

Uluslararası Akademik

ISSN 2757-6469

Birikim Dergisi

31 OCAK 2025 Cilt /8 Sayı/1

International Journal of ACADEMIC Accumulation

Uluslararası Hakemli E-Dergi

<https://akademikbirikimdergisi.com>

YIL: 2025 CİLT: 8 SAYI: 1

JENERİK / GENERIC PAGE

ULUSLARARASI AKADEMİK BİRİKİM DERGİSİ (UABD) uluslararası hakemli bir dergidir. Dergimiz 2021 yılına kadar yılda bir yayın yapmakta iken 2021 yılından itibaren Mayıs ve Aralık ayları olmak üzere yılda iki kez 2022 yılından itibaren ise Ocak-Mart-Mayıs-Ekim ve Aralık ayları olmak üzere yılda 5 kez yayınlanmaktadır.

UABD, sosyal bilimlerin her alanından yazı yayınlayan bir dergidir. Bu çerçevede özgün bilimsel makaleler, çeviriler, çeviri-yazılar, röportajlar, kitap, makale, sempozyum, panel ve bilimsel etkinlik tanıtma çalışmaları ile nekroloji metinleri yayımlar. Ayrıca, sunulduğu yer, toplantı ve tarihin kaydedilmesi ile başka bir yerde yayınlanmamış olması şartıyla sempozyum bildirimleri de yayınlanabilir. Ancak bu yayının etkinliğinden kaynaklanması muhtemel herhangi bir sorunun sorumluluğu yazara aittir. Yayınlanması için UABD Dergisi'ne gönderilen yazıların basım ve yayın hakları dergiye devredilmiş olur. Bu yazılar dergi yönetiminden izin alınmaksızın bir başka yayını organında yayınlanamaz, çoğaltılamaz ve kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

UABD Dergisi, yayınlamış olduğu metinleri çeşitli mecralarda yayımlayabilir. UABD Dergisi'ne gönderilmiş yazılardan kaynaklanması muhtemel herhangi bir yasal, hukuksal, ekonomik ve etik sorumluluk, söz konusu yazı yayınlanmış olsa bile yazarlarına aittir. Dergi herhangi bir yükümlülük kabul etmez.

UABD Dergisi'nin yayını dili Türkçe ve İngilizce'dir.

GENEL EDİTÖR / GENERAL EDITOR

Doç.Dr. Abdullah AYDIN

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi

Editör Yardımcısı / Associate Editor

Betül ALACA Malatya Turgut Özal Üniversitesi

BİLİM VE DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Adnan ÇELİK	Selçuk Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Ali AZAD	United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES
Prof. Dr. Emmy INDRAYANI	Gunadarma University / ENDONEZYA
Prof. Dr. Erdiñ TUTAR	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Hasan Güner BERKANT	Yozgat Bozok Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. İsmail BAKAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Prof. Dr. Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw /POLAND
Prof. Dr. Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA	Gazi Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Milind SATHYE	University of Canberra / AUSTRALIA
Prof. Dr. Mohga BASSIM	Buckingham University / UNITED KINGDOM
Prof. Dr. Muhsin KAR	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Murat TUNCER	Fırat Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Mustafa TASLIYAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Mücahit KAĞAN	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Prof. Dr. Partha SARKAR	The University of Burdwan / INDIA
Prof. Dr. Tahir AKGEMCI	Selçuk Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Şafak KAYPAK	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Yakup BULUT	Gaziantep Üniversitesi / TÜRKİYE

YAYIN KURULU / PUBLICATION BOARD

Prof. Dr. Abdullah ÇELİK	Harran Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. A.Menaf TURAN	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Ali AZAD	United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES
Prof. Dr. Emmy INDRAYANI	Gunadarma University / ENDONEZYA
Prof. Dr. Ferit İZCİ	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. İsmail BAKAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Prof. Dr. Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw /POLAND
Prof. Dr. Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Prof. Dr. Milind SATHYE	University of Canberra / AUSTRALIA
Prof. Dr. Mohga BASSIM	Buckingham University / UNITED KINGDOM
Prof. Dr. Muhsin KAR	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Prof. Dr. Partha SARKAR	The University of Burdwan / INDIA
Prof. Dr. Şafak KAYPAK	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Veysel EREN	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi / TÜRKİYE
Prof. Dr. Yakup BULUT	Gaziantep Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Abdullah AYDIN	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Abdulsemet YAMAN	Ardahan Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Ahmet ŞİT	Malatya Turgut Özal Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Aziz BELLİ	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Berat AKINCI	Alpaslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Oktay KIZILKAYA	Malatya Turgut Özal Üniversitesi / TÜRKİYE
Doç. Dr. Yıldız ATMACA	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi / TÜRKİYE
Dr. Öğr. Üyesi Habibe POLAT	Malatya Turgut Özal Üniversitesi / TÜRKİYE
Dr. Öğr. Üyesi Kürşad ÖZKAYNAR	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi / TÜRKİYE
Öğr. Gör. Mehmet MECEK	Afyon Kocatepe Üniversitesi / TÜRKİYE

SAYI HAKEM KURULU / REVIEWER BOARD

Prof.Dr. Burcu İLKAY KARAMAN	: Dokuz Eylül Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof.Dr. Ceyda ILGAZ BÜYÜKBAYKAL	: İstanbul Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof.Dr. Hüseyin ŞEYHANLIOĞLU	: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. Güven BÜYÜKBAYKAL	: İstanbul Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof. Dr. İsmail ŞAHİN	: Bandırma Üniversitesi (TÜRKİYE)
Prof.Dr. Mustafa GENÇ	: Süleyman Demirel Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç.Dr. Berat AKINCI	: Alpaslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
Doç.Dr. İlker ÖZTÜRK	: Süleyman Demirel Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç.Dr. Muzaffer BİMAY	: Batman Üniversitesi (TÜRKİYE)
Doç.Dr. Onur ÖZCAN	: Gazi Üniversitesi (TÜRKİYE)

İNDEKSLER / INDEXED & IN LISTED

Index Copernicus, Rsearchbip, Directory of Research Journals Indexing (DRJI)

Google Scholar, Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), RootIndexing, Open AIRE, Idealonline, Ojop

YEAR: 2025 VOLUME: 8 ISSUE: 1

GENERIC PAGE

INTERNATIONAL ACADEMIC ACCUMULATION JOURNAL (IJAA) is an international refereed journal. While our journal is publishing once a year until 2021, it is published twice a year, in May and December, from 2021 on, and 5 times a year, as January-March-May-October and December from 2022.

IJAA is a journal that publishes articles from all areas of social sciences. In this context, it publishes original scientific articles, translations, translation-texts, interviews, books, articles, symposiums, panels and scientific events promotion works and necrology texts. In addition, symposium papers can be published, provided that the place, meeting and date of the presentation is recorded and not published elsewhere. However, the responsibility of any problem likely to arise from this publication activity belongs to the author. The printing and publication rights of the articles sent to the IJAA Journal for publication will be transferred to the journal. These articles cannot be published, reproduced or used without reference to any other publication without the permission of the journal management.

IJAA Journal can publish the texts it has published in various media. Any legal, legal, economic and ethical responsibility that may arise from the articles submitted to the IJAA Journal belongs to the authors even if the article in question has been published. The journal does not accept any liability.

The language of publication of IJAA Journal is Turkish and English.

GENERAL EDITOR

Assoc. Prof. Abdullah AYDIN Nigde Omer Halisdemir University

Associate Editor

Betul ALACA Malatya Turgut Ozal University

SCIENCE AND ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Adnan ÇELİK	Selçuk University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Ali AZAD	United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES
Prof. Dr. Emmy INDRAYANI	Gunadarma University / ENDONEZYA
Prof. Dr. Erdinç TUTAR	Niğde Ömer Halisdemir University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Hasan Güner BERKANT	Yozgat Bozok University / TÜRKİYE
Prof. Dr. İsmail BAKAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Prof. Dr. Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw / POLAND
Prof. Dr. Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Prof. Dr. Mevlüt KARAKAYA	Gazi University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Milind SATHYE	University of Canberra / AUSTRALIA
Prof. Dr. Mohga BASSIM	Buckingham University / UNITED KINGDOM
Prof. Dr. Muhsin KAR	Yıldırım Beyazıt University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Murat TUNCER	Fırat University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Mustafa TASLIYAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Mücahit KAĞAN	Erzincan Binali Yıldırım University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Prof. Dr. Partha SARKAR	The University of Burdwan / INDIA
Prof. Dr. Tahir AKGEMCI	Selçuk University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Şafak KAYPAK	Hatay Mustafa Kemal University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Yakup BULUT	Gaziantep University / TÜRKİYE

PUBLICATION BOARD

Prof. Dr. Abdullah ÇELİK	Harran University / TÜRKİYE
Prof. Dr. A.Menaf TURAN	Van Yüzüncü Yıl University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Ali AZAD	United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES
Prof. Dr. Emmy INDRAYANI	Gunadarma University / ENDONEZYA
Prof. Dr. Ferit İZCİ	Van Yüzüncü Yıl University / TÜRKİYE
Prof. Dr. İsmail BAKAN	Kahramanmaraş Sütçü İmam University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Prof. Dr. Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw /POLAND
Prof. Dr. Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Prof. Dr. Milind SATHYE	University of Canberra / AUSTRALIA
Prof. Dr. Mohga BASSIM	Buckingham University / UNITED KINGDOM
Prof. Dr. Muhsin KAR	Yıldırım Beyazıt University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Prof. Dr. Partha SARKAR	The University of Burdwan / INDIA
Prof. Dr. Şafak KAYPAK	Hatay Mustafa Kemal University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Veysel EREN	Hatay Mustafa Kemal University / TÜRKİYE
Prof. Dr. Yakup BULUT	Gaziantep University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Abdullah AYDIN	Niğde Ömer Halisdemir University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Abdulsemet YAMAN	Ardahan University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Ahmet ŞİT	Malatya Turgut Özal University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Aziz BELLİ	Kahramanmaraş Sütçü İmam University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Berat AKINCI	Alpaslan Türkeş Bilim ve Teknoloji University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Oktay KIZILKAYA	Malatya Turgut Özal University / TÜRKİYE
Assoc.Prof. Yıldız ATMACA	Van Yüzüncü Yıl University / TÜRKİYE
Asistant Prof. Habibe POLAT	Malatya Turgut Ozal University / TÜRKİYE
Asistant Prof. Kürşad ÖZKAYNAR	Sivas Cumhuriyet University / TÜRKİYE
Lecturer Mehmet MECEK	Afyon Kocatepe University / TÜRKİYE

INDEXED & IN LISTED

Index Copernicus, Rsearchbip, Directory of Research Journals Indexing (DRJI)

Google Scholar, Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), RootIndexing, Open AIRE, Idealonline, Ojop

ULUSLARARASI AKADEMİK BİRİKİM DERGİSİ

International Journal of Academic Accumulation

Open Access Refereed e-Journal

TABLE OF CONTENTS / İÇİNDEKİLER

s. 01-11	Gizem ÇOLPAN Balıkesir’de Geleneksel Kadın Giyimi
s. 12-21	Ayşe Nur DALKIRAN DOĞAN Japon Kültürel Altyapısının Çalışma Saatlerine Yansıması
s. 22-43	Hüsamettin İNAÇ & Beyzanur KINA Suriye’nin Ulus Devlet İnşasının Sosyo-Politik Analizi
s. 44-60	Ömer COŞKUN & Ömer AYDIN Bireyin Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü
s. 61-68	Hakan ALP & Meltem GÜZEL Nefret Söylemi: Metinsel Boyuttan Görsel Boyuta Geçiş Ve Toplumsal Etkileri

Balıkesir’de Geleneksel Kadın Giyimi

Gizem ÇOLPAN

Dr., Balıkesir Büyükşehir Belediyesi

Gizemcolpan93@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9076-9507>

Makale Başvuru Tarihi : 02.12.2024

Makale Kabul Tarihi : 14.01.2025

Makale Yayın Tarihi : 31.01.2025

Makale Türü : Araştırma Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.14644900

Özet

**Anahtar
Kelimeler:**

Balıkesir,
Geleneksel
Kıyafeti, Kadın
Giyimi.

Balıkesir, Türkiye'nin zengin kültürel dokusunu yansıtan yöresel giyimleriyle dikkat çeken şehirlerinden biridir. Özellikle kadın giyimleri, farklı bölgelerdeki etnik kimlikleri ve yaşam tarzlarını yansıtan özgün özelliklere sahiptir. Bu çalışma, Türkiye'nin zengin kültürel dokusuna sahip kentlerinden biri olan Balıkesir'de yaşayan farklı etnik kökenlere sahip kadınların geleneksel giyimlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Balıkesir'deki toplulukların özgün kıyafetleri, bu çalışmanın odağında yer almaktadır. Niteliksel araştırma yöntemlerinden biri olan belge analizi, çalışmanın temel metodolojisini oluşturmaktadır. Bu yöntem sayesinde, tarihsel belgeler, görsel materyaller, saha çalışmaları ve mevcut literatürdeki bilgiler detaylı bir şekilde incelenerek, Balıkesir'in kültürel zenginliği ve kadın giyimindeki çeşitlilik daha iyi anlaşılmasına çalışılmıştır. Balıkesir'in yöresel kıyafetleri, sadece bir giyim tarzı olmakla kalmayıp, aynı zamanda bölgenin tarihini, coğrafi özelliklerini, sosyal yapısını ve inançlarını da yansıtan önemli kültürel miraslardır. Çalışma kapsamında giyim gelenekleri ile ortaya çıkan topluluklar; Yörükler, Manavlar, Tahtacılar, Çepniler, Çerkezler, Gürcüler, Arnavutlar, Boşnaklar, Mübadele Göçmenleri, Bulgaristan Göçmenleri, Pomaklar ve Tatarlardır. Bu bilgiler neticesinde çalışma; Yörükler, Manavlar, Muhacirler, Tahtacılar ve Çepni topluluklarının kadın giyimi ile sınırlandırılmıştır. Her bir topluluk için geleneksel olan, birer örnek giyim görseli çalışmaya eklenmiştir. Bu kıyafetler, kullanılan kumaş türleri, renkler, desenler, aksesuarlar ve kesim özellikleriyle birbirinden ayrılmaktadır. Her bir detay, o bölgenin iklim koşullarına, yaşam tarzına ve estetik anlayışına uygun olarak şekillenmiştir. Çalışma, kültürel mirasın korunması, kültürel kimlikleri anlama, turizm potansiyeli ve moda tasarımı gibi açılardan önem taşımaktadır. Çalışmanın belgelenecek gelecek nesillere aktarmada kaynak oluşturarak literatüre kazandırılması amaçlanmıştır.

Traditional women's clothing in Balıkesir

Abstract

Keywords:

Balıkesir,
Traditional
Clothing, women's
Clothing

Balıkesir is one of the cities in Turkey that attracts attention with its local clothing reflecting its rich cultural texture. Especially women's clothing has unique features reflecting the ethnic identities and lifestyles of different regions. This study aims to analyze the traditional clothing of women from different ethnic backgrounds living in Balıkesir, one of the cities with rich cultural texture in Turkey. The unique clothing of the communities in Balıkesir is the focus of this study. Document analysis, one of the qualitative research methods, constitutes the basic methodology of the study. Thanks to this method, historical documents, visual materials, field studies and existing literature are analyzed in detail to better understand the cultural richness of Balıkesir and the diversity in women's clothing. The local clothes of Balıkesir are not only a style of clothing, but also important cultural heritage reflecting the history, geographical characteristics, social structure and beliefs of the region. Within the scope of the study, the communities that emerged with their clothing traditions are Yörüks, Manavs, Tahtacı, Çepniler, Circassians, Georgians, Albanians, Bosnians, Exchange Immigrants, Bulgarian Immigrants, Pomaks and Tatars. As a result of this information, the study was limited to the women's clothing of Yörüks, Manavs, Muhajırlar, Tahtacılar and Çepni communities. A sample clothing image for each community was added to the study. These clothes are distinguished from each other by the types of fabric used, colors, patterns, accessories and cut features. Each detail is shaped in accordance with the climatic conditions, lifestyle and aesthetic understanding of that region. The study is important in terms of preserving cultural heritage, understanding cultural identities, tourism potential and fashion design. It is aimed to document the study and bring it to the literature by creating a source for future generations.

1. GİRİŞ

Giyim, insanlık tarihinin başlangıcından itibaren hem bir ihtiyaç hem de bir ifade aracı olmuştur. İnsanlar, yaşadıkları çevreye uyum sağlamak ve sosyal statülerini göstermek için farklı kıyafetler kullanmışlardır. Coğrafi koşullar, iklim, doğal kaynaklar ve kültürel değerler gibi faktörler, giyimdeki çeşitliliği şekillendirmiştir. Örneğin, soğuk iklimlerde yaşayan insanlar, sıcak tutmak için yün ve kürk gibi doğal malzemelerden yapılmış kıyafetler tercih ederken, sıcak iklimlerde yaşayanlar pamuk ve keten gibi hafif ve nefes alabilen kumaşları tercih etmişlerdir. Geçmişte Balıkesir'de dokumacılık, tamamen yerel kaynaklara dayalı bir el sanatı olarak görülmüştür. Halk, kendi yetiştirdiği pamuk ve koyunlardan elde ettiği yünü işleyerek iplik üretmiştir. Öncelikle pamuğu el ile toplamış, temizlemiş ve liflerini ayıştırmıştır. Daha sonra basit aletler yardımıyla bu lifleri bükerek iplik haline getirmiştir. Yünü ise, hayvanlardan kırıdıktan sonra yıkayıp, tarayarak ve benzer bir süreçle ipliğe dönüştürmüştür. Bu elde edilen iplikler, daha sonra geleneksel dokuma tezgahlarında kullanılarak çeşitli kumaşlar, kilimler ve halılar dokunmuştur. Bu sayede hem evlerin ihtiyacı olan tekstil ürünlerini karşılamış hem de bölgenin ekonomisine katkı sağlamıştır (Öztürk ve Öztürk,2019: 1012).

Balıkesir'de yaşayan farklı kültürlerin kadın giyimleri oldukça zengin ve çeşitlilik göstermektedir. Bölgenin coğrafi konumu, tarihi süreçler ve farklı etnik grupların etkisiyle şekillenen bu giyim tarzları, kültürel kimliklerin önemli bir parçası olmuştur.

Balıkesir, karmaşık bir etnik ve kültürel dokuya sahip olması sebebiyle, yöresel kadın giyimleri açısından da zengin bir çeşitlilik sunmaktadır. Bölgenin coğrafi ve iklimsel koşulları, tarih boyunca göç almasına neden olan farklı toplulukların etkileşimi ve bu etkileşimin sonucu ortaya çıkan özgün yaşam biçimleri, giyim kültürünü de derinlemesine etkilemiştir.

Manav, Muhacır, Yörük, Tahtacı ve Çepni gibi etnik kökenlere sahip toplulukların kadınları, yüzyıllar boyunca geleneksel el sanatları ve doğal malzemelerle üretilen özgün kıyafetlere sahip olmuşlardır. Bu kıyafetler, sadece birer giysi olmaktan öte, toplumsal kimliğin, kültürel mirasın ve kadınların el becerilerinin bir yansımasıdır. Yün ve pamuk malzemelerden dokunan el dokuması kumaşlar üzerindeki geometrik desenler, bitkisel motifler ve canlı renkler, yörenin doğası, inançları ve sosyal yapısıyla ilgili önemli sembolik anlamlar taşımaktadır.

Araştırma, Balıkesir'de yaşayan Manav, Muhacır, Yörük, Tahtacı ve Çepni topluluklarının geleneksel kadın giyimi ile sınırlandırılmıştır. Bu araştırma, Balıkesir'in zengin kültürel mirasının önemli bir parçası olan geleneksel kadın giyiminin araştırılarak bu kıyafetlerin literatüre kazandırılmasını ve korunmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu çalışmanın hedefi, Balıkesir'in geleneksel kadın giyimine dair bir veri tabanı oluşturarak, bu kıyafetlerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması için önemli bir adım atmak, yapılacak yeni araştırmalara zemin hazırlamaktır.

1.1. Materyal ve Yöntem

Literatür taraması yöntemiyle desteklenen bu araştırmada, Balıkesir'in çeşitli yöresel kıyafetleri üzerinde durulmaktadır. Araştırma için Balıkesir; Tahtacı, Muhacır, Manavlar, Çepni toplulukları ve Yörüklerinin yöresel kıyafetlerine ilişkin görsel materyaller, saha çalışmaları ve mevcut literatürdeki bilgiler detaylı bir şekilde incelenerek çalışmaya eklenmiştir.

Balıkesir, zengin kültürel dokusu ve coğrafi çeşitliliğiyle Türkiye'nin önemli yörelerinden biridir. Bu çeşitlilik, yöresel el sanatları ve özellikle kadın giyiminde de kendisini göstermektedir. Balıkesir'in farklı bölgelerinde yaşayan kadınların giyimleri, kullanılan malzemeler, desenler ve kesimler bakımından birbirinden farklılık göstermektedir. Bu çalışmada, Balıkesir'in yöresel kadın giyimine dikkat çekilecektir.

2. GELENEKSEL KADIN GİYİMİNDE KUMAŞ ÖZELLİĞİ

Balıkesir, zengin bir kültürel mirasa sahip olan Anadolu'nun önemli şehirlerinden biridir. Yörenin yöresel kıyafetlerinde kullanılan kumaşlar, bu kültürel mirasın önemli bir parçasıdır. Balıkesir tereke kayıtları, geçmişte bölgede yaşayan insanların giyim kuşam alışkanlıkları hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Bu kayıtlara göre Balıkesir'de; aba, çuka, muhayyer, sof, hare, tiftik, şal, kisayi, bogasi, alaca, bez, beledi, helali, çekme, kadife, astar, vale, kutni, ipek, sandal, atlas, seraser, kebe gibi farklı

kumaş çeşitleri bulunmaktadır. Balıkesir'deki yöresel kıyafetlerin dokuma kumaşlarına bakıldığında büyük bir çoğunluğunun yün ve pamuk gibi doğal malzemelerden dokunduğu, dokunan kumaşlardan da ferace, kaftan, kapama, aba, gömlek, entari, şalvar gibi iç ve dış giyim eşyalarının olduğu tereke kayıtlarında bulunduğu bilinmektedir (Özen, 1982:299). Balıkesir'de yüzyıllardır tekstil üretiminde kullanılan pamuk; yumuşak, nefes alabilen ve dayanıklı yapısıyla özellikle yaz aylarında tercih edilen bir malzeme olmuştur. Pamuklu kumaşlar arasında basma, alaca ve Amerikan bezi gibi çeşitler ön plana çıkmıştır(www.kulturportali.gov.tr).

Pamuk; dünya genelinde olduğu gibi Balıkesir'de de yüzyıllardır tekstil üretiminde kullanılan temel bir malzemedir. Yumuşak, nefes alabilen ve dayanıklı olması nedeniyle özellikle yaz aylarında tercih edilen pamuklu kumaşlar, yöresel kadın giyiminde de önemli bir yer tutmaktadır. Pamuk, hem iç giyimde hem de dış giyimde kullanılan çeşitli ürünlerin üretiminde kullanılmaktadır. Pamuklu kumaşlar arasında ilk sırada basma gelmektedir. Basma, XIX. yüzyıl ortalarında Avrupa'dan gelen bir tür pamuklu kumaştır. Bu kumaş ucuz olması hasebiyle kısa süre içerisinde orta tabaka ve köylü arasında büyük ilgi görmüştür bir diğer kumaş çeşidi kırmızı zemin üzerine sarı çubuklu bir kumaş olan alacadır. Alaca, pamuklu bir kumaş olup birçok çeşidi ile Balıkesir'de en fazla tercih edilen kumaşlar arasındadır. Özellikle köylüler tarafından mintanlık ve şalvarlık olarak kullanılan alaca, Anadolu'nun hemen her yerinde el tezgahlarında dokunan dayanıklı bir kumaştır. Osmanlı Devleti'nin Amerika ile ticaretinin başlaması ile birlikte yine bir tür pamuklu kumaş olan Amelikan (Amerikan) bezi ithal edilmeye başlanmış ve XIX. yüzyılın ikinci yarısında ticaret hacmi hızla artış kaydetmiştir. Bu bağlamda Amerikan bezi Osmanlı giyim malzemeleri arasında yerini almıştır. Balıkesir'de de Amerikan bezi talep görmüştür (Koçu, 1999:25-26).

Yün; Balıkesir'in coğrafi koşulları ve yaşam tarzı, yünlü kumaşların yöresel giyimde önemli bir yer edinmesini sağlamıştır. Yüzyıllardır bölge halkının hayatında önemli bir yere sahip olan yün, hem sıcak tutma özelliği hem de dayanıklılığı sayesinde kırsal kesimde yaşayan kadınlar için vazgeçilmez bir malzemedir. Bölgenin coğrafi koşulları ve konar göçer yaşam tarzı, yün kumaşın geleneksel kadın giyiminde önemli bir yer edinmesini sağlamış, yünlü dokumaklar yaygınlaşmıştır (Atlıhan, 2022:175). Yün, hem sıcak tutma özelliği hem de dayanıklılığı sayesinde kırsal kesimde yaşayan kadınlar için vazgeçilmez bir kumaş olmuştur. Balıkesirli kadınların sıkça kullandığı şalvar ve entari gibi kıyafetler genellikle yünden üretilmiştir. Özellikle kış aylarında sıcak tutan bu kıyafetler, hem günlük hayatta hem de özel günlerde tercih edilmiştir. Yelek ve cepken gibi üst giyim parçaları da genellikle yünlü kumaşlardan yapılmıştır. Özellikle el işlemeli ve desenli yün yelekler, Balıkesir kadınlarının kıyafetlerinde önemli bir yere sahiptir.

2.1. Yörük Giyimi

Balıkesir, Yörüklerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerden biridir. Özellikle ilin doğusundaki dağlık bölgelerde Yörük köyleri bulunmaktadır. Balıkesir'de Yörükler, çoğunlukla Dursunbey, Gönen ve Sındırgı gibi ilçelerde yoğunlaşmışlardır. Bu bölgelerde yaşayan Yörükler, uzun yıllar boyunca konar göçer yaşam sürdürmüşler ve geleneksel kültürlerini korumuşlardır. Ancak, Cumhuriyet dönemindeki iskân politikaları ve modernleşme süreçleri, Balıkesir'deki Yörüklerin de yerleşik hayata geçişini hızlandırmıştır (Ayhan, 1999:167). Balıkesir'in yemyeşil doğasında yaşayan Yörükler, yüzyıllardır kendine özgü bir yaşam tarzı ve kültürel mirasıyla öne çıkmıştır. Bu zengin kültürel doku içinde, kadınların geleneksel kıyafetleri de önemli bir yere sahiptir. Özellikle pamuk ve yün kumaşlar, Yörük kadınlarının kıyafetlerinde hem işlevsellik hem de estetik açıdan önemli bir rol oynamıştır (Coşkun, 2022: 35-45).

Balıkesir Yörük kadınlarının geleneksel giyimleri, Türkiye'nin kırsal bölgelerindeki el sanatlarının ve kültürel çeşitliliğin önemli bir göstergesidir. Baş giyimi için albez, alın bezi, üst giyim için, göynek, göğüslük, üç etek, cepken, arkalaç, önlük gibi parçalar, Yörük kadınlarının günlük yaşamında ve özel günlerinde kullanılan temel kıyafetlerdir. Bu kıyafetlerdeki işlemler, genellikle geometrik motifler, çiçek desenleri ve hayvan figürleri içermektedir (www.gazetemerhaba.com).

Üst beden giysileri ayrıntılı incelendiğinde, göynek/gömlek en temel parçalardan biri olarak öne çıkmaktadır. Gömleklerin boyu ve kesimi topluluklara göre farklılık göstermektedir. Bazı köylerde ayak bileğine kadar uzanan uzun gömlekler tercih edilirken, diğerlerinde diz altında ön ve arka beden bütün halinde kesilen daha kısa modeller görülmektedir. Gömleklerin etek kısımları genellikle kırmızı ve mavi yün iplerle işlenerek süslenmektedir. Yakalar genellikle göğüse kadar açıktır ve düğme veya iğne ile kapatılmaktadır. Gömleğin altına giyilen şalvar ise pamuklu, dokuma bezden yapılmış bol bir parçadır. Şalvarın üzerine iç etek ve en üste de üçetek adı verilen bir etek giyilmektedir. Üst bedeninin son parçası olarak giyilen cepken, genellikle kadife kumaştan üretilmekte ve sim-sarma işlemeleriyle süslenmektedir. Ayakkabı olarak ise beyaz yünden nakışlı çorap, karanfilli kundura, sırmalı potin, çarık, sarı edik veya göğe bakan gibi çeşitli modeller tercih edilmektedir (www.balikesir.ktb.gov.tr).

Görsel 1. Yörük giyimi (balikesirfolkloru.com)

2.2. Manavlar- Muhacırlar- Tahtacılar-Çepnilerde Kadın Giyimi

Manavlar, çoğunlukla Doğu Marmara ve Güney Marmara'da yaşayan yerleşik yerli Türk halkıdır. Balıkesir'de Türk boy, oymak ve aşiretlerinden ilk zamanlar yerleşik hayata geçenerlere Manav denilmektedir (Şimşir, 2016:119). Genellikle Balıkesir ve çevresinin yerli halkı olarak kabul edilmektedir. Balıkesir, Manav nüfusunun yoğun olduğu bölgelerden biridir (Ayhan, 1999:37).

Muhacırlar ise; tarih boyunca yaşadıkları topraklardan çeşitli nedenlerle göç etmek zorunda kalan ve genellikle Osmanlı topraklarına sığınan Müslümanlara verilen genel bir isimdir. Özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda yaşanan savaşlar, siyasi karışıklıklar ve etnik durumlar sonucu birçok insan göç etmek zorunda kalmış ve bu durum Türkiye'nin farklı bölgelerini, dolayısıyla Balıkesir'i de önemli ölçüde etkilemiştir. Balıkesir, geçmişten günümüze pek çok savaşa ve göçlere maruz kalmıştır. Yakın dönemde meydana gelen ilk kapsamlı göç, 1821'de baş gösteren Yunan isyanı sırasında yaşanmıştır. Daha sonra 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında imzalanan antlaşmalar gereği Balkanlardan gelen Türk muhacirler nedeniyle tüm Osmanlı şehirleri

gibi Balıkesir de bir demografik değişim içine girmiştir. Özellikle Balkan Savaşları (1912-1913) ve I. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan nüfus mübadelesi, Balıkesir'in nüfus yapısını önemli ölçüde değişirmiştir. Bu dönemde, Balkanlardan ve Kafkasya'dan gelen Türkler, Balıkesir'e yerleşerek Őehrin kültürel ve sosyal dokusuna önemli katkılar sağlamışlardır. 1950'li yıllarda Bulgaristan'da yaşayan Türklerin Türkiye'ye toplu g, Balıkesir'in nüfus yapısını bir kez daha değişirmiştir. Özellikle Gönen ilçesi, bu g hareketinden en çok etkilenen yerlerden biri olmuştur (Kayalan, 2023:443).

Bulgaristan'dan gelen Türkler, genellikle tarım ve hayvancılıkla uğraştıkları için Balıkesir'in kırsal bölgelerine yerleşmişlerdir. Muhacir Esas Kayıt Defterleri bünyesinde yer alan İskan esas Kayıt Defteri'ne göre göçmenler; Balıkesir Merkez, Bigadiç, Sındırgı, Kepsut, Susurluk, Bandırma, Erdek, Savaştepe, Ayvalık, Balya, Edremit, Burhaniye, İvrindi, Manyas, Gönen, Őamlı, Dursunbey ilçelerine yerleştirilmiştir (Huey, 1957: 42).

Görsel 2. Balıkesir Manav Őalvarı (Fatma Kabak Arşivi).

Balıkesir'in kültürel zenginliği, yöre halkının geleneksel giyimlerinde de net bir Şekilde gözlemlenmektedir. Özellikle Manav ve Muhacir kadınlarının kıyafetleri, bölgenin sosyo-kültürel yapısı, g hareketleri ve ekonomik koşulları gibi faktörlerin etkisiyle farklılık gösteren zengin bir görsel ve sembol sunmaktadır. Balıkesir merkez ve çevresindeki bölgelerde yaşayan Manav kadınlarının kıyafetleri, genellikle gösterişli işlemeler ve canlı renklerle süslüdür. Tepelik, yaşmak, i gömlek, dış gömlek, cepken, koca don gibi parçaların bir araya gelmesiyle ağır takım denilen kıyafetler, dönemin moda anlayışını ve toplumsal statüleri yansıtılmaktadır. Kıyafetlerdeki geometrik motifler, iek desenleri ve doğa ile ilgili figürler, bölgenin kültürel kodlarını ve inanç sistemini simgelemektedir. Bu motifler, aynı zamanda kadınların evlilik durumu, sosyal statüsü ve yaşını da ifade edebilmektedir. Manavların zel günlerde giydiği Manav Pullusu, en çok bilinen geleneksel kıyafetleridir. Farklı coğrafyalardan Balıkesir'e göç eden Muhacir kadınlarının kıyafetleri ise, g ettikleri bölgelerin giyim kültürlerinin bir karışımı olarak değerlendirilebilir. Genellikle daha sade ve işlevsel olan bu kıyafetler, göç eden toplulukların ekonomik koşulları ve yerleştikleri bölgelerin iklim koşulları gibi faktörlerden etkilenmiştir. Geniş paçalı pantolonlar, uzun gömlekler ve başörtüleri, Muhacir kadınlarının kıyafetlerinde sıkça görülen ortak özelliklerdir. Ancak, g ettikleri bölgenin kültürel özelliklerine göre bu kıyafetlerde farklılıklar da gözlemlenebilmektedir (Karakoç, 2022:30).

Görsel 3. Balıkesir Pullusu (Nursel Suzener Kılıç Arşivi)

Görsel 4. Balıkesir Pullusu (Semanur Aytemur Yılmaz Arşivi)

İşlevsellik ve gösteriş açısından Manav kadınlarının kıyafetleri daha çok gösterişli ve törensel amaçlıyken, Muhacir kadınlarının kıyafetleri daha çok günlük hayatta kullanılmaya uygun, işlevsel özelliklere sahiptir.

Malzeme ve üretim teknikleri her iki grup kadın da kıyafetlerinde genellikle yerel olarak üretilen doğal malzemeleri tercih etmişlerdir. Ancak, göç eden toplulukların ekonomik koşulları ve yerel imkanlar nedeniyle kullanılan malzemelerde farklılıklar olabilir.

Görsel 5. Şalvar takımı (Karakoç, 2022:101)

Tahtacılar ise; Fatih Sultan Mehmet döneminde Kaz Dağları ve çevresine yerleştirildiği düşünülen Alevi Türkmen topluluğu, geleneksel olarak ağaç işçiliği ile uğraşmaları nedeniyle "Tahtacı Türkmenleri" olarak anılmıştır. Anadolu coğrafyasında yüzyıllar boyunca sürdürdükleri bu meslek, topluluk kimliklerinin önemli bir parçası haline gelmiştir (Sezen,2008: 179-184).

Tahtacı Türkmen kadınlarının kıyafetleri, genellikle entari, şalvar, başörtüsü, kemer ve takılardan oluşmaktadır. Bu basit yapıya rağmen, kıyafetlerin üzerindeki işlemler, kullanılan renkler ve aksesuarlar, oldukça karmaşık ve anlamlı bir görsel dil meydana getirmektedir. Kıyafetlerde kullanılan motifler genellikle geometrik şekiller, bitki ve hayvan figürlerinden oluşmaktadır. Bu motifler, Alevi inancındaki kozmolojik anlayış ve doğa ile insan arasındaki ilişkiyi sembolize etmektedir (Mutlu, 2011:1503-1511).

Görsel 6. Tahtacı kadın giyim (www.balikesirfolkloru.com)

Görsel 7. Tahtacı kadın giyim (www.gazetemerhaba.com)

Balıkesir'deki Çepni topluluğunun kökenleri, Türk kültürünün temel kaynaklarından biri olan Divanü Lügat-it Türk'e kadar uzanmaktadır. Bu sözlükte, Oğuzların 22 boy arasında yer alan Çepni boyu hakkında ilk yazılı bilgiler bulunmaktadır. Kaşgarlı Mahmut tarafından derlenen bu eser, Çepnilerin Türk tarihinin erken dönemlerinden itibaren önemli bir boy olduğunu göstermektedir. Türk, Türkmen, Manav, Yörük, Çepni, Tahtacı, Alevi, Kızılbaş adları ile anılan topluluklar Oğuz boylarından gelmektedir (Sümer, 1999: 194).

Oğuzların Üçok kolundan türeyen Gök Han oğulları boyuna mensup Çepni (veya Çetmi) Türkmenleri, Balıkesir ve çevresindeki otuz köyde yoğunlaşmıştır. Karalar, Yalınayaklar gibi oymaklara ayrılan bu topluluk, kendilerini Alevi olarak tanımlamaktadır (Duymaz, vd., 2011:51).

Günümüzde Balıkesir'de yaklaşık 35 Çepni köyü bulunmaktadır. Bu köylerde yaşayan Çepniler, yüzyıllar boyunca korudukları kültürel kimliklerini günümüze taşımaktadırlar. Dil, gelenekler, görenekler ve yaşam tarzları aracılığıyla Türk kültürünün zenginliğini yansıtan Çepniler, aynı zamanda bölgenin sosyal ve ekonomik hayatında da önemli bir role sahiptirler. Balıkesir Çepni kadınlarının giyimi, bölgenin kültürel zenginliğini yansıtan önemli bir sosyal ve kültürel miras niteliğindedir. Özellikle tahtacı giyiminden ziyade Yörük Türkmen kadın giyimine olan benzerliği ile dikkat çekmektedir. Çepni kadınlarının geleneksel kıyafetleri, genel olarak yazma, yemeni, şalvar, içlik, göynek, siyili (gömlek), yelek, üç etek, çepken, önlük, önlük bağı, al don, çorap ve ayakkabı gibi parçalarından oluşmaktadır (Karakoç, 2022:48).

Görsel 8.Çepni, kadın giyimi (www.gazetemerhaba.com)

Görsel 9. Çepni, kadın giyimi (www.balikesirfolkloru.com)

3. SONUÇ

Balıkesir’de yaşamış olan kişilerin giyim zevklerine baktığımızda Kadınlar ise pamuklu ve ipekli kumaşlardan yapılmış olan kıyafetleri kullanmışlar ve bunları sim düğme gibi aksesuarla süslemişlerdir. Kıyafetlerin kesimleri, kullanılan aksesuarlar ve renk seçimleri, o topluluğun yaşam tarzı ve coğrafi koşullarla yakından ilişkilidir. Balıkesir’in coğrafi koşulları, kadınların kıyafetlerinde kullanılan kumaşların seçimini doğrudan etkilemiştir. Dağlık bölgelerde yaşayan kadınlar, soğuk iklime uygun olarak yün gibi sıcak tutan ve dayanıklı kumaşları tercih ederken, ovalık kesimlerde yaşayanlar daha hafif ve serin olan pamuklu kumaşları tercih etmişlerdir. Bu durum, kıyafetlerin sadece birer moda ifadesi değil, aynı zamanda çevreye uyum sağlama ve hayatta kalma mücadelesinin bir ürünü olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, Balıkesir’in yöresel kadın giyimleri, bölgenin kültürel kimliğinin en önemli tezahürlerinden biridir. Bu kıyafetler, sadece estetik bir değer taşımakla kalmaz, aynı zamanda tarihsel süreçleri, sosyal ilişkileri ve çevreye uyum sağlama mekanizmalarını da yansıtmaktadır.

Hızlı değişen moda trendleri ve küreselleşme etkisiyle yöresel kıyafetlerin kullanımı azalmış olsa da, bu kıyafetlerin taşıdığı kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması büyük önem taşımaktadır. Günümüzde hızlı moda ve küreselleşme etkisiyle yöresel kıyafetlerin kullanımı azalmış olsa da, bazı bölgelerde geleneksel el sanatları hala yaşatılmaktadır. Özellikle düğün, bayram gibi özel günlerde yöresel kıyafetlere olan ilgi artmakta, köylerde düğün, bayram gibi özel günlerde simli veya pullu kumaşlardan şalvar diktirilmektedir. Ancak, yöresel kumaşların üretimi ve kullanımıyla ilgili sorunlar da bulunmaktadır. Balıkesir’in yöresel kadın giyiminde kullanılan kumaşlar, bölgenin kültürel kimliğinin en önemli tezahürlerinden biridir. Bu kıyafetler, sadece estetik bir değer taşımakla kalmaz, aynı zamanda tarihsel süreçleri, sosyal ilişkileri ve çevreye uyum sağlama mekanizmalarını da yansıtmaktadır. Günümüzde, yöresel kıyafetlerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, yöresel kumaşların üretimi ve kullanımı desteklenmeli, kültürel mirasımızın bir parçası olan bu değerler gelecek kuşaklara aktarılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Atlıhan, Ş. (2022). “Kuzeybatı Anadolu Geleneksel Kadın Giyimlerinde Arkalıklar ve İhramlar” *Arış Dergisi*, 20-21,167-182.
- Ayhan, A. (1999), Balıkesir ve Çevresinde Yörükler, Çepniler ve Muhacırlar, Zağnos Vakfı Yayınları, Balıkesir.
- Duymaz, A., Aça, M. (2011). Halil İbrahim Şahin Balıkesir Yöresi Çepni ve Tahtacılarında Kamberlik Geleneği, *Alevilik Araştırmaları Dergisi, The Journal of Alevi Studies*, (2), 41-58
- Kayalan,F. (2023). 1950-1951 Bulgaristan Türklerinin Göçü ve Balıkesir (Bulgaristan Türklerinin Balıkesir’de İskânı). *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11(34), 443-472.
- Karakoç, N. (2022).Balıkesir Kadın Giysileri ve Başlıkları, Balıkesir Büyükşehir Belediyesi, 47.
- Kostanick, H.. 1957. Turkish Resettlement of Bulgarian Turks 1950-1953. California: University of California Press Berkeley and Los Angele.
- Mine Esiner Özen, “Kumaş Adları”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul 1982, s. 299.
- Mutlu, K., H.(2011). “Balıkesir ve Batı Anadolu Yöresi Tahtacı Türkmenleri” *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, (6):1, 1503-1511.
- Öztürk, İlker, & Öztürk, G. (2019). Taraklı Bez Dokumacılığı ve Günümüzdeki Durumuna Yönelik Bazı Tespitler. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 6(36), 1041–1050.
- Sezen, E., A. (2008). “Manisa Muradiye’deki Tahtacı Kıyafetleri”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 47: 179-184.
- Sümer, F., Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri- Boy Teşkilatları Destanları, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1999.

Şimşir, N. (2016). XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Balıkesir ve Ömrü Krakeçilililer, Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, 11 (22), 99-132.

İnternet Kaynakları

Balıkesir. Erişim adresi: <https://balikesir.ktb.gov.tr/TR-65892/halk-oyunlari> (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

Balıkesir Yöresel Kıyafetleri. Erişim adresi: <https://gazetemerhaba.com/balikesirin-yoresel-kiyafetleri> (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

Balıkesir Yöresel Kıyafetleri. Erişim adresi: <https://balikesirfolkloru.com/yore/balikesirin-yoresel-kadin-kiyafetleri> (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

Balıkesir Kültür Portalı. Erişim adresi: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/balikesir/kulturatlasi/geleneksel-halk-sanatlari> (Erişim Tarihi: 09.05.2024).

Japon Kültürel Altyapısının Çalışma Saatlerine Yansıması

Ayşe Nur DALKIRAN DOĞAN

Dr. Öğretim Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

aysenur.dalkiran@asbu.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-4072-3348>

Makale Başvuru Tarihi : 07.12.2024

Makale Kabul Tarihi : 14.01.2025

Makale Yayın Tarihi : 31.01.2025

Makale Türü / Araştırma Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.14660044

Anahtar Kelimeler:

Japon Çalışanlar,
Karoushi,
Karoujisatsu,
Japon Çalışma
Kültürü,
Japon Karakteri

Özet

Japonya ve Türkiye arasındaki diplomatik ilişkilerin tesisinin 100. Yılı'nın kutlandığı 2024 yılında Türkiye ile Japonya arasındaki karşılaştırmalı kültür çalışmalarının da önemi daha fazla vurgulanır hale gelmiştir. Türkiye ve Japonya kültürel altyapılarındaki kalıplaşmış bazı genel geçer kavramların benzerliği ve farklılığıyla doğru orantılı olarak ikili ortak ilişkilerindeki bağın kuvveti de doğru orantılı olarak etkilenecektir. İki ülke arasındaki mesafenin oldukça fazla olması sebebiyle karşılıklı anlayışı geliştirme iki ülke insanların ancak birbirleri ile ilgili yazılı ve görsel kaynakları iyi okuyup öğrenmelerine bağlıdır. Bilindiği üzere Japon halkı aşırı çalışkanlığı ile tüm dünyada ün yapmış bir halktır. Bu çalışmada öncelikle Japonların davranışsal farkındalığıyla ilgili şimdiye kadarki araştırmalar ele alınarak, Japonların yıllık izin haklarını kullanmamalarının sebebi araştırılacaktır. Daha sonra aşırı çalışmaktan kaynaklanan ölümlerin (karoushi) mevcut durumu ile aşırı çalışmaktan kaynaklanan intiharların (karoujisatsu) sebebine değinildikten sonra son olarak bu soruna karşı alınabilecek önlemlerden bahsedilecektir.

Japanese Cultural Background Reflected in Working Hours

Keywords:

Japanese
Employees,
Karoushi,
Karoujisatsu,
Japanese Work
Culture,
Japanese Character

Abstract

In 2024, when the 100th anniversary of the establishment of diplomatic relations between Japan and Turkey is celebrated, the importance of comparative cultural studies between Turkey and Japan has gained more emphasis. In direct proportion to the similarities and differences of some of the stereotypical concepts in the cultural backgrounds of Turkey and Japan, the strength of the bond in their bilateral common relations will be affected in direct proportion. Due to the great distance between the two countries, the development of mutual understanding depends on the people of both countries reading and learning about each other's written and visual sources. As it is known, Japanese people are famous all over the world for their extreme hard work. This article will initially review the previous research on behavioral awareness of Japanese people and investigate the reason why Japanese people do not use their annual leave rights. Then, it will discuss the current situation of overwork-related deaths (karoushi) and the cause of overwork-related suicides (karoujisatsu), and finally, it will discuss the measures that can be taken against this problem.

1. GİRİŞ

Japonların çalışkan bir ulus olduğu genel bir kanı haline gelmiştir. Bu çalışmanın yazarı da lisans ve lisansüstü eğitimi aldığı yıllarda bu gerçeği deneyimlemiştir. Yıllar boyu edindiği deneyimler neticesinde yazar, Japon dilini öğrenen birinin dilde olduğu kadar Japon kültüründe de derin bir bilgi birikimine sahip olmasının mutlak bir gereklilik olduğu gerçeğini kavramıştır. Uzun yıllardır Japon kültürünü araştıran yazarın gerek akademik gerek iş hayat deneyimleri bu konuda yaptığı araştırmalarında yön verici olmuştur. Bu çalışmada öncelikle Japonların davranışsal farkındalığıyla ilgili şimdiye kadarki araştırmalar ele alınarak, Japonların yıllık izin haklarını kullanmamalarının sebebi araştırılacaktır. Daha sonra aşırı çalışmaktan kaynaklanan ölümler (karoushi) ile aşırı çalışmaktan kaynaklanan intiharların (karoujisatsu) mevcut durumu ve sebeplerine değinildikten sonra, son olarak bu soruna karşı alınabilecek önlemlerden bahsedilecektir. Araştırma yöntemi olarak internet ve yazılı kaynaklar kullanılmıştır.

2. JAPONLARIN İZİN KULLANMAMAYA YÖNELİK TUTUMLARI

Japonların tatil süreleri çok kısadır. Japonya’da sadece yetişkin çalışanların değil çocukların bile hayatları oldukça yoğun geçmektedir. Japon çocukları yaş aldıkça meşguliyetleri de artmaktadır. İlk okuldan başlayıp üniversite çağına kadar her aşamada okula devam edebilmek için sınava tabi tutulmakta olduklarından ilerleyebilmeleri için çok çalışmaları gerekmektedir. Japonya’da yarı-zamanlı işlerde çalışan kişi sayısı da oldukça fazladır. Üniversite öğrencileri üniversitede ders çalışarak geçirdikleri zamanın dışında kalan zamanların çoğunluğunu yarı-zamanlı işlerde çalışarak geçirmektedirler. Bu durum Japonların hangi yaşta olursa olsun yeterince dinlenmediğini göstermektedir.

Kazuya Ogura (2004)’nın “Japonlar Neden Yıllık Tatil Yapmıyorlar” adlı kitabına göre, birçok Japon işçi her yıl yaklaşık birer haftalık üç tatile çıkmaktadır. Bu tatiller, Mayıs ayının ilk haftasını oluşturan Altın Hafta tatilini (İng: Golden Week), yılsonu ile yeni yılın ilk üç gününden oluşan yılbaşı tatilini ve yaklaşık bir hafta süren yaz tatilini temsil eder. Bu da dünyadaki diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Japonların tatillerinin az sayıdaki kısa tatillerden oluştuğunu ve aslında Japon çalışanların yeterince dinlenemediklerini göstermektedir.

Ayrıca, Ogura (2004)’ya göre, Japonya’daki resmi tatiller nadir olmasına rağmen, yasal olarak garanti edilen yıllık ücretli izinlerin çoğu kullanılmadan kalmaktadır. Türkiye’de ise bir şirket çalışanının yaz tatilinde en azından 20 günlük ücretli iznini kullandığı düşünüldüğünde, yazın sıcağında sabahın erken saatlerinde iş başı yaparak gece geç saatlere kadar şirkette çalışan Japonların ücretli yıllık izinlerini kullanmamalarının sebeplerinin araştırmaya değer bir konu olduğu düşünülebilir. Yasal olarak güvence altına alınmasına rağmen Japonlar acaba neden yıllık ücretli izinlerden faydalanmıyorlar? Bu çalışmada öncelikle Japonların tatillerinin mevcut durumuna bakarak bu durumun arka planında yatan sebepler değerlendirilecektir.

2.1. Japonların Tatillerinin Mevcut Durumu

Ogura (2004)’nın 2002 yılında Japonya genelinde 3.000 işçi üzerinde uyguladığı yıllık ücretli izinle ilgili araştırma şu şekildedir:

Tablo 1: Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Otalama Değerler (Birim: Gün)

	20'lı yaşlardaki erkekler	30'lu yaşlardaki erkekler	40'lı yaşlardaki erkekler	50'li yaşlardaki erkekler	Erkeklerin toplamı
Sahip olunan gün sayısı	21.8	31.1	32.1	33.1	30.1
Harcanan gün sayısı	6.4	7.8	7.3	7.9	7.4
Kullanım Oranı (%)	30.8	27.6	24.8	26.7	27.2
	20'lı yaşlardaki kadınlar	30'lu yaşlardaki kadınlar	40'lı yaşlardaki kadınlar	50'li yaşlardaki kadınlar	Kadınların toplamı
Sahip olunan gün sayısı	19.5	26.6	25.7	29.5	24.6
Harcanan gün sayısı	7.4	10.3	8.6	9.5	8.7
Kullanım oranı (%)	42.6	40.9	40.8	36.7	40.6

(<http://www.jil.go.jp/institute/zassi/200404/200404p.pdf>)

Kaynak: Ogura, K. (2004) “Japonlar neden yıllık izin kullanmıyorlar?” *Japon İşgücü Araştırma Dergisi* No.525, Japonya İşgücü Politikası ve Eğitim Enstitüsü Bağımsız İdari Ajansı: Taihei Basım A.Ş. Ltd. Şti

Burada bahsi geçen “sahip olunan gün sayısı”, bir önceki yıldan kullanılmadığı için devredilen ve bu yıl kullanılabilir yıllık ücretli izin gün sayısı ile bu günlerin toplamıdır. Bunu payda olarak kullanarak, gerçekte kullanılan gün sayısına “harcanan gün sayısı”, orana ise “kullanım oranı” adı verilir.

Tablo 1, sonuçları cinsiyet ve yaş grubuna göre göstermektedir. Öncelikle erkeklerin sahip oldukları gün sayısına bakıldığında, yılda toplamda yaklaşık 30 güne sahip olduklarını, kullandıkları gün sayısının ise 7 gün olup kullanım oranının %27 olduğu görülmektedir. Yaşa göre, 50'li yaşlarındaki erkekler en çok gün kullanırken, 20'li yaşlarındaki erkekler en az gün kullanmaktadır. Fakat 20'li yaşlarındaki erkekler en yüksek kullanım oranına sahipken, 40'lı yaşlarındaki erkekler en düşük seviyededir. Daha sonra kadınların kullandıkları gün sayısına bakıldığında, yılda toplam 25 güne sahip oldukları ve 9 günün biraz altında harcadıkları görülmektedir ki bu da yaklaşık %40'lık bir kullanım oranına denk gelmektedir. Yaşa göre bakıldığında en çok gün kullananlar 30'lu yaşlarındaki kadınlar, en az gün kullananlar ise 20'li yaşlarındaki kadınlardır. Ancak kadınlar arasında en yüksek kullanım oranı 20'li yaşlarındaki kadınlardayken, en düşük kullanım oranı ise 50'li yaşlarındaki kadınlar arasındadır.

Tablo 1'de de görülüyor ki, Japonya'da ne erkekler ne de kadınlar çok fazla izin kullanmamaktadır. Ancak hem erkeklerin hem de kadınların 20'li yaşlarda en yüksek izin kullanım oranına sahip oldukları görülmektedir. Bunun olası bir nedeninin, olaylar hakkında rasyonel düşünebilmeleri ve boş zamanlarını iyi değerlendirebilmeleri olduğu söylenebilir. Ayrıca, 40'lı yaşlarındaki erkeklerin en düşük izin kullanım oranına sahip olmalarının nedeni, ana işgücü oldukları için izin almalarının zor olmasıdır. Kadınlara gelince, 50'li yaşlarında olanların ortaya koyduğu oranın ilk bakışta fazla olduğu düşünülebilir. Fakat bu durumun, artık çocuklarını büyütmiş olan kadınların ailelerine karşı yapmaları gerekenlerin önemliliği azalmış olmasıyla birlikte başkalarına karşı düşünceli olma yönündeki eski düşünce yapılarından kaynaklandığı düşünülebilir.

Tablo 2: İş Türüne Göre Ortalama Değer (Birim: Gün)

	Yöneticilik mesleği	Genel işler/ kurumsal/ muhasebe	Genel büro işleri vb.	Ticari satışlar vb.	Uzmanlık meslekleri	İmalat üretim	Diğerleri
Sahip olunan gün sayısı	34.5	30.1	26.2	26.5	28.5	26.0	27.2
Harcanan gün sayısı	6.7	8.5	8.5	6.0	8.9	8.3	8.7
Kullanım Oranı (%)	21.1	30.2	37.2	26.9	35.1	34.9	33.7

(<http://www.jil.go.jp/institute/zassi/200404/200404p.pdf>)

Kaynak: Ogura, K. (2004) “Japonlar neden yıllık izin kullanmıyorlar?” *Japon İşgücü Araştırma Dergisi* No.525, Japonya İşgücü Politikası ve Eğitim Enstitüsü Bağımsız İdari Ajansı: Taihei Basım A.Ş. Ltd. Şti

Tablo 2’de iş türüne göre sahip olunan ortalama gün sayısı, kullanılan gün sayısı ve kullanım oranı gösterilmektedir. Sahip olunan gün sayısı yönünden karşılaştırıldığında en fazla gün sayısının yönetici pozisyonlarında olduğu, en az gün sayısının ise imalat üretim işlerinde olduğu görülmektedir. Kullanılan gün sayısı yönünden karşılaştırıldığında ise, uzmanlık gerektiren iş dallarının en fazla, ticari satış pozisyonlarının ise en az güne sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca kullanım oranının en yüksek olduğu mesleğin genel büro işleri olduğu, en düşük kullanım oranının ise yöneticilik pozisyonlarında olduğu görülmektedir.

Tetsuo (1999)’a göre yıllık toplam çalışma saatlerinin uluslararası karşılaştırmasına ilişkin veriler şu şekildedir:

Tablo 3: 1996 Yılındaki Yıllık Toplam Çalışma Saatlerinin Uluslararası Karşılaştırması (Birim: Saat)

	Mesai saatleri	Fazla mesai çalışma saatleri	Toplam fiili çalışma saatleri ¹
Japonya ²	1825	168	1993
Amerika	1752	234	1986
İngiltere	1747	182	1929
Almanya	1449	68	1517
Fransa ³	Net Değil	Net Değil	1679

(<http://www.asahi-net.or.jp/XK4N-ICKW/Information/rodo.htm>)

Kaynak: Tetsuo, O. (1999) *Japonya’nın İşgücü ve Ekonomi Verileri*, İşçi Hareketi Yazı İşleri Dairesi: Yeni Japonya Yayıncılık

¹ İmalat üretim işçilerinin yıllık fiili çalışma saatleri

² Japon çalışma saatlerinde, işten çıkarma ve verimlilik artırma nedeniyle değişen fazla mesai kurallarınca artan ödenmemiş fazla mesai saatleri dikkate alınmamaktadır.

³ Fransa’daki mesai saatleri ve fazla mesai saatleri bilinmemektedir.

Tablo 3, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Almanya ve Fransa olmak üzere beş ülkedeki sabit ve ek çalışma saatlerini göstermektedir. Bu tabloya göre beş ülke arasında Japonya 1825 saat ile en fazla sabit çalışma saatine sahipken, Almanya 1.449 saat ile en az sabit çalışma saatine sahiptir. Fazla mesai saatlerine bakıldığında ise, en çok fazla mesai saatinin 234 saat ile Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu görülürken, en az fazla mesai saatinin ise 68 saat ile Almanya'da olduğu görülmektedir. Toplam fiili çalışma saatleri karşılaştırıldığında, Japonya 1993 saat ile en fazla, Almanya ise 1517 saat ile en azdır. Toplam fiili çalışma saatlerine tekrar bakıldığında, Japonya ile Amerika arasında ilk bakışta fazla bir fark yokmuş gibi görünebilir. Ancak sabit çalışma saatlerinin uzun olduğu Japonya'da katı kuralların var olduğu düşünülmektedir. Bundan yola çıkarak; batı ülkeleri ile Japonya kıyaslandığı zaman, Japonya'da sabit çalışma saatlerinin oldukça uzun olmasından kaynaklı olarak şirket kültürünün diğer ülkelere göre daha kuvvetli bir şekilde yer edindiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Yine Tetsuo (1999)'a göre yıllık tatillerin uluslararası karşılaştırmasına ilişkin veriler şu şekildedir:

Tablo 4: Yıllık Tatillerin 1994 Yılı Uluslararası Karşılaştırması (Birim: Gün)

	Çalışılan Günler	Çalışılmayan Günler	Yıllık Ücretli İzin Günleri	Haftasonu Tatilleri Dışındaki Tatil Günleri	Haftasonu Tatil Günleri
Japonya	240	2	11	20	95
Amerika	233	7	19	9	104
İngiltere	229	11	24	8	104
Almanya	220	12	29	12	104
Fransa	228	16	26	8	104

(<http://www.asahi-net.or.jp/XK4N-ICKW/InformationD/Rodo.htm>)

Kaynak: Tetsuo, O. (1999) *Japonya'nın İşgücü ve Ekonomi Verileri*, İşçi Hareketi Yazı İşleri Dairesi: Yeni Japonya Yayıncılık

Tablo 4'te yer alan yıllık tatil günleri verilerine baktığımız zaman, Mayıs Ayı'ndaki "Altın Hafta (İng: Golden Week)" ve yıl sonu/başı tatili gibi ulusal tatilleri de kapsayan hafta sonu tatilleri haricinde uzun tatillerin pek olmadığı Japonya'yı diğer ülkelerle karşılaştırınca Japonya'daki diğer tatillerin de az olduğu görülmektedir. Bu durum özellikle çalışılmayan günlerin oldukça az görüldüğü Japonya'da şirkete gitmenin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu yüzden hastalandıklarında bile çok ciddi bir rahatsızlıkları olmadığı müddetçe Japonların mutlaka işe gittikleri görülmektedir.

Son olarak, Tetsuo (1999)'a göre ebeveynler ile çocukların arasındaki etkileşim süresinin Japonya, ABD, İngiltere, Almanya ve Fransa karşılaştırmasına ilişkin veriler şu şekildedir:

Tablo 5: Japonya ve Amerika’da Ebeveynler ve Çocukların Etkileşimde Bulunduğu Saatlerin 1994 Yılı Karşılaştırması (Birim: %)

		Hemen hemen hiç	30 dk ve altı	1 saat	2 saat	3-5 saat	6-10 saat	11 saat üstü	Belirsiz
Japonya	Baba	18.3	36.3	21.7	12.2	9.1	0.4	0.6	0.9
	Anne	4.3	21.8	22.9	19.2	19.2	5.9	6.4	0.4
Amerika	Baba	0.9	5.4	11.1	16.3	47.4	12.0	6.3	0.5
	Anne	0.7	1.9	5.6	10.8	40.5	25.0	15.3	0.3

(<http://www.asahi-net.or.jp/XK4N-ICKW/InformationD/Rodo.htm>)

Kaynak: Tetsuo, O. (1999) *Japonya’nın İşgücü ve Ekonomi Verileri*, İşçi Hareketi Yazı İşleri Dairesi: Yeni Japonya Yayıncılık

Tablo 5’e bakıldığında, Japon babaların en çok 30 dakika ile 1 saat arasında çocuklarıyla etkileşim kurduğu, Amerikalı babaların ise en çok 3 ile 5 saat etkileşim kurduğu görülmektedir. Japon annelerin ise en çok 30 dakika ile 1 saat, Amerikalı annelerin ise en çok 3 ile 10 saat arasında çocukları ile etkileşim kurduğu görülmektedir. Bu verilerden Japon ebeveynlerin iş odaklı hayatlarının çocuklarıyla olan etkileşim sürelerinden çaldığı anlaşılmaktadır. Japonların işkolik olması esasında Japon toplumunu derinden etkileyen oldukça ciddi bir sorun olarak görülmektedir. Ebeveynler ile çocukları arasındaki iletişim eksikliğinin çocuklarını istedikleri gibi yetiştirememeye gibi çeşitli sorunlara sebep olduğu düşünülmektedir.

2.2. İzinleri Kullanmama Bilinci

Ogura 2002 yılında Japonya genelinde 3000 kişiyi baz alarak gerçekleştirdiği yıllık ücretli izinle ilgili bir araştırmada “Yıllık ücretli izinlerimin hepsini kullanmayıp bir kısmını bırakırım” diye cevap veren kişilerin düşüncelerini ele almıştır. “Neden öyle yaptın?” diye sorduğunda ise 4 çeşit cevap almıştır.

İlk cevap “İzin kullansam da yapacak bir şey bulamıyorum.” olmuştur. Bunun nedeninin boşa vakit öldürme ve kalabalıktan hoşlanmamaları olduğu düşünülmektedir. 2. cevap ise “Personel değerlendirmesini etkiler.” şeklinde olmuştur. Buna neden olarak ise izin alınca patronların suratının asılması veya iş değerlendirmelerini olumsuz bir şekilde etkileyeceğinden endişe duyulması gibi sebepler ileri sürülmüştür. 3. Cevap ise “İş yükü çok fazla, benim yaptığım işi benim yerime yapacak başka biri yok.” şeklinde olmuştur. Bu cevap için ise işlerin çok olması ve izne ayrılmaları durumunda aynı işi kendilerinden başka yapacak bir kişinin şirkette bulunmaması gibi nedenler ileri sürülmüştür. 4. ve son cevap ise “Başka önemli işlerim için bırakıyorum.” olmuştur. Bu cevabın arka planında ise hastalık veya acil bir durum olduğu zaman kullanmak için izin günlerinin bir kısmını ayırmak istemeleri bulunmaktadır.

Ogura’nın araştırmasındaki sonuçların doğru olduğu ve Japonlarda izin günlerini kullanmama gibi bir bilincin gerçekten var olduğu bu araştırma tarafından da onaylanmaktadır. Ayrıca bu 4 cevabın dışında Japonların izin kullanmamalarının başka nedenlerinin de olduğu düşünülmektedir.

İlk olarak, “İzin kullansam da yapacak bir şey bulamıyorum.” diye cevap veren çalışanlar genelde, eğitimini tamamlayıp işe girdikten sonra sabahtan akşama kadar şirkette çalışan ve evde ailesiyle neredeyse hiç vakit geçiremeyen, kendi yapmak istediklerini yapamayan insanlardır. Bu insanlar adeta çalışmak için doğmuş, kendi ve aileleri için değil de yalnızca şirketlerinin faydasına çalışmak için yaşıyorlarmış gibi düşünülebilir. Durum böyle olunca elbette ki hobisi bile olmayan bu insanlar izin alsalar da yapacak bir şey bulamayacak, izin almaları durumunda ise içinden kolayca çıkamayacakları bir boşluğa düşeceklerdir.

İkinci olarak, “Personel değerlendirmesini etkiler.” diye cevap veren çalışanların bu şekilde cevap vermelerinin iki nedeni olduğu düşünülebilir. Bu nedenlerden birincisi, izin aldıklarında patronları tarafından kötü bir

personel olarak değerlendirilip işten çıkarılacaklarına dair endişe verici düşünceleri barındırmalarıdır. İkinci nedeninin ise izin aldıklarında iş arkadaşlarına daha fazla iş yükü bindirip aralarındaki ilişkinin kötüye gitmesinden korkmaları olarak düşünülebilir.

Üçüncü olarak, “İş yükü çok fazla, benim yaptığım işi benim yerime yapacak başka biri yok.” şeklinde cevap veren çalışanların asıl nedeni kendilerine sorulduğunda gerçekten de izin alınca şirkette kendilerinin yerine bakacak başka bir kişinin olmadığı olarak düşünülse de, çalışanların bu tutumunun aslında çalıştıkları şirketin büyüklük ölçeğine de bağlı olduğu söylenebilir.

Son olarak, “Başka önemli işlerim için bırakıyorum.” diye cevap veren çalışanların bu cevaplarının nedeni sorulduğunda, “Hastalık veya acil durumlarda kullanmak için izin günlerimin bir kısmını bırakıyorum.” diye yanıtlamaktadırlar. Bunun sebebinin ise ücretli izinlerini kullanıp bitirdikten sonra bir şekilde hasta olup izin almak istediklerinde maaşlarının düşeceği endişesini taşımalarından kaynaklandığı düşünülebilir. Yine bu durumun arka planında da iki sebep olduğu düşünülebilir. İlk sebep olarak, Japonya’da kışlar oldukça soğuk olduğundan ve mevsim geçişlerinin de bir hayli sert olmasından kaynaklı olarak insanların grip olmasıdır. Bu yüzden olabildiğince normal günlerde izin almamaya çalıştıkları düşünülebilir. İkinci sebep olarak ise, ailelerindeki bireylerden biri hastalandığında veya hastaneye yatırıldığında onlara bakmak için izin günlerinin bir kısmını harcamayarak bıraktıkları düşünülebilir.

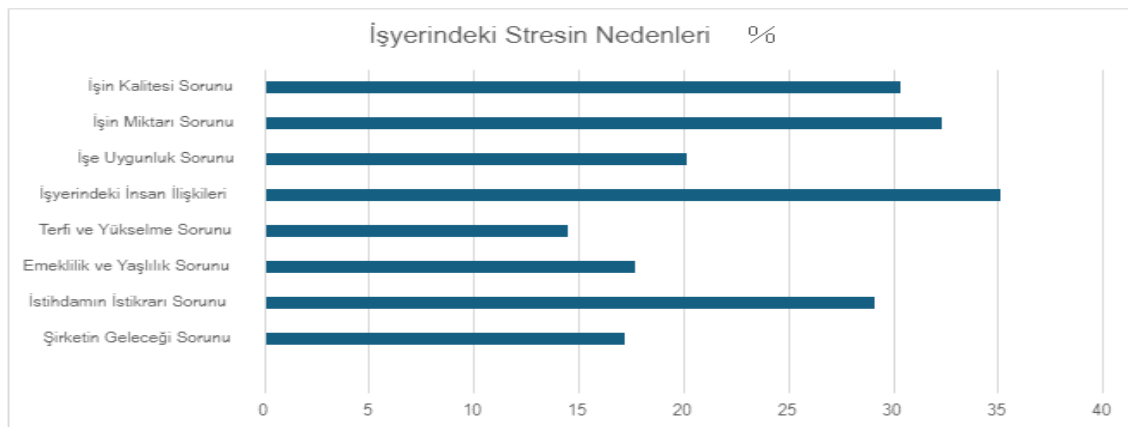
Buraya kadar belirtilen sebeplerden farklı olarak Japonların izin almaması ile ilgili üç farklı sebebin daha olduğu söylenebilir. Bu üç sebep de Japonların önceden beri sahip olduğu karakteristik özelliklerdir. İlki çalışmayı sevmeleri, ikincisi karakterlerinin ciddi olması, üçüncüsü ise verilen işe karşı duydukları sorumluluk bilincinin güçlü olması şeklindedir.

Kısaca, Japonlar, kendilerinde ve toplumlarının kültürel altyapısında var olan farklı nedenlere bağlı olarak, yasa tarafından güvence altına alınmış olmasına rağmen yıllık ücretli izinlerini kullanmamaktadırlar.

3. AŞIRI ÇALIŞMaktan KAYNAKLANAN ÖLÜM (KAROUŞİ) VE AŞIRI ÇALIŞMaktan KAYNAKLANAN İNTİHAR ETME (KAROUJİSATSU) PROBLEMLERİ

“Karoushi” Japonca’da fazla çalışmaktan kaynaklı ölüm demektir. “Fazla çalışmaktan ölmek” Japonya’ya has bir özellik olup dünyada başka örneği olmadığından dolayı, diğer dillere çevirisi yapılmamakta olup doğrudan “Karoushi” kelimesi kullanılmaktadır. Tıpta karoushi, ani ölüm türlerinden biridir. Ani ölüm ise, semptomların ortaya çıkmasından itibaren 1 hafta içinde ölmek demektir. İzin günlerinin yetersiz oluşu ve uzun saatler çalışmaktan kaynaklı olarak yorgunluğun birikmesi ve oluşan stres sebebiyle meydana gelen ani ölüme karoushi adı verilir. Bu durumda iş yerinde ortaya çıkan stresin nedeni ne olabilir? Sağlık, Çalışma ve Refah Bakanlığı Çalışma Standartları Bürosu tarafından 2002 yılında düzenlenen “İşçi Sağlığı Durum Araştırması” bu duruma açıklık getirmektedir.

Tablo 6: İş Yerindeki Stresin Nedenleri (Stresli hisseden kişi sayısı 100 varsayıldığındaki oran: %)

(<http://www.hakusyo.mhlw.go.jp/wpdocs/hpax200401/img/fb1.2.3.4.gif>)

Kaynak: Sağlık, Çalışma ve Refah Bakanlığı, Çalışma Standartları Bürosu, *İşçi Sağlığı Durum Araştırması*, 2002 Yılı

Tablo 6’da Japon çalışanların işyerinde yaşadıkları stresin çeşitli nedenleri gösterilmektedir. Bu nedenlerin arkasında, son yıllarda büyük değişimler geçirmekte olan istihdamı çevreleyen çeşitli koşullardaki değişikliklerin var olduğu düşünülmektedir. Bunun nedeninin, zorlu ekonomik durumun devam ettiği sırada yeniden yapılanma baskılarının artmasına bağlı olarak istihdam oranının düşmeye ve istihdam ortamının her geçen gün zorlaşmaya devam etmesi olduğu söylenebilir. Başka bir deyişle, son yıllarda ortaya çıkan aşırı performansa dayalı sistemler ve geçici işçilerin devreye girmesi nedeniyle işyerleri istikrarsız ve doğal olarak rekabetçi bir ortam haline gelmiştir. Bu ortam çalışanları son derece strese sokan bir ortam olarak kabul edilmektedir.

Aşırı çalışmaktan kaynaklanan ölümlerin en önemli nedenin çok fazla iş yükünden kaynaklandığı düşünülebilir. Ancak İşçi Sağlığı Araştırması’na bakıldığında bunun aslında işyerindeki kişilerarası ilişkilerden kaynaklandığı görülmektedir. Bunun, bir bütün olarak Japon toplumunun benzersiz bir özelliği olduğu bilinmektedir. Japonlar özellikle insanların karşısına çıkıp kendilerini ifade etme eğiliminde olmayan bir toplum olarak bilinmektedir. Çünkü bu tutum toplumca hoş karşılanmayan bir tutumdur. Bu nedenle çalışanlar iş ve işyeri yaşamlarında çok fazla kaygı, endişe ve stres hissetmektedir.

Bu koşullar altında, Sağlık, Çalışma ve Refah Bakanlığı Çalışma Standartları Bürosu’nun 2002 tarihli verilerine göre, iş ve işyeri yaşamlarında güçlü kaygı, endişe ve stres hisseden çalışanların yüzdesi 1982 yılında %50’nin üzerindeyken, 2002 yılında hemen hemen %61,5 civarına yükselmiştir. Bu karşılaştırma sorunun giderek artan ciddiyetini de göstermektedir.

Aşırı çalışmadan kaynaklanan ölümlerin ana nedeninin aşırı uzun olan çalışma saatleri olduğu bilinmektedir. Çalışma Bakanlığı istatistiklerine göre Japonlar yılda ortalama 2.100 saat çalışmaktadır. Bu sayı diğer gelişmiş kapitalist ülkelere göre 200 ila 500 saat arasında fazlalık göstermektedir. Japonya’da çok sayıda mesai (ücretsiz fazla mesai) vardır ve bu fazla mesailer Çalışma Bakanlığı istatistiklerine dahil edilmemektedir. Dolayısıyla fark aslında yukarıdaki sayılardan çok daha fazladır. Hatta aşırı çalışma nedeniyle meydana gelen ölüm vakaları araştırıldığında hayatını kaybedenlerin çalışma saatlerinin yılda 3 bin saate ulaştığı görülmektedir. Bu sayı Avrupa ortalamasının iki katıdır.

Aşırı çalışmaya bağlı intihar (karoujisatsu) da aşırı çalışmaya bağlı ölüm türlerinden biridir ve aşırı çalışmaya bağlı intiharların temel nedeni çok uzun çalışma saatleridir. Aşırı çalışma intiharı, aşırı çalışma ve işin içeriğinden kaynaklı stresin neden olduğu bir intihardır fakat insanların kendi ölümlerini seçmelerinin “fazla çalışmaktan ölmek” ten bile daha trajik bir ölüm şekli olduğu düşünülmektedir.

4. OECD ÜLKERİNDEKİ FİİLİ ÇALIŞMA SAATLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde Japonya’nın da dahil olduğu 5 OECD ülkesindeki çalışanların 1985-2022 yılları arasındaki fiili çalışma saatleri karşılaştırmalı olarak ele alınarak, Japonların fiili çalışma saatlerinin 37 yıllık süre zarfındaki değişimi diğer 4 ülkedeki çalışanların fiili çalışma saatlerindeki değişimle birlikte ele alınacaktır.

Tablo 7: 5 OECD Ülkesindeki Çalışanların Fiili Çalışma Saatlerinin Ülkeler Arası Karşılaştırması

Ülkeler Yıllar	Japonya	Amerika	İngiltere	Almanya	Fransa
1985	2,093	1,883	1,613	1,666	1,654
1990	2,031	1,878	1,618	1,573	1,645
1995	1,884	1,886	1,586	1,531	1,601
2000	1,821	1,880	1,558	1,466	1,558
2005	1,777	1,842	1,544	1,432	1,532

2010	1,733	1,810	1,507	1,426	1,540
2013	1,734	1,826	1,534	1,396	1,526
2014	1,729	1,830	1,542	1,400	1,518
2015	1,719	1,831	1,525	1,401	1,519
2016	1,714	1,823	1,541	1,396	1,522
2017	1,709	1,821	1,536	1,389	1,508
2018	1,680	1,827	1,536	1,381	1,514
2019	1,644	1,824	1,537	1,372	1,518
2020	1,597	1,800	1,364	1,319	1,403
2021	1,607	1,820	1,498	1,340	1,484
2022	1,607	1,811	1,532	1,341	1,511

(<https://www.jil.go.jp/kokunai/statistics/databook/2024/documents/Databook2024.pdf>)

Kaynak: Araştırma Departmanı İstatistiksel Analiz Sorumlusu (2024) *Uluslararası İşgücü Karşılaştırması Veri Kitabı*, Japonya İşgücü Politikası ve Eğitim Enstitüsü Bağımsız İdari Ajansı: Taihei Basım A.Ş. Ltd. Şti

Yukarıdaki Tablo 7, Araştırma Departmanı İstatistiksel Analiz Sorumlusu, Uluslararası İşgücü Karşılaştırması Veri Kitabı 205. sayfadaki tablo kullanılarak oluşturulmuştur. Bu tablodaki verilere dayanarak 5 OECD ülkesindeki çalışanların 1985-2022 yılları arasındaki fiili çalışma saatlerine bakıldığında, genel olarak şu eğilimler görülmektedir. Öncelikle Japonya, 1985 yılından 2022 yılına kadar sürekli olarak en yüksek çalışma saatlerine sahip ülke olmuştur. Ancak, çalışma saatlerinde genel bir azalma eğilimi de görülmektedir. ABD ve Birleşik Krallık'ta da benzer bir azalma eğilimi mevcuttur, ancak Japonya'ya kıyasla daha düşük çalışma saatlerine sahip oldukları görülmektedir. Almanya ve Fransa, diğer ülkelere kıyasla genellikle daha düşük çalışma saatlerine sahiptir ve bu saatler de yıllar içinde azalma eğilimi göstermiştir.

Ayrıca Tablo 7'teki istatistikler arasında şu gibi belirgin değişiklikler de gözlenmektedir. 1985-2022 yılları arasında, Japonya'daki çalışma saatlerinde yaklaşık 500 saatlik bir azalma gözlenmiştir. ABD ve Birleşik Krallık'taki azalma daha az belirgindir, ancak yine de kayda değerdir. Almanya ve Fransa'da ise daha belirgin bir azalma görülmektedir. Özellikle Almanya'da, çalışma saatleri yaklaşık 347 saat azalmıştır.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi, Japonya'daki sayısı oldukça yüksek olan çalışma saatleri, kültürel bir faktör olarak iş etiği ve iş merkezli yaşam tarzının etkisini göstermektedir. Almanya ve Fransa'daki daha düşük çalışma saatlerine ise, iş-yaşam dengesi politikaları ve sosyal güvenlik sistemlerinin etkisi olduğu söylenebilir. Buradan yola çıkıldığında, Japon çalışanların aşırı çalışmalarını engellemeye yönelik etkili bir sosyal güvenlik politikasının günümüz Japonya'sında hala benimsenemediği açıkça görülmektedir. Bundan dolayı fiili çalışma saatlerini gösteren verilerdeki dikkat çekici azalmaya rağmen, aşırı çalışmaktan ölenlerin sayısı her geçen yıl artmaya devam etmektedir. Verilerdeki bu aldatmacanın da 3. Bölümde bahsedildiği gibi, Japonya'daki çok sayıda mesainin ücretsiz fazla mesaiden sayılması ve bu fazla mesailerin Çalışma Bakanlığı istatistiklerine dahil edilmemesinden kaynaklanmaktadır.

5. SONUÇ

Bu çalışmada Japon halkının normalden çok fazla çalışmasının nedenlerine odaklanılmıştır. En önemli nedenin, Japon toplumunun genel olarak yıllık izinlerini kullanmama gibi bir bilince sahip olması ile küreselleşmeyle

birlikte Japonya'nın ekonomik ve endüstriyel yapısının büyük değişimlere uğraması olduğu düşünülmektedir. Bunun sonucunda, fazla çalışmaktan kaynaklanan ölümler (karoushi) ve fazla çalışmaktan kaynaklanan intiharlar (karoujisatsu) başta olmak üzere çeşitli sosyal sorunlar baş göstermektedir. Bu sosyal sorunların sebepleri Japon halkının kendine has özellikleri ve Japonya'nın dünya üzerindeki konumuyla alakalı olduğundan dolayı, bu sorunları çözenin son derece zor olduğu ve kısa vadede çözümün kolay olmayacağı öngörülmektedir. Fakat günümüz Japonya'sının en önemli ve acilen çözülmesi gereken sorunlarından biri olduğu da açıkça görülmektedir.

Çözüm yolu olarak ise öncelikle, ülkenin kanunlarla daha fazla tatile çıkılmasını sağlayacak yasalar çıkarmasının etkili olacağı düşünülmektedir. Ancak Japon halkının genel bilinci değişmediği sürece bu sorunların uzun vadede dahi kolayca çözülemeyeceği ve üstelik daha da kötüleşeceği öngörülmektedir. Bu nedenle öncelikle, Japon insanının doğuştan sahip olduğu kendini öne sürememe özelliğini değiştirmesi ve işten atılma korkusu olmadan, fazla mesai ücreti ödemeyen şirketlere karşı haklarını araması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Konuya şirketler tarafından bakıldığında ise, çalışmanın kolay olduğu stressiz bir çalışma ortamı yaratmaları gerekmektedir. Ancak çalışanlar mevcut zihniyetlerini değiştirmedikleri ve haklarını savunmadıkları sürece, şirketler de yasaları umursamayacaklar ve dayattıkları hiçbir fazla mesaiyi reddedemeyen çalışanlara sürekli daha sert çalışma koşulları yaratacaklardır.

21. yüzyılın ikinci çeyreğine geçiş yaptığımız günümüzde, yakın gelecekte Japonya'nın sosyal düzeni ile birlikte ekonomisinin de beklenmedik bir şekilde çökme riski bulunmaktadır. Bu yüzden çeşitli olguları yeniden düşünmek ve bunun gibi ciddi bir sosyal sorunu mümkün olan en kısa sürede çözmek günümüz Japonya'sının çözüm bekleyen en önemli konusudur.

KAYNAKÇA

<http://sp.mt.tama.hosei.ac.jp/users/igajin/karouji.htm>

<http://www.asahi-net.or.jp/~XK4N-ICKW/InformationD/Rodo.htm>

<http://www.hakusyo.mhlw.go.jp/wpdocs/hpax200401/img/fb1.2.3.4.gif>

<http://www.jil.go.jp/institute/zassi/200404/200404p.PDF>

<https://www.jil.go.jp/kokunai/statistics/databook/2024/documents/Databook2024.pdf>

Araştırma Departmanı İstatistiksel Analiz Sorumlusu (2024) *Uluslararası İşgücü Karşılaştırması Veri Kitabı*, Japonya İşgücü Politikası ve Eğitim Enstitüsü Bağımsız İdari Ajansı: Taihei Basım A.Ş. Ltd. Şti

Kawahito, H. (1992) *Karoshi Toplumu ve Japonya*, Kadensha Yayınları

Noda, S. (1999) *Tatil-İş Hukuku Araştırması*, Nippon Hyoronsha Yayınları

Ogura, K. (2004) "Japonlar neden yıllık izin kullanmıyorlar?" *Japon İşgücü Araştırma Dergisi* No.525, Japonya İşgücü Politikası ve Eğitim Enstitüsü Bağımsız İdari Ajansı: Taihei Basım A.Ş. Ltd. Şti

Tetsuo, O. (1999) *Japonya'nın İşgücü ve Ekonomi Verileri*, İşçi Hareketi Yazı İşleri Dairesi: Yeni Japonya Yayıncılık

Uluslararası Akademik Birikim Dergisi
Yıl: 2025, Cilt: 8, Sayı 1 ss.22-43

Suriye'nin Ulus Devlet İnşasının Sosyo-Politik Analizi

Hüsamettin İNAÇ

Prof.Dr., Kütahya Dumlupınar
husamettin.inac@dpu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-6922-2010>

Makale Başvuru Tarihi : 11.12.2024

Makale Kabul Tarihi : 20.01.2025

Makale Yayın Tarihi : 31.01.2025

Makale Türü : Araştırma Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.14782461

Beyzanur KINA

Yüksek Lisans Öğrencisi,
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitimi Enstitüsü,
Uluslararası İlişkiler Bölümü,
beyzanur_kiina@hotmail.com
<https://orcid.org/0009-0005-3539-1931>

Anahtar

Kelimeler:

Yeni Ulus-Devlet,
Golan Tepesi,
Hafız El Esad,
2254 Kararları,
İç Savaş, Göç.

Özet

II. Dünya Savaşı süresince ve savaş neticesinde meydana gelen koşullar Suriye'de Arap milliyetçilerinin bağımsızlık hedeflerini yükseltti. Suriye üzerindeki Fransız mandasının 1946 yılında sona ermesiyle Ulus-devletin inşa süreci başlamıştır diye düşünülürken kargaşanın ve siyasi istikrarsızlığın temelleri atılmıştır. Ulus Devlet inşasına etki eden mekanizmalar Baas Partisi'nin iktidarı ele geçirmesi ve bu iktidarın başına Hafız el Esad'ın geçmesi, İsrail ile yapılan Golan Tepesi görüşmeleri, BM 2254 kararları, Arap Baharı ve Suriye iç savaşı sonrası oluşan göç rejimidir. Bu çalışmada Suriye'nin ulus devlet inşasının temelinde yatan ana sebepler incelenerek; açıklanmalı bir şekilde verilecektir. Ulus devlet inşasının sosyopolitik analizi literatürdeki çalışmalar incelenerek yorumlanacaktır.

Socio-Political Analysis of Syria's Nation State Building

Abstract

Keywords:

New Nation-State,
Golan Height, Hafez
al-Assad, 2254
Decisions, Civil
War, Migration.

Conditions during and after World War II raised the Arab nationalists' goals for independence in Syria. With the end of the French mandate over Syria in 1946, the process of building the nation-state was thought to have begun, while the foundations of turmoil and political instability were laid. The mechanisms that affected the construction of the Nation State are the Baath Party's seizure of power and the seizure of power by Hafez al-Assad, the Golan Heights negotiations with Israel, the UN 2254 resolutions, the Arab Spring and the migration regime formed after the Syrian civil war. In this study the main reasons underlying Syria's nation-state building are examined. It will be given in an annotated way. Sociopolitical analysis of nation-state building will be interpreted by examining the studies in the literature.,

1. Giriş

Ulus inşası; küçük birimlerden merkezi alanlara nüfusun sadakatini aktaran bir süreçtir. Bu süreç esnasında devlet, kendi ulusunu inşa etme yolunda ilerler. Ulusal kimlik inşasına etki eden; ordu, okul ve siyasal katılma faktörleri kolektif kimliklerin asıl unsurları olan "ötekinin" ve "biz" kavramlarının oluşturulmasını amaçlamaktadır (Gürbüz, 2020, s. 21). Ulus Devlet tanımı ise ilk olarak Batı Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Sosyo-ekonomik faktörler bu süreçte zemin hazırlamıştır. Fakat sömürgecilikle birlikte milliyetçilik kavramına yeni literatürler kazandırmıştır (Gürbüz, 2020, s. 29).

Suriye'de Ulus-devlet inşası üzerine ilk çalışmalar Kral Faysal tarafından 1918 (Erkmen, 2019, s. 254) yılında uygulamaya geçirilmiştir. 1919 yılının temmuz ayında Faysal, Suriye'nin egemen ve özgür bir ülke olduğunu Büyük Suriye Kongresi'nde duyurmuştur (Embel, 2020, s. 175). San Remo'da 1920 yılının Nisan ayında Suriye Fransız hükümetine bırakıldı. Konferans kararları sonucunda Suriye toprakları Fransız mandasına bırakılmıştır (Erkmen, 2019, s. 254). Arap milliyetçiliği düşüncesi Manda dönemiyle beraber farklı bir algı kazanmıştır. Manda himayesindeki ülkelerde bağımsızlık ve batıya zıt olma temel hedefler arasında yer almıştır (Gürbüz, 2020, s. 17). 1920'den 1946'ya kadar süren bu manda dönemi, Suriye'nin siyasi, sosyal ve ekonomik yapısının şekillenmesinde etkili olmuştur. Fransız manda yönetiminin 1946 yılında sona ermesi, ülkenin bağımsızlık yönünde önemli bir adım atmasına olanak tanısa da bu durum aynı zamanda siyasi istikrarsızlık ve kargaşanın da zeminini hazırlamıştır (Erkmen, 2019, s. 256).

Suriye'nin ulus-devlet inşası süreci, birçok iç ve dış etkenin etkisi altında şekillenmiştir. Baas Partisi'nin iktidara gelmesi ve Hafız el Esad'ın liderliği ele alması, ülkede otoriter bir yönetimin kurulmasına yol açarken, İsrail ile yapılan Golan Tepesi görüşmeleri ve BM'nin 2254 sayılı kararları gibi uluslararası meseleler de ülkenin siyasi dinamiklerini etkilemiştir (Öztürk & Sevinç , 2023, s. 223-224). Ayrıca, Arap Baharı'nın tetiklediği halk ayaklanmaları ve sonrasında patlak veren iç savaş, Suriye'nin sosyopolitik yapısını derinden sarsmış ve geniş çaplı göç hareketlerine yol açarak ülkenin demografik yapısını değiştirmiştir (Mengüaslan, 2022, s. 50).

Dış politikada ise, Suriye'nin İsrail ile olan rekabeti ve Golan Tepesi üzerindeki görüşmeler, uluslararası arenada ülkenin stratejik konumunu belirlemiştir. Birleşmiş Milletler 'in 2254 sayılı kararı gibi uluslararası kararlar, Suriye'nin siyasi dönüşüm sürecine doğrudan etki

etmiştir. 2011 yılında başlayan Arap Baharı, Suriye'de derin toplumsal değişim taleplerine zemin hazırlamış ve bu süreç iç savaşın patlak vermesiyle sonuçlanmıştır. İç savaş, Suriye'nin sosyopolitik yapısını alt üst etmiş, geniş çaplı göç hareketleri ve demografik değişimlerle ülkenin ulus-devlet yapısını daha da karmaşık bir hale getirmiştir (Ağır ve Aksu, 2017, s. 51).

Bu makalede, Suriye'nin ulus-devlet inşasının altında yatan temel nedenler ve bu sürecin sosyopolitik dinamikleri derinlemesine incelenecektir. Tarihsel süreçler ve güncel olaylar çerçevesinde, literatürdeki çalışmaların ışığında Suriye'nin ulusal kimlik oluşturma çabaları ve karşılaştığı zorluklar analiz edilecektir.

1.1.Tarihsel Arka Plan

1.1.1. Fransız mandası dönemi ve II. Dünya Savaşı sonrası Suriye

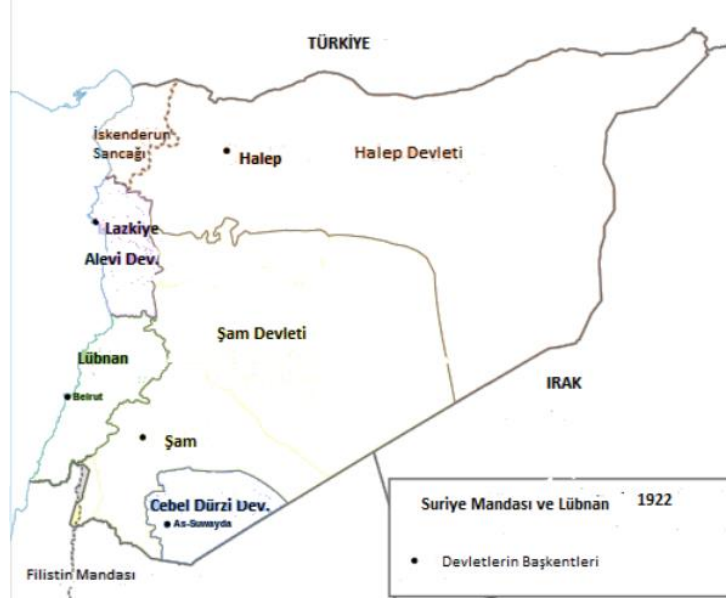
1920 yılında, I. Dünya Savaşı'nın ardından San Remo Konferansı sonucunda Suriye, Milletler Cemiyeti tarafından Fransız mandası altına alındı. Bu durum, Sykes-Picot Anlaşması'nın bir parçası olarak Orta Doğu'da sınırların yeniden çizildiği ve yeni siyasi yapıların oluşturulduğu bir dönemi başlattı. Fransız mandası, Suriye'nin siyasi, ekonomik ve toplumsal yapısını derinden etkileyen bir dizi değişikliği beraberinde getirdi (Embel, 2020, s. 176).

Fransızlar, Suriye'yi kontrol altında tutabilmek için ülkeyi birkaç farklı idari birime böldüler. Bu birimler arasında Şam, Halep, Lazkiye, Dürzi Bölgesi ve daha sonra Büyük Lübnan (bugünkü Lübnan) gibi bölümler bulunuyordu. Bu bölünmeler, etnik ve dini farklılıkları artırarak merkezkaç kuvvetlerin güçlenmesine yol açmıştır. Bu strateji, yerel nüfusun birleşik bir ulusal kimlik geliştirmesini zorlaştırdı ve bölgesel ayrılıkları körüklemiştir (Demirel, 2019, s. 72).

Fransız mandası döneminde eğitim sisteminde Fransız etkisi güçlü bir şekilde hissedildi (İnaç, 2003, s. 344). Fransızca, eğitimde önemli bir dil haline geldi ve bu da yerel elitler arasında Fransız kültürüne olan ilgiyi artırdı. Bu durum, bir yandan modernleşme ve batılılaşma süreçlerine katkıda bulunurken, diğer yandan Arap milliyetçiliği ve bağımsızlık hareketlerinin güçlenmesine zemin hazırladı. Eğitimdeki bu değişim, Suriye'deki sosyal yapının dönüşümüne ve entelektüel hareketlerin gelişimine de katkıda bulundu (Orkun, Bayırlı, & Bayırlı, 2019, s. 7).

Fransız yönetimi, Suriye'nin ekonomik kaynaklarını kontrol altına almaya çalıştı ve özellikle demiryolları ve tarımsal alanlarda yatırımlar yaptı. Ancak bu yatırımlar genellikle Fransız çıkarlarına hizmet etti ve yerel ekonomi üzerinde sınırlı olumlu etkiler bıraktı. Ekonomik

alanda yaşanan bu dengesizlikler, yerel halk arasında memnuniyetsizliğin artmasına ve ekonomik bağımsızlık taleplerinin yükselmesine neden olmuştur (Demirel, 2019, s. 72).

Harita 1. Fransız Mandası altında Suriye'nin bölünmesi (Gürbüz, 2020, s. 63)

Fransız yönetimine karşı direniş hareketleri zamanla güçlendi. 1925-1927 yılları arasında gerçekleşen Büyük Suriye İsyanı, Fransız mandasına karşı en önemli direniş hareketlerinden biriydi. Bu isyan, Fransızların sert askeri müdahaleleriyle bastırıldı ancak Arap milliyetçiliğinin yükselişine büyük katkı sağladı. Direniş hareketleri, Suriye'deki ulusal bilincin gelişiminde ve bağımsızlık taleplerinin artmasında önemli bir rol oynadı. I. Dünya Savaşı'nın sona ermesi, dünya genelinde olduğu gibi Suriye'de de önemli değişimlerin habercisi oldu. Savaş sonrası dönemde Suriye, bağımsızlık yolunda önemli adımlar atarak Fransız mandasından kurtulmaya ve kendi ulus-devlet yapısını inşa etmeye başladı (Demirel, 2019, s. 78).

1941 yılında, Vichy Fransa'sının kontrolü altında olan Suriye, Müttefik kuvvetlerin müdahalesiyle özgürleştirildi (İnaç & Kına, 2024, s.227). 1943 yılında yapılan seçimlerle, Suriye'nin ilk bağımsız hükümeti kuruldu. Bu süreçte, Şükrü el-Kuvvetli önderliğinde Arap milliyetçiliği güçlü bir şekilde vurgulandı. Bağımsızlık hareketleri, Suriye'nin ulusal kimliğini pekiştirdi ve yeni siyasi yapının temellerini oluşturdu (Işık & Karaca, 2019, s. 51).

1945 yılında II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte, Suriye üzerindeki Fransız askeri varlığına karşı direniş hareketleri ve diplomatik baskılar arttı. Sonuç olarak, 17 Nisan 1946'da Fransız askerlerinin Suriye'den tamamen çekilmesiyle Suriye resmen bağımsızlığını kazandı. Bu tarih, Suriye'nin modern tarihinde bir dönüm noktası oldu ve ulus-devlet inşa sürecinin resmi başlangıcını simgeledi (İnce, 2017, s. 267).

1.2. Baas Partisi ve Hafız el Esad Dönemi

1.2.1. Baas Partisi'nin Yükseliş ve İdeolojik Temelleri

I.Dünya Savaşı ile II. Dünya Savaşı arasındaki dönemde (1918-1939) Ortadoğu ülkelerinde en yaygın olan ideolojilerden biri Arap milliyetçiliğidir (Aldoughli, 2022, s. 127). Arap toplumu sömürge sistemine karşı birlikte hareket etmenin gücüne inanmışlardır. Bu süreçte ideoloji bakımından milliyetçiliği benimsemişlerdir (Duran, 2021, s. 225). Pan-Arabizm bu esnada kurulmuştur. Pan-Arap, "Baas" kavramıyla beraber hem yeniden doğuşu (Koyuncu, 2017, s. 16) simgelemiştir hem de bütünleşik bir yapıya dönüşmüştür (Gürbüz, 2020, s. 46). Baas Partisi'nin tam olarak ideolojisi Arap milliyetçiliği ile Avrupa sosyalizmi olarak tanımlanabilir. II.Dünya Savaşı sonunda kurulan Baas Partisi ile yükselişe geçen Arap milliyetçiliğinin ilerlemesinde üç önemli olayın etkisi vardır. İlk önemli faktör Bağdat Paketi (1955) iken ikincisi Süveyş Kanalı Krizi (1956) ve üçüncüsü ise Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin (1958) kurulmasıdır (Koyuncu, 2017, s. 16).

Baas Partisi 1943 yılında iki önemli isim olan Sahaddin el-Bitar ve Mişel Eflak tarafından kurulmuştur (Duran, 2021, s. 226). Bu iki kurucu isim de Sorbonne de 1928 yılında eğitim görmüşlerdir. Bu iki önemli isim dışında Vahip el Ganim, Abdul birr Iyun el Sud, Badii el Kasım, Cemal el-Atassi, Musa Rizik, Mithat Razzaz, Abdulah Abdüldaim, Sami er Drubi ve Ali Cabir isimler de yer almıştır (Koyuncu, 2017, s. 16). Baas Partisi'nin gerçekleştirdiği ilk kongre Zeki Arsuzinin katılımıyla 7 Nisan 1947'de gerçekleşmiştir (Çağ ve Eker, 2013, s. 61).

Ana başlıklarından bazıları arasında yer alan emperyalizme ve sömürgeciliğe karşı çıkmak olan Baas hareketinin (Hizb el-Arabi el-İştiraki) diğer amaçları arasında; Arap toplumunu yabancı himayesinden kurtarmak, sosyalizmi gerçekleştirmek ve Arap ulusu yaratmaktır (Çağ ve Eker, 2013, s. 62). Arap coğrafyasının ilerlemesi ve geçirdiği tarihsel değişim üzerine 19.yüzyılda Baas partisi inşa edilmiştir (Gürbüz, 2020, s. 71).

1.2.2. Hafız el-Esad Dönemi

Hafız el-Esad, 1970 yılında yaptığı kansız bir darbe olan "Düzeltilme Harekâtı" ile iktidara geldi. Bu harekât, Baas Partisi içindeki fraksiyonel çatışmalara son vermeyi ve hükümette istikrar sağlamayı amaçlıyordu. Esad bu dönemde parti içi hizipçiliği azaltarak güçlü bir merkezi yönetim yapısı kurdu (İnce, 2017, s. 275).

Esad, iktidarını sağlamlaştırmak için Suriye'de güçlü bir merkeziyetçi yönetim modeli benimsedi (Acar, 2013, s. 128) . Devletin her kademesinde kontrolü artırarak, askeri ve güvenlik kurumlarını güçlendirdi. Bu merkeziyetçilik, siyasi muhalefeti bastırmak ve ülke genelinde otoritesini pekiştirmek için kullanıldı. Baas Partisi, devlet mekanizmasının merkezine yerleştirilerek, siyasi karar alma süreçlerinde belirleyici bir rol oynadı (Duran, 2021, s. 226-227).

Esad, ekonomik alanda sosyalist bir yaklaşım benimsedi (Mengüaslan, 2022, s. 49). Devlet kontrolündeki ekonomik sistem güçlendirildi ve sanayi ile tarımda devlet yatırımları artırıldı. Esad yönetimi kamu sektörünü genişletirken özel girişimi sınırlayan politikalar uyguladı, ancak bu politikalar zamanla ekonomik verimsizliklere ve yolsuzluklara yol açtı (Acar, 2013, s. 132).

Esad, dış politikada dengeli ve pragmatik bir yaklaşım sergiledi. Sovyetler Birliği ile güçlü bir ittifak kurarak askeri ve ekonomik destek sağladı. Aynı zamanda, Orta Doğu'daki Arap ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeye çalıştı. İsrail'le olan çatışmalar ve Lübnan iç savaşına müdahale, Esad döneminin belirgin dış politika unsurları arasında yer aldı (Koyuncu, 2017, s. 17).

Esad, Arap milliyetçiliğini ve Baas ideolojisini ulusal kimliğin temeli olarak benimsedi. Baas Partisi'nin "Birlik, Özgürlük, Sosyalizm" sloganı, ulusal kimlik oluşturma çabalarının merkezinde yer aldı. Esad, Arap dünyasında liderlik rolü üstlenmeyi hedefleyerek, Suriye'nin bölgesel bir güç olarak konumunu pekiştirmeye çalıştı (Duran, 2021, s. 232).

Suriye'nin etnik ve dini çeşitliliği, ulusal kimlik oluşturma çabalarında önemli bir zorluk teşkil etti. Esad, bu çeşitliliği kontrol altında tutmak için merkeziyetçi yönetim yapısını kullanarak, farklı gruplar arasında denge sağlamaya çalıştı. Özellikle Alevi azınlığın yönetimdeki etkisi, Sünni çoğunlukla olan ilişkilerde hassas bir denge gerektirdi.

Hafız el-Esad liderliği, Suriye'de istikrarı sağlama ve ulusal kimlik oluşturma çabalarıyla karakterize edildi, ancak bu süreçte uygulanan baskıcı politikalar ve merkeziyetçi yönetim anlayışı, uzun vadede toplumsal huzursuzluklara ve siyasi gerilimlere yol açtı. Esad'ın mirası, Suriye'nin bugünkü sosyo-politik dinamiklerini anlamak için önemli bir referans noktasıdır.

1.3. Uluslararası Dinamikler

1.3.1. İsrail ile İlişkiler ve Golan Tepesi

Golan Tepesi, Suriye ve İsrail arasında uzun süren bir çatışmanın merkezi olmuştur. Bu bölge 1967 Altı Gün Savaşı'nda İsrail tarafından işgal edilmiş olup hem stratejik konumu hem de su kaynakları nedeniyle iki ülke arasında önemli bir anlaşmazlık konusudur. Golan Tepesi'nin kontrolü, İsrail için askeri güvenlik açısından kritik öneme sahipken, Suriye için ise toprak bütünlüğü ve egemenlik meselesidir (Öztürk ve Sevinç, 2023, s. 232).

1990'lar ve 2000'lerin başında, İsrail ve Suriye arasında Golan Tepesi'nin geleceğine dair çeşitli barış görüşmeleri yapılmıştır. Özellikle 1991 Madrid Konferansı ve 2000'deki ABD arabuluculuğunda yapılan görüşmeler, iki ülke arasında kalıcı bir barış anlaşmasının sağlanması için önemli fırsatlar sundu. Ancak, bu görüşmeler sonunda bir anlaşmaya varılamadı ve Golan Tepesi üzerindeki anlaşmazlık çözümsüz kaldı (Süer, 2012, s. 226).

Birleşmiş Milletler ve uluslararası toplum, Golan Tepesi'nin bir Suriye toprağı olduğunu tanır ve İsrail'in buradaki işgalini yasadışı kabul eder. BM Güvenlik Konseyinin 242 ve 338 sayılı kararları, İsrail'in işgal edilen topraklardan çekilmesini ve barışçıl bir çözüm bulunmasını talep etmektedir. Ancak bu kararlar bugüne kadar uygulanmamıştır ve bölgedeki statüko devam etmektedir (Topuz ve Arafat, 2023, s. 371).

1.3.2. BM 2254 Kararları ve Uluslararası Toplumun Suriye Üzerindeki Etkileri

BM Güvenlik Konseyi'nin 2254 sayılı kararı, Suriye'deki iç savaşın siyasi bir çözümle sona erdirilmesi amacıyla 2015 yılında kabul edilmiştir (Neciyev, 2021, s. 999). Karar, Suriye hükümeti ve muhalif gruplar arasında müzakereler yoluyla kapsamlı bir barış sürecinin başlatılmasını öngörmektedir. Aynı zamanda, bir geçiş hükümetinin kurulması, yeni bir anayasa hazırlanması ve serbest seçimlerin yapılması gibi adımlar içermektedir (Aksoy, 2021, s. 104).

Uluslararası toplum, çeşitli aktörler aracılığıyla çözüm arayışlarını sürdürmektedir. ABD, Rusya, Türkiye, İran ve Avrupa Birliği gibi ülkeler ve örgütler, Suriye'deki çatışmalar

üzerinde farklı etkilerde bulunmuştur. Özellikle Rusya ve İran, Suriye hükümetine destek verirken, ABD ve bazı Avrupa ülkeleri muhalif gruplara destek sağlamıştır. Bu durum, Suriye'deki iç savaşın uluslararası bir boyut kazanmasına neden olmuştur (Meriç, 2021, s. 8).

Barış süreci, BM 2254 kararı kapsamında öngörülmesine rağmen sahadaki askeri çatışmalar, siyasi anlaşmazlıklar ve güven eksikliği nedeniyle ilerlemekte zorlanmaktadır. Suriye'nin egemenlik hakları, toprak bütünlüğü ve farklı grupların çıkarları arasındaki çatışmalar, barış sürecinin önündeki en büyük engellerdir. Ayrıca, uluslararası toplumun Suriye üzerindeki etkisi, ülkedeki insani krizlerin ve mülteci sorunlarının çözümünde de sınırlı kalmıştır (Cülük, 2022, s. 182).

Suriye'nin İsrail ile olan ilişkileri ve iç savaşın çözümüne yönelik çabalar üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Ancak, bu dinamiklerin Suriye'deki durumu dönüştürmek için yeterli olup olmadığı, uluslararası iş birliği ve bölgesel istikrarın sağlanmasına bağlıdır (Orhan, 2023, s. 537).

1.4. Arap Baharı ve İç Savaşın Etkileri

Suriye'de Arap Baharı'nın etkileri, 2011 Mart ayında Dera kentinde gençlerin tutuklanmasıyla başladı. Bu olay, hükümet karşıtı protestoların fitilini ateşledi. Halk, siyasi reformlar, özgürlükler ve ekonomik iyileşmeler talep etmek için sokaklara döküldü (Ataç ve Kelkitli, 2024, s. 291). Başkan Beşar Esad yönetimi, protestolara sert bir şekilde yanıt vermiştir. Güvenlik güçlerinin göstericilere karşı aşırı güç kullanması, ölümlere ve daha geniş çaplı protestolara yol açarak krizin derinleşmesine neden olmuştur (Yuksel, 2024, s. 371). 2011'in sonlarına doğru, Suriye'deki protestolar silahlı çatışmalara dönüştü (Çamlıbel ve Ercan, 2024, s. 59). Muhalif gruplar, rejime karşı silahlı mücadele başlattı ve ülke genelinde çatışmalar hızla yayıldı. Bu süreç, Suriye'nin farklı bölgelerinde kontrolü ele geçiren çeşitli grupların ortaya çıkmasına neden oldu (Saylık, 2022, s. 87).

Suriye'deki iç savaş, bölgesel ve uluslararası aktörlerin müdahaleleriyle daha karmaşık bir hal aldı. İran ve Rusya, Esad rejimine askeri ve siyasi destek sağlarken, ABD, Türkiye ve Körfez ülkeleri çeşitli muhalif gruplara destek verdi. Bu durum, çatışmaların şiddetini artırdı ve çözüm sürecini zorlaştırırken aynı zamanda iç savaş, nedeniyle milyonlarca Suriyeli, ülke içinde yerinden edilerek veya diğer ülkelere sığınarak mülteci durumuna düştü. Özellikle Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Avrupa ülkeleri, büyük Suriyeli mülteci nüfuslarına ev sahipliği yapmaktadır (Duvan, 2024, s. 108).

Arap Bahar'ının Suriye'deki yansımaları ve ardından gelen iç savaş, ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal yapısını derinden etkiledi. Bu süreç, sadece Suriye'yi değil, bölgesel ve uluslararası düzeyde de geniş kapsamlı sonuçlar doğurdu. Suriye'nin geleceği, barış ve istikrarın sağlanması için uluslararası iş birliği ve kapsamlı bir yeniden yapılanma çabasına bağlı olacaktır (Ak, 2024, s. 417).

1.5. Mevcut Sosyopolitik Durum ve Olası Gelecek Senaryolar

Suriye, uzun süren iç savaşın ardından siyasi, ekonomik ve sosyal açıdan istikrarsız bir durumdadır (İnaç, 2004, s.39). Rejim, ülkenin büyük bir kısmını kontrol altına almış olsa da bazı bölgelerde çatışmalar devam ediyor. Ekonomik olarak, savaş Suriye'nin altyapısını harap etti ve işsizlik oranları oldukça yüksek. Ayrıca, ülke içinde milyonlarca insan yerinden edilmiş durumda ve insani yardım ihtiyacı sürüyor. Bu durum, halkın yaşam koşullarını zorlaştırmakta ve ülkenin toparlanma sürecini yavaşlatmaktadır.

Suriye'nin geleceği için birkaç olası senaryo bulunmaktadır. Birinci senaryo, siyasi bir çözüm bulunamaması durumunda çatışmaların devam etmesi ve insani krizlerin derinleşmesidir. İkinci senaryo, uluslararası toplumun desteğiyle kısmi bir barışın sağlanması ve bazı bölgelerde yeniden yapılanma süreçlerinin başlatılmasıdır. Bu, ülkenin yavaş yavaş istikrara kavuşmasını sağlayabilir. Üçüncü senaryo ise, bölgesel güçlerin Suriye üzerindeki etkilerinin devam etmesi ve bu güçlerin çıkarlarının dengelenmesinin barış sürecini etkilemesidir.

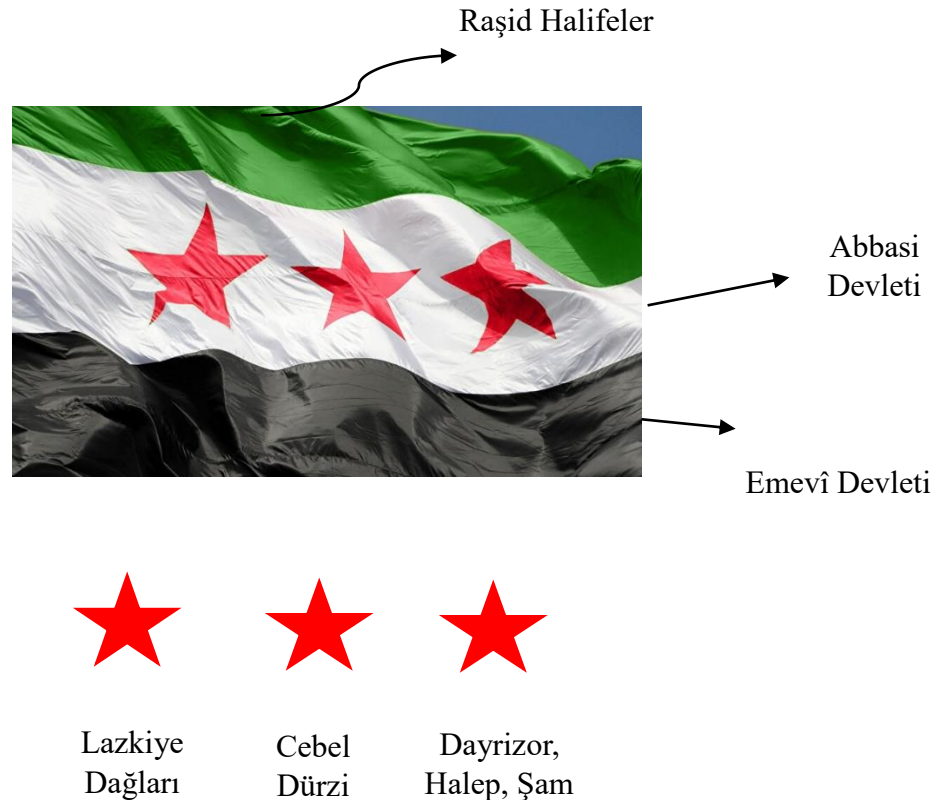
Suriye'de barış ve istikrarı sağlamak için kapsamlı bir siyasi diyalogun başlatılması gereklidir. Bu diyaloga, Suriye'deki tüm siyasi, etnik ve dini grupların katılımı sağlanmalıdır. Uluslararası toplumun etkin katılımı ile birlikte bölgesel ve küresel aktörlerin iş birliği, siyasi çözüm ve yeniden yapılanma süreçlerine ivme kazandırabilir. Ayrıca, Suriye'nin altyapısını yeniden inşa etmek ve ekonomisini canlandırmak için uluslararası yardımlar ve yatırımlar seferber edilmelidir. Mülteci destek programlarının artırılması ve insani yardım operasyonlarının genişletilmesi, yerinden edilmiş insanların güvenli ve onurlu bir şekilde geri dönüşünü teşvik etmek için kritik önemdedir.

1.6. Bayrak ve Anayasa

Suriye bayrağı, bağımsızlık ve ulusal kimliği sembolize eden önemli bir araçtır. Mevcut Suriye bayrağı, 1958 yılında kabul edilen ve Arap Birliği'ni temsil eden kırmızı, beyaz, siyah ve yeşil pan-Arap renklerini taşır. İlk olarak, Suriye bayrağının tasarımında kullanılan renkler, kırmızı, beyaz, siyah ve yeşil olmak üzere pan-Arap renkleridir. Bu renkler, Arap

dünyasındaki birçok ülkenin bayraklarında bulunur ve Arap halklarının birliğini temsil eder. Kırmızı, genellikle cesaret, fedakârlık ve kan dökülmesini; beyaz, barış ve umudu; siyah, Arapların geçmişteki zaferlerini ve direnişi; yeşil ise İslam'ı ve refahı simgeler (Qaddour, 2024, s. 302). Bayraktaki iki yeşil yıldız, 1958-1961 yılları arasında Suriye ve Mısır'ın birleşerek oluşturduğu Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni simgeler. Başlangıçta Suriye ve Mısır'ın birlikteliğini temsil eden bu yıldızlar, daha sonra Arap dünyasındaki birlik arzusunu ifade etmeye devam etmiştir.

Günümüzdeki Suriye güncel bayrağında ise; yeşil bölüm Raşid Halifeleri, orta alandaki beyaz kısım Emevî Devleti'ni, siyah kısım ise Abbasi Devleti'ni temsil etmektedir. Orta alanda bulunan üç yıldızın her biri sırayla şu anlamları taşımaktadır; Lazkiye Dağları, Cebel Dürzi ve Deyrizor, Halep, Şam (Şekil 1) (Kaya, 2024).

Şekil 1. Suriye Bayrağındaki simgelerin anlamları ve şematik gösterimi.

Faysal tarafından 1919 yılında Büyük Suriye Kongresi toplanmıştır ve burada Suriye ülkesinin bağımsız ve egemen bir yer olduğunu duyurmuştur. Bazı reformları hayata geçirerek

Arap milliyetçiliğine dayanan bir ulus devlet inşa süreci başlamıştır. Bu reformlar (Embel, 2020, s. 175);

- Anayasa hazırlanması için komite toplanması
- Arapçanın resmi dil ilan edilmesi
- Şam'da Arap Akademisinin kurulması
- Suriye üniversitesi 'ne bağlı bir Hukuk Fakültesi

Anayasanın hazırlanması reformu, ulus devlet inşa süreci için çok önemli bir adım olmuştur (Altıntaş ve Pektaş, 2020, s.118). Suriye'nin ilk bağımsızlık bayrağı 1947 yılında kullanılmıştır. 1947 yılı, Suriye'nin bağımsız bir devlet olarak Birleşmiş Milletlere katıldığı yılı temsil eder. Bu dönemde, Suriye Cumhuriyeti resmi olarak uluslararası alanda tanınmış ve bağımsız bir ülke olarak kabul edilmiştir (Gürbüz, 2020, s. 39).

BM Güvenlik Konseyi'nin 2254 sayılı kararı, Suriye'deki çatışmaya siyasi bir çözüm saldırısı 2015 yılında kabul edildi (BBC, 2015). Karar, halkın özgürlüğe dayalı kapsayıcı bir siyasi geçiş sürecini sürdürmesini, BM gözetiminde ateşkesin sürdürülmesini, yeni bir anayasanın varlığını ve adil seçimlerin varlığını öngörmektedir. Ayrıca insani yardımların engelsiz terör ve terörle mücadelede uluslararası iş birliği vurgulanmıştır. Bu karar, Suriye'deki uluslararası sıcaklıklara yönelik ortak bir çözüm üzerinde birleştirmekte ve askeri değil, siyasi bir çözümün arttığını vurgulamaktadır (Anonim, 2024).

Şekil 2. BMGK'nın 2254 sayılı kararı yeniden gündemde (Anonim, 2024)

Viyana Zirvesi, 2015 Ekim ve Kasım aylarında, Suriye krizine çözüm bulmak amacıyla BM himayesinde ve ABD ile Rusya'nın ortak liderliğinde gerçekleştirilmiştir. Türkiye, İran, Suudi Arabistan, ABD, Rusya, Avrupa Birliği ve Arap Birliği gibi aktörlerin katıldığı zirvede, Suriye'de altı ay içinde bir geçiş hükümeti kurulması ve 18 ay içinde seçim yapılması hedeflenmiştir (Marcus, 2015). Terörle mücadelenin sürdürülmesi kararlaştırılırken, Beşar Esad'ın rolü en tartışmalı konu olmuştur. Rusya ve İran, Esad'ın geçiş sürecinde yer almasını desteklerken, Batılı ülkeler ve Türkiye karşı çıkmıştır. BM'nin müzakerelerde kolaylaştırıcı rolü üstlenmesi kabul edilmiştir. Zirve, uluslararası toplumun siyasi çözüme verdiği desteği gösterirken, BM Güvenlik Konseyi'nin 2254 sayılı kararı bu prensiplere dayanarak hazırlanmıştır (Euronews, 2015).

Kapsayıcı anayasa modeli, farklı toplumsal grupların ve bireylerin katılımını ve temsilini sağlayan bir anayasal düzen anlayışıdır. Bu model, toplumun tüm kesimlerinin, özellikle marjinalize edilmiş veya azınlık grupların, seslerini duyurabilmesi için gerekli yapısal koşulları oluşturmayı amaçlar. Kapsayıcı bir anayasa, toplumsal eşitliği ve adaleti teşvik eden, çoğulculuğu destekleyen bir yaklaşıma dayanır (Gülener, 2011, s. 208).

Jürgen Habermas'ın kapsayıcı anayasa modeli, demokratik toplumlarda anayasanın tüm toplumsal grupların katılımını ve temsilini sağlaması gerektiğini öne sürer. Habermas,

demokratik meşruiyetin, vatandaşların ortak iradesiyle şekillenen toplumsal bir konsensüsle sağlanabileceğini savunur. Bu model, diyalog ve uzlaşma yoluyla farklılıkların bir arada yaşamasını mümkün kılar ve toplumsal sözleşmelerin sadece hukuki metinler değil, aynı zamanda toplumsal bağları güçlendiren araçlar olması gerektiğini vurgular (Çinkara ve Bölükoğlu, 2020, s. 21).

Bu modeller ışığında Suriye’de yaşayan azınlık toplulukları (Maruni, Keldani, Dürzi ve Kürtler) veya yerlilerinin bazı anayasal talepleri olmuştur. Bu grupların anayasal talepleri genellikle kültürel ve dilsel hakların tanınması, din ve inanç özgürlüğünün güvence altına alınması, yerel ve ulusal düzeyde siyasi temsilin artırılması, eşitlik ve ayrımcılıkla mücadele edilmesi gibi konular etrafında yoğunlaşmaktadır. Ayrıca, özellikle Kürtler, yaşadıkları bölgelerde daha fazla özerklik talep etmektedir (Gökcan, 2018, s. 171-175).

Şam’ın batısındaki Meze 86 Mahallesi, Nusayri topluluğunun çoğunlukta olduğu bir bölgedir. Bu topluluk, uzun süre Suriye’deki devlet gücünü elinde tutmuş olsa da, Esad rejiminin düşüşüyle birlikte intikam korkusu içinde yaşamaktadır. HTŞ’nin kontrolündeki bölgelerde, azınlıklar arasında endişeler olsa da bazıları HTŞ ile iletişim kurabildiklerini ve tehditlerin daha çok sahte olduğunu belirtmektedir. Hristiyanlar ve Şiiler gibi diğer azınlıklar da temkinli bir iyimserlik sergilemekte, HTŞ’nin dini ve etnik hakları koruyacağına dair vaatlerini izlemektedir. Suveyda’daki Dürzi topluluğu ise geçmişte Esad’a sadık kalmış, fakat artan protestolarla dikkat çekmiştir. Dürziler, yarı bağımsız statülerini sürdürmek istemektedir (Limaye, 2024).

Suriye Kürtleri, Beşar Esad rejiminin devrilmesinden sonra yeni siyasi yönetime karşı temkinli bir açıklık gösterirken, çatışma döneminde elde ettikleri kazanımları kaybetme endişesi taşımaktadır. Kürt özerk yönetimi, bağımsızlık bayrağını dalgalandırarak Suriyelilerin zaferlerini kutlama hakkını desteklemektedir. Geçmişte Esad rejimi altında marjinalleştirilen Kürtler, çatışma yıllarında Kuzeydoğu Suriye’de özerklik kazanmış ve IŞİD’e karşı kilit bir rol oynamıştır. Ancak Türkiye’nin desteklediği grupların saldırıları ve HTŞ’nin Şam’daki etkisi nedeniyle endişelidirler. Kürtler, demokratik ve federal bir Suriye umudunu korumaktadır ve azınlıkların haklarının güvence altına alınmasını istemektedir (Aawsat, 2024).

Demokratik Suriye Güçleri (DSG) lideri Mazlum Abdi, Şam’daki yeni yönetimle ülkenin birliğini tehdit eden bölünme projelerini reddetme konusunda anlaşmaya vardıklarını açıkladı.

Esad rejiminin devrilmesinin ardından Suriyeli Kürtlerin, muhalefet bayrağını kullanmaları Washington tarafından olumlu karşılandı. DSG ve yeni yönetim arasında ilk görüşme 30 Aralık'ta gerçekleşti. Abdi, Suriye'nin sağlam temeller üzerine yeniden inşasını ve istikrarın sağlanmasını desteklediklerini belirtti. Kürtler, 2011'den beri Kuzey ve Doğu Suriye'de özerk yönetimlerini sürdürmektedir. Ancak, Heyet Tahrir el-Şam'ın (HTŞ) hızlı ilerleyişi ve Türkiye destekli grupların baskıları altında bazı bölgelerden çekilmek zorunda kaldılar. Türkiye, YPG'yi PKK'nın bir uzantısı olarak görmekte ve bu nedenle Kürt hareketlerini zayıflatma çabası içinde bulunmaktadır. Türkiye'nin bombardımanları ve çatışmalar, bölgede sivil kayıplara ve DSG ile Türkiye destekli gruplar arasında gerilimin artmasına yol açmıştır (BBC, 2024).

ABD, Suriye'deki askeri varlığını büyük ölçüde DAEŞ'e karşı mücadeleyle gerekçelendirmektedir (İnaç, 2005a, 74). Bu kapsamda, Kürt liderliğindeki Demokratik Suriye Güçleri (DSG) ile yakın iş birliği yaparak, Suriye'nin kuzeydoğusunda istikrar sağlamayı ve DAEŞ'in yeniden ortaya çıkmasını engellemeyi amaçlamaktadır. ABD'nin bu desteği, Türkiye ile gerilimlere yol açmıştır. Ayrıca, ABD, Beşar Esad yönetiminin meşruiyetini tanımamakta ve Suriye'de Birleşmiş Milletler öncülüğünde siyasi bir geçiş sürecini desteklemektedir. Esad yönetimine yönelik ekonomik yaptırımlarını sürdürerek, siyasi çözüm arayışında baskı uygulamaktadır (Terzioğlu, 2018, s. 599).

Fransa, DAEŞ'e karşı uluslararası koalisyonun aktif bir üyesi olarak Suriye'deki terörle mücadele operasyonlarına katılım göstermektedir. Bunun yanı sıra, Suriye'deki insani krizlere dikkat çekmekte ve insani yardım sağlamaktadır. Fransa, Suriye'de siyasi bir çözüm bulunması gerektiğini sürekli vurgulamakta ve Kürt güçlerinin Suriye'nin geleceğinde önemli bir rol oynaması gerektiğini savunmaktadır. Fransa, Kürt güçlerine ABD kadar olmasa da destek vermekte ve uluslararası hukuka uygun bir siyasi çözüm arayışını desteklemektedir (Terzioğlu, 2018, s. 604).

Suriye'nin gelecekteki yönetim yapısı, mevcut siyasi ve askeri dinamikler ışığında tartışmalı bir konudur. Ahmed El-Şer liderliğindeki yeni yönetim, ülkenin üniter yapısını koruyacağını ve federal bir sisteme geçilmeyeceğini belirtmiştir. Özellikle etnik ve mezhepsel çeşitliliğin etkilediği bu tartışma, Kürtler ve diğer azınlık grupların çatışma dönemi kazanımlarını koruma arzusu ile merkezi hükümetin bu taleplere karşı duruşu arasında şekillenmektedir. Üniter yapı, merkezi yönetimin güçlü olduğu bir sistemi ifade ederken, federal sistem yerel yönetimlere daha fazla bağımsızlık tanır. El-Şer'in açıklamaları, Suriye'nin üniter bir devlet

olarak kalacağını vurgulamakta olup, uluslararası ve bölgesel güçlerin etkisiyle bu tartışmanın evrimi gözlemlenecektir (Anonim, 2024).

Suriye'de Beşar Esad rejiminin devrilmesinin ardından yeni bir anayasa yazım süreci, savaş sonrası dönemde ülkenin yönetim çerçevesini belirlemek ve Suriyelilerin haklarını güvence altına almak için merkezi bir konu haline gelmiştir. Mevcut anayasa, Esad'ın otoriter yönetimini pekiştirmiş ve özgürlükleri kısıtlamıştır. Yeni yönetimin lideri Ahmed El-Şer, anayasa yazım sürecinin üç yıl sürebileceğini belirtirken, Suriye Muhalefet Koalisyonu sürecin bir yıldan fazla sürmeyeceğini savunmaktadır (İnaç, 2005b, 44).

Birleşmiş Milletler 'in 2254 sayılı kararı doğrultusunda, yeni bir anayasa hazırlanması amacıyla Cenevre toplantıları düzenlenmiş, ancak bu girişimler tam bir kabul görmemiştir (İnaç, 2021, s.76). Hukukçu Mahmud Burhan Atur, devletin yeniden inşasının ve anayasa yazım sürecinin uzun zaman alacağını, tüm Suriyelilerin beklentilerini karşılayacak bir anayasanın hazırlanmasının yaklaşık üç yıl sürebileceğini vurgulamaktadır. Anayasa yazımı, siyasi güçler arasındaki uzlaşya ve ülkenin güvenlik durumuna bağlı olacaktır. Ayrıca, uluslararası aktörlerin sürece müdahalesi, sürecin hızlanmasına katkıda bulunabilir. Yeni yönetim, Şam'da ulusal diyalog konferansı başlatarak anayasal bir bildiri hazırlamayı ve onaylamayı planlamaktadır. Bu süreç, Suriye'nin istikrarını ve ulusal uzlaşyaı sağlamayı hedeflemektedir (İnaç, 2007, s. 27).

Sonuç

I. Dünya Savaşı sonunda Suriye'nin Fransız mandası etkisine girmesiyle başlayan ve sonuç olarak 1946'da bağımsızlığını kazanmasıyla Suriye'nin ulus inşa süreci tarihsel olarak başlamaktadır. San Remo Konferansı sonrası Fransız mandası altında yönetilen Suriye, dini ve etnik ayrılıklar üzerinden farklı idari birimlere bölünerek yönetilmiştir. Fransız yönetimi Suriye'de eğitim ve ekonomi alanlarında kendi çıkarlarını öncelikli olarak tutan politikalar uygulamıştır; bu süreçte Fransız dili ve kültürü eğitimde etkili olmuştur. Fakat bu durum, Arap milliyetçiliğinin ve bağımsızlık hareketlerinin güçlenmesine temel oluşturan bir olay olmuştur. 1925-1927 yılları arasında gerçekleşen Büyük Suriye İsyanı gibi direniş hareketleri sayesinde Suriye'nin ulusal bilincinin gelişmesi hız kazanmıştır. II. Dünya Savaşı'nın ardından Müttefiklerin desteği ve artan bağımsızlık talepleri sonucunda, Suriye 1946 yılında Fransız askerlerinin çekilmesiyle bağımsızlığını kazandı ve ulus-devlet yapısını inşa etmeye başladı. Bu süreç, Suriye'nin modern tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir.

1920'lerden itibaren Suriye'de güçlenen Arap milliyetçiliği, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüyle beraber kendi kaderini tayin etme hareketlerini tetikledi. Fransız mandasına karşı ortaya çıkan direniş hareketleri, Suriye'nin bağımsızlık mücadelesinin temelini oluşturdu. 1930'larda kurulan Ulusal Blok gibi siyasi partiler, bağımsızlık taleplerini uluslararası platformlarda dile getirerek diplomatik baskıların artmasına neden oldu. Bu olaylar Suriye'nin bağımsızlık süreci ve ülkenin modern tarihini şekillendiren siyasi gelişmeler arasındadır.

1941'den itibaren bağımsızlık hareketleri, Mütteliklerin desteğiyle ivme kazandı ve 1946 da Fransa hükümetinin emriyle Fransız askerlerinin çekilmesi sonucu Suriye resmen bağımsızlığını ilan etmiştir. Bağımsızlık ilanından sonra gerçekleşen süreçler, Suriye'nin modern devlet yapısının ve ulusal kimliğinin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Baas Partisi'nin kurulması ve bununla beraber Arap milliyetçiliğinin yükselişe geçmesi, Suriye'nin siyasi yapısının şekillenmesinde önemli rol oynayan faktörlerden biridir. Hafız el-Esad'ın Baas partisinde iktidara gelmesiyle birlikte, sosyalist ekonomik politikalar benimsenmiş ve merkezîyetçi bir yönetim anlayışı hedef alınmıştır. Suriye'nin etnik ve dini çeşitliliğini kontrol altında tutan Esad yönetimi, ulusal kimlik oluşturma çabalarını sürdürmeye çalışmıştır fakat bu süreçte uygulanan baskıcı politikalar ve merkezîyetçi yönetim, uzun vadede toplumsal huzursuzluklara ve siyasi gerilimlere yol açtı. Esad'ın mirası, Suriye'nin bugünkü sosyo-politik dinamiklerini anlamak için kritik bir referans noktası olarak kalmayı sürdürmektedir.

Suriye ile İsrail arasındaki uzun süreli bir anlaşmazlık konusu olarak öne çıkan Golan Tepesi, bölgenin stratejik ve doğal kaynakları nedeniyle iki ülke için de büyük bir öneme sahiptir. 1990'lar ve 2000'lerin başında gerçekleşen barış görüşmeleri çözümsüz kalmış ve uluslararası toplum Golan Tepesi'ni Suriye toprağı olarak tanımış fakat bu konuda kalıcı bir çözüm sağlanamamıştır.

2011 yılında Arap Bahar'ının etkisiyle Suriye'deki iç savaşın başlamasıyla Suriye uluslararası bir boyut kazandı. Savaş süresince çeşitli uluslararası ülkeler ve bölgesel aktörler çatışmalara müdahil oldu ve bununla beraber bu durum savaşın şiddetini artırarak milyonlarca Suriyelinin mülteci durumuna düşmesine neden oldu. Siyasi çözüm arayışı sürecinde uluslararası çabalar gerçekleştirilmiştir. Bunlardan; BM 2254 sayılı kararları, siyasi anlaşmazlıklar nedeniyle barış sürecini zorlaştırmış mevcut çatışmalara yol açmıştır.

Sosyopolitik açıdan bakıldığında temeli sağlam olmayan bir ekonomiye ve istikrarsız bir siyasi yapıya sahip olan Suriye'nin gelecekteki senaryolarından bazıları şu şekildedir;

- Çatışmaların devam etmesi
- Kısmi barışın sağlanması
- Bölgesel güçlerin etkisinin sürmesi

Barış ve istikrarın sağlanması, kapsamlı bir siyasi diyalog, uluslararası iş birliği ve yeniden yapılanma çabalarına bağlı olup, bu süreçte insani yardım ve mülteci destek programları önemli bir rol oynamaktadır.

Suriye bayrağı, ulusal kimlik ve bağımsızlığın önemli bir sembolü olarak, tarihsel ve kültürel derinliği yansıtmaktadır. Pan-Arap renkleri ve yeşil yıldızlarıyla Birleşik Arap Cumhuriyeti dönemini anımsatan bayrak, Arap birliği ve dayanışma arzusunu ifade etmeye devam etmektedir. Günümüzdeki bayrak tasarımı, İslam'ın ve Arap tarihindeki önemli dönemlerin yanı sıra, Suriye'nin farklı coğrafi bölgelerini temsil eden sembollerle zenginleştirilmiştir. Bu unsurlar, Suriye'nin hem tarihsel mirasını hem de ulusal birliğini vurgulayan güçlü bir sembol olarak bayrağın önemini pekiştirmektedir.

Yeni bir anayasa oluşturulması ve ulus devlet inşası, ülkenin gelecekteki yönetim yapısını belirlemek açısından önemli bir süreçtir. BM'nin 2254 sayılı kararı doğrultusunda sürdürülen siyasi çözüm arayışlarında ABD ve Fransa gibi uluslararası aktörler bu süreçte farklı roller üstlenmektedir. Etnik ve mezhepsel çeşitliliğin ön planda olduğu Suriye'de azınlık grupların anayasal talepleri, merkezi yönetimle yapılan görüşmelerde ele alınmaktadır. Kürtler, kazanımlarını koruma ve daha fazla özerklik talep ederken, DSG'nin lideri Mazlum Abdi, ülkenin üniter yapısının korunması konusunda yeni yönetimle anlaşmaya varıldığını açıklamıştır. Bölgedeki uluslararası ve bölgesel güçlerin etkisi, Suriye'nin gelecekteki yönetim yapısını ve anayasa sürecini şekillendirmeye devam etmektedir.

Kaynakça

- Aawsat. (2024). "Riyadh Meeting": Sanctions Hinder Development...and The Future of Syria Is Shaped By The Syrians. aawsat: <https://aawsat.com> adresinden alındı.
- Acar, H. (2013). Suriye Halkının Beşar Esad'a Direnme Hakkı: Üç Sözleşmecî Bakış. *Uluslararası İlişkiler*, 10 (37), 117-144.
- Ağır, O. ve Aksu , Z. (2017). Birleşmiş Milletler'in Suriye Krizine Yönelik Politikalarının Değerlendirilmesi. *Assam Uluslararası Hakemli Dergi*, 4 (9), 43-55.
- Ak, Ö. (2024). Hamas ve Hizbullah'ın Suriye Savaşı'ndaki Dış Politikaları: Çok-Düzeyle Bir Analiz. *Journal of History School*, 403-441.
- Aksoy, O. (2021). Suriye İç Savaşı'nda Çatışma Yönetimi Perspektifinden Üçüncü Taraf Müdahaleleri. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 101-128.
- Aldoughli, R. (2022). What Is Syrian Nationalism? Primordialism and Romanticism in Official Baath Discourse. *Nations and Nationalism*, 28, 125-140.
- Altıntaş, M. ve Pektaş , E. K. (2020). Küreselleşme Sürecinin Ulus-Devlet Üzerindeki Etkileri ve Ulus Devletin Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme. *Kocatepeüibf Dergisi*, 22(1), 115-126.
- Anonim. (2024, December 29). *Al-Sharaa: No Division of Syria, No Federalism...and Holding Elections May Take 4 Years.* albiladpress: <https://www.albiladpress.com/amp/article/895015.html> adresinden alındı.
- Anonim. (2024, Aralık 18). *Bmgk'nın 2254 Sayılı Suriye Kararı Nedir? Bugünün Şartlarında Uygulanabilir Mi?* medyascope: <https://medyascope.tv/2024/12/18/bmgknin-2254-sayili-suriye-karari-nedir/> adresinden alındı.
- Anonim. (2025, Ocak 9). *Suriye Demokratik Güçleri ile Yeni Yetkililer Arasında "Bölünme Projelerini" Reddetme Konusunda Anlaşma Sağlandı.* france24: <https://www.france24.com> adresinden alındı.

- Ataç, A. S. ve Kelkitli , A. (2024). Arap Baharı'nın Türk Dış Politikası zerine Etkisi: Suriye rneği. *The Impact of The Arab Spring on Turkish Foreign Policy*, 16 (63), 288-295.
- BBC. (2015, Aralık 19). *Bm Suriye Konusunda Uzlaştı: Ateşkes ve Müzakere Yolu Açıldı*. BBC News: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151219_bm_suriye_karar adresinden alındı.
- BBC. (2024, December 17). *Latest Situation in Northern Syria: Clashes Continue in Manbij Countryside*. BBC News: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cz610d41l8do> adresinden alındı.
- Clk, A. (2022). Suriye Krizinde Diplomatik zm Arayışları: 2011-2021. 169-193.
- ağ, G. ve Eker , S. (2013). Ortadoğu'da Baas Rejimleri: Suriye ve Irak . *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, 2 (2), 57-72.
- Çamlıbel, S. N. ve Ercan, M. (2024). Terörle Mücadele ve Askeri Operasyonların Türkiye-AB İlişkilerine Olası Etkileri. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 57-66.
- inkara, G. ve Bölükoğlu, İ. D. (2020). Anayasa Hukuku ve Vatandaşlığın Birlikteliği: Anayasal Vatandaşlık Kavramına Giriş. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 17-33.
- Demirel, A. (2019). Ortadoğu'da Fransız Emperyalizmi: Fransız Manda Yönetimi Döneminde Suriye (1920-1946). *Bellek/Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Dergisi*, 1 (1), 69-89.
- Duran, M. A. (2021). Baas Partisi'nin Düşünsel Temelleri ve Suriye Siyasetinde Baas Partisi (1940-1966). *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, 5, 219-246.
- Duvan, K. (2024). Hibrit atışma: Suriye İç Savaşı'nın Türkiye'nin Güvenliğine Etkileri (2011-2023). *Doktora Tezi*, 1-252.
- Embel, M. . (2020). Orta Doğu'da Modern Devletin İnşası: Irak ve Suriye önekleri üzerinden Bir Değerlendirme . *Türkiye Ortadoğu alışmaları Dergisi*, 8 (1), 157-189.

- Erkmen, A. (2019). Fransız Manda Yönetimi Altındaki Suriye’de Yaşananlara Bir Bakış. *Middle East International Conference on Contemporary Scientific Studies-I* (S. 252-262). Gaziantep: İksad Publications.
- Euronews. (2015, Ekim 28). *Suriye İç Savaşı ve Beşar Esad’ın Geleceği 30 Ekim Cuma Günü Avusturya’nın Başkenti Viyana’da Masaya Yatırılacak. ABD, Rusya, Türkiye ve Suudi.* euronews: <https://tr.euronews.com/2015/10/28/viyana-da-suriye-zirvesi-iran-ve-suudi-arabistan-ayni-masada-olacak> adresinden alındı.
- Gökcan, Ö. (2018). Suriye’nin Kürt Meselesinin Tarihsel Seyri (1946-2011). *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 5 (2), 159-190.
- Gülener, S. (2011). Anayasa Yapımında Yeni Bir Paradigma: Kapsayıcı, Katılımcı Uzlaşmacı Anayasa Yapım Süreçleri ve Çeşitli Örnekler. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15 (3), 199-224.
- Gürbüz, E. (2020). Suriye’de Ulus İnşa Çabaları ve Baas Partisi’nin Rolü. *İstanbul, Doktora Tezi*, 1-196.
- İnce, E. (2017). Suriye’de Baas Rejiminin Kuruluşu ve Türkiye. *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 1 (1), 261-280.
- Işık, M. ve Karaca, M. (2019). Vichy Fransası’nda Müttefik Devletlerine Karşı Yürütülen Propaganda Faaliyeti. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (3), 43-62.
- İnaç, H., & Kına, B. (2024). ORTADOĞU EDEBİYATINDA SİYASET. *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*(14), 225-235. <https://doi.org/10.58627/dpuibf.1592093>
- İnaç, H. (2003). Makro Toplumsal Kuramlar Açısından Postmodernizm. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 341-351
- İnaç, H. (2004). Identity problems of Turkey during the European Union Integration Process. *Journal of Economic and Social Research*, 6(2), 33-62.
- İnaç, H. (2005a). *Faşizmin ve sosyalizmin sosyo-politik kökenleri: Marx- Pareto Mukayesesi* Bursa: Ekin Yayınları.
- İnaç, H. (2005b) *Türkiye’nin Kimlik Problemleri: Avrupa Birliği’ne Entegrasyon Sürecinde.* Ankara: Adres Yayınları
- İnaç, H. (2007). Rethinking Democracy and Governance in the EU. *Journal of Academic Studies*, 9(32), 1-31.

- İnaç, H. (2021). *Uluslararası Güvenlik, Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Kaya, M. A. (2024). *Suriye Bayrağındaki Simgeler Neyi Temsil Ediyor?* fokusplusnet. instagram adresinden alındı.
- Koyuncu, A. A. (2017). Hafız Esad Dönemi Suriyesinde Milliyetçilik ve Ulus İnşa Çabaları . *İçtimaiyat Dergisi*, 1 (1), 7-29.
- Limaye, Y. (2024, December 23). *Minorities in Syria Seek Security As State Maps New Future*. BBC News: <https://www.bbc.com/arabic/articles/c3e3009pg73o.amp> adresinden alındı.
- Marcus, J. (2015, Ekim 21). *Viyana'da Dörtlü Suriye Zirvesi*. BBC News: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151021_esad_moskova adresinden alındı.
- Mengüaslan, H. (2022). Arap İsyanları Sonrası Suriye'nin Sosyo-Politik Dönüşümüne Eşitsiz ve Bileşik Gelişmeci Bir Yaklaşım: “Savaş Ekonomisi” ve “Yeniden İnşa” Süreçlerinde Uluslararası ve Yerel Dinamiklerin Etkileşimi. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 9 (1), 47-81.
- Meriç, A. B. (2021). Devlet Olmayan Aktörlere Karşı Kuvvet Kullanılması: Işid ile Mücadele Örneği. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 52, 1-35.
- Neciyev, E. (2021). Rusya-Türkiye İşbirliği Bağlamında “Astana Görüşmeleri”. *Süleyman Demirel University Visionary Journal*, 12 (31), 988-1001.
- Orhan, S. (2023). Suriye’de Barış İnşası İçin Muhtemel Bir Anayasal Tasarım. *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 523-571.
- Orkun, M. A., Bayırlı, A. ve Bayırlı, S. (2019). Fransa Eğitim Sisteminin İncelenmesi. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2 (1), 1-20.
- Öztürk, Ş. ve Sevinç , H. (2023). Suriye Politikasının Türkiye Siyaseti Üzerine Etkileri: 2000 Sonrası Dönem. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 8 (8), 217-231.
- Qaddour, J. (2024). Governing Diverse Societies and The Limits of Constitutionalism in Syria. *Boston University International Law Journal*, 42 (2), 297-372.

- Saylık, M. İ. (2022). Arap Baharı Sonrası Türkiye'nin Orta Doğu Politikasının Ofansif ve Defansif Realizm Bağlamında Değerlendirilmesi. *Kadim Akademi Sbd*, 6(2), 80-104.
- Süer, B. (2012). Suriye-İsrail Barış Görüşmeleri: Olgunlaşma Teorisi Perspektifinden Bir Analiz. *Ortadoğu Etütleri*, 3 (82), 217-254.
- Terzioğlu, S. S. (2018). Uluslararası Hukuk Açısından Fırat Kalkanı Harekâtının Meşruluğu Sorunu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 134, 587-638.
- Topuz, Z. Ç. ve Arafat, M. (2023). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının Filistin-İsrail Barış Sürecine Etkisi. *Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi*, 78 (2), 357-380.
- Yuksel, M. A. (2024). Bölgesel Güvenlik ve Hibrit Savaş İlişkisinin Suriye İç Savaşı Üzerinden Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 31 (2), 365-388.

Bireyin Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü

Ömer COŞKUN

Öğretmen, Erzurum Raci Alkır Güzel Sanatlar Lisesi
omercoskun2082@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7995-2615>

Makale Başvuru Tarihi : 17.12.2024

Makale Kabul Tarihi : 23.01.2025

Makale Yayın Tarihi : 31.01.2025

Makale Türü : Araştırma Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.14782624

Ömer AYDIN

Öğretmen, Erzurum Raci Alkır Güzel Sanatlar Lisesi
mfarukaydin25@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0008-0085-1565>

Özet

Toplum yaşamında birey, çeşitli sosyal kurumlarla etkileşim içerisindedir. Bu kurumlar bireyi etkileyerek, sosyal hayatta kendine uygun bir konum edinmesine olanak sağlar. Bu bağlamda, bireyin toplumsal kimliğini ve yerini şekillendiren en önemli sosyal kurum aile olarak öne çıkmaktadır. Birey, dünyaya geldiği andan itibaren ilk olarak aile üyeleriyle karşılaşır ve onlarla etkileşim kurar. Bu durum, ailenin birey üzerindeki derin etkisini ve bireyin sosyal gelişimine yaptığı katkının önemini açıkça ortaya koymaktadır. Günümüzde aile-çocuk ilişkileri, bireyin sağlıklı bir kişilik geliştirmesi, toplumsal normlara uyum sağlaması ve benlik tasarımı gerçekleştirilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Çocuğun ihmal edilmemesi, aile tarafından olumlu bir şekilde yönlendirilmesi ve desteklenmesi, sosyal gelişim süreçleri üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu çalışma, aile-çocuk ilişkilerinin dinamiklerini, ailenin çocuğun sosyalleşmesindeki rolünü ve çocuğun gelişimsel süreçleri içerisindeki sosyalleşme aşamalarını disiplinlerarası bir yaklaşımla ele almaktadır. Eğitim sosyolojisi, eğitim psikolojisi, gelişim psikolojisi, aile sosyolojisi ve genel sosyoloji perspektiflerinden yararlanılarak konuya teorik bir çerçeve sunulmuştur.

Anahtar

Kelimeler:

Birey,

Aile,

Sosyalleşme,

Okul Programları

The Role Of The Family In An Individual' Socialization

Abstract

In social life, individuals engage with various social institutions, which influence them and enable them to establish a suitable position within society. Among these institutions, the family emerges as the most significant in shaping an individual's social identity and place within the community. From the moment a person is born, they first encounter family members and begin to interact with them. This highlights the profound impact of the family on individuals and underscores its critical contribution to their social development. Today, family-child relationships hold a central role in fostering a child's healthy personality development, adaptation to societal norms, and self-concept realization. It is essential that children are not neglected but instead are positively influenced and supported by their families, as this plays a decisive role in their social development processes. This reality underscores the importance of communication and interaction within family-child dynamics. This study examines the dynamics of family-child relationships, the role of the family in the socialization of children, and the stages of social development in a multidisciplinary framework. Theoretical perspectives from educational sociology, educational psychology, developmental psychology, family sociology, and general sociology are utilized to provide a comprehensive analysis of the topic

Keywords:

Individual, Family,
Socialization, School
Programs,

1. KONU İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1. Sosyalleşme Nedir?

Her bireyin toplum içerisinde kendine özgü bir yeri ve rolü vardır. Birey, belli bir sosyalleşme sürecinden geçtikten sonra toplumun kendisinden beklediği rolünün gereklerini yerine getirmeye çalışır. Sosyalleşme süreci, birbiriyle ilişkili ve birbirini tamamlayan, kısa ve uzun süreli olmak üzere iki aşamadan oluşur. Doğumla başlayıp ,5-6 yaşlarına kadar devam eden sosyalleşme sürecine kısa, 5-6 yaşlarından itibaren başlayan ve çocuğun çeşitli sosyal kurumlar yoluyla kişilik kazanma sürecine de uzun süreli sosyalleşme süreci diyoruz (Armağan,1988:128-129). Gerçekten, bu iki oluşum sürecini birbirinden aynı düşünemeyiz. Kısa süreli olan sosyalleşme süreci uzun süreli sosyalleşme sürecinin temelini oluşturmaktadır. Kısaca; biri diğerini desteklemekte ve tamamlamaktadır. Sosyalleşmenin gerçekleşmesi için, bireyin doğumdan itibaren birçok evreden geçmesi gerekir. Bu evreler sürecinden geçen birey, kişilik kazanmak suretiyle sosyalleşir ve toplum içerisindeki yerini alır (Erkal ,1996:86-87). Sosyalleşme; bireyi, toplumun ve çeşitli grupların katılımcı bir üyesi haline getiren, değer, tutum ve davranışlarını sosyal normlara uygun olarak tarif edebilmesine olanak sağlayan, bir kültürlenme süreci olarak kabul edilebilir (Tolon,1991:230). Sosyalleşme süreci, bireyin toplumunun tipik bir üyesi haline gelmesini sağlarken, aynı zamanda kültürel normlara göre "insan" olarak kabul edilmesini de mümkün kılar. Bu nedenle, sosyalleşme yalnızca bireyi değil, toplumu da ilgilendiren bir olgudur. Sürecin bireysel boyutunda, bireyin içinde doğduğu toplumun kültürel değerlerini ve normlarını benimseyip içselleştirerek (Marshall, 1999:760; Edgar & Sedgwick, 2007: 337), o topluma uyumlu bir birey haline gelmesi gerçekleşir. Nitekim, birey içerisinde yaşadığı toplumla etkileşim halindedir. Kişilerin bir arada yaşayabilmeleri, birbirlerini kabul etmeleri, ortak hareket ve paylaşımlar aslında sosyalleşmenin bir sonucudur. Sosyalleşme, bireylerin topluma uyum sağlamasında rol oynayan bir mekanizma olarak da düşünülebilir.

1.2. Objektif ve Sübjektif Yönden Sosyalleşme

Sosyalleşme, bireyin toplumsal yapıya uyum sağlamak için öğrendiği değerler, normlar ve davranış biçimlerini içeren karmaşık bir süreçtir. Bu süreç, bireyin çevresiyle etkileşimde bulunduğu her an ve her alanda kendini gösterir. Hem bireysel hem de toplumsal düzeyde meydana gelen bu değişimler, sosyalleşmenin objektif ve sübjektif yönlerinin analiz edilmesini gerektirir.

Sosyalleşme sürecinde bireyleri dıştan etkileyen birçok sosyal etken vardır. Bu etkenlerin incelenmesi sosyalleşme sürecinin objektif yönünü tayin eder. Bu açıdan bakıldığında, sosyalleşme; toplumun kültürünün nesillerden nesillere aktarılmasını ve kişilerin düzenlenmiş toplum hayatının kabul ettiği ve onayladığı, biçim ve usullere uymasını sağlar (Dönmezer, 1990:142).

Birey, kendisini ihata eden çevresindeki varlıklara uyum sağlamaya çalışırken, bütün bu oluşumlara paralel olan bir süreç devamlı olarak işlemektedir. Kısmen bilinçli olmayan bu sürecin belirlenmesi, sosyalleşme sürecinin sübjektif incelenebilir yönünü belirler (Dönmezer, 1990:142).

1.3. Sosyalleşme ile ilgili Yaklaşımlar

Daha önce sosyalleşme kavramını kısaca, "bireyleri sosyal sistemin katılımcı bir üyesi haline getiren bir süreç olarak" tanımlamıştık. Sosyalleşme ile ilgili birçok değişik görüş olmasına karşın, hemen hemen hepsinin kabul ettiği ortak görüş, birey hayatını düzenlemeye yönelik, etkili bir süreç olduğudur. Bu yaklaşımların bazıları şunlardır:

Dollard'a göre; sosyalleşme, yeni bir kişinin gruba katılmasını ve toplumun kendi yaş ve cinsiyetindeki kişiden beklediği şeyleri yerine getirir bir kişi olmasını sağlayan süreçtir (Dönmezer, 1990:141). Burada toplumun beklentileri ile birey arasındaki ilişkini devamı noktasında, sosyalleşmenin bir süreç olduğu anlaşılmaktadır.

Ralp Linton; yeni doğmuş çocukların cahil hayvanlar halinden, toplumun üyeleri haline gelişinin sosyalleşme sayesinde olduğunu söyler (Dönmezer, 1990:149). Hakikaten sosyalleşme sayesinde bireyler iyi-kötü, doğru-yanlış gibi toplumun değer yargılarını, kural ve kaidelerini öğrenmektedirler.

Anglo-Sakson sosyal bilimcilere göre, birey önemli bir sosyal kurum olan okulda bu süreçten geçmekte ve burada toplumun tüm değer yargılarını öğrenmektedir (Celkan, 1993:20).

1.4. Aile ve Sosyalleşme

Sosyal bir kurum olan aile kurumu, bireylerin sosyalleşmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Çünkü kişilerin sosyalleşmeye yönelik ilk hareketleri aile kurumu içerisinde gerçekleşmektedir.

Aile, geçmişten bugüne kadar gelen bütün medeniyetlerde varlığını gösteren en küçük sosyal birimdir (Kıncal ,1994:1).

Sosyalleşme açısından ele alındığında aile, sosyal kurumlar içerisinde ilk sırayı alır. Nedeni ise, sevgi, saygı, özveri, güven, paylaşma gibi birçok sosyal olgunun bireye aile içerisinde verilmesi ve bu olgularla özdeşleşmesidir. Birey, bu türden oluşumlarla ilk defa aile ortamında yüzyüze gelir.

2. SOSYAL GELİŞİM

2.1. Sosyal Gelişimin Niteliği

Aristoteles'in deyimiyle, "insan toplumsal bir hayvandır". Buna göre, insanları hayvanlardan ayıran temel özellik sosyal bir varlık oluşudur. Yani, insanlar bir arada bulunmaktan, birbirine yardım etmekten, beraber yaşamaktan ve paylaşmaktan hoşlanırlar (Binbaşıoğlu,1990:105).

Bireyin doğumundan yetişkin oluncaya kadar, başka insanlarla olan ilişkilerinin ve onlara karşı geliştirdiği ilgi ve duygularının tümü sosyal gelişimi kapsar (Binbaşıoğlu ,1990:105). Sosyal gelişim; bireyin içinde yaşadığı toplum tarafından kabul edilir biçimde davranmayı öğrenme sürecidir (Fazlıoğlu, 2009).

Sosyalleşme, bireyin hayatını devam ettirebilmesi için geçen süreç içerisinde gerekli olan davranışları öğrenmesi ve benimsemesi sonucu gerçekleşir. Oysa birey doğduğunda hiçbir toplumsal davranış veya kural bilmemektedir. Bunları hayat süreci içinde öğrenir. Öğrenme yoluyla elde edilen bu davranışlar, kaide ve kurallar bireyin sosyalleşmesine yardımcı olur.

Sosyal becerileri gelişmiş bir birey, çevresindeki insanlarla sağlıklı ve uyumlu ilişkiler kurar, sorunlarla karşılaştığında ise bu durumları toplumsal normlara uygun şekilde çözüme kavuşturabilir. Bu özellikleri, kişinin sosyal statüsüne ve toplum içindeki rolüne yansiyabilir, hatta liderlik pozisyonlarına yükselmesine olanak tanıyabilir. Kişi, kendi ihtiyaç ve istekleriyle toplumun beklentileri arasında bir denge kurarak, etrafındaki insanlarla iş birliği yapmayı, yardımlaşmayı ve paylaşmayı başarır. Ayrıca, duygularını yaşadığı kültürün değerlerine uygun bir şekilde ifade edebilir (Baran, 2011).

Hollingshead, bireyin sosyalleşmesini başlıca üç sosyolojik ilkeye dayandırmaktadır:

- a) Bireyin ne öğreneceğini içinde yaşadığı toplumun kültürü belirler, b) Birey sosyal davranışı, toplumun bireyleriyle etkileşim halinde öğrenir, c) Bireyin öğrenimi, bir sosyal organizasyona ancak etkin bir biçimde katılması ile tamamlanır (Hollingshead 1960:131, Başaran ,1992:15).

2.2. Sosyal Gelişimi Etkileyen Etkenler

Daha önceki açıklamalarımızda sosyalleşme, sosyalleşmenin niteliği üzerinde durmaya çalıştık. Bu kez sosyal gelişimi etkileyen etkenler üzerinde durmaya çalışacağız. Bu etkenleri iki ana başlık altında inceleyeceğiz. Bunlar; 1. Kalıtsal etkenler, 2. Çevresel etkenler.

2.2.1. Kalıtsal Etkenler

Kalıtım, bir kısım özelliklerin (fiziksel ve ruhsal) genler yoluyla nesillerden nesillere geçmesi olarak tanımlanabilir. Yani, kalıtım genlerle belirlenen bütün özelliklerdir (Baymur, 1993:211-212).

Sosyal gelişimde, kalıtsal olan fiziksel özellikler kromozomlar üzerindeki genler vasıtasıyla belirlenirken, aynı zamanda sosyal gelişimle ilgili olarak "mizaç" ve "huy" gibi hallerinin de geçtiğine inanılıyor. Buna bağlı olarak, içe dönük veya dışa dönük kişilik yapısı ortaya çıkıyor (Baymur,1993:211-212).

Bireyin devimsel (motor) gelişimi büyük ölçüde biyolojik yapıya dayanır. Bunu da kalıtsal etkenler saptar. Devimsel gelişimin ileri derecede görüldüğü bir kişide sosyal uyumun görülmesi, devimsel gelişimin dolaylı olarak, sosyal gelişimi etkilediği sonucuna götürür.

2.2.2. Çevresel Etkenler

Çevre kavramı, genetik olmayan ve insan davranışlarını etkileyen tüm etmenleri içerisine alır. İnsanın çevresini fiziksel ve sosyal olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Bireyin etrafındaki diğer kişiler, örf, âdet, gelenek ve göreneklere sosyo- kültürel çevreyi oluşturur. Sıcaklık, hava, besin, ışık, atmosfer basıncı gibi etmenlerde bireyin fiziksel çevresini oluşturmaktadır (Baymur,1993:219). Hakikaten, birey kendisini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen bu etmenlerle doğrudan ilişki içerisinde. Bu durum bireyin sosyal gelişimini büyük ölçüde etkilemektedir.

Çevresel etkenlerin başında, aile ve okul gibi çok önemli iki sosyal kurum bulunur. Bu kurumlar çalışmalarıyla bireyin sosyal gelişimini ya hızlandırır ya da yavaşlatır. Aile bireyleriyle kurulan iyi ilişkiler, çocuğun okulda kuracağı iyi ilişkilerinde başlangıcı olur. Okul kurumunun en önemli görevlerinden birisi de çocuğun ailede kazandığı sosyal özellikleri daha bilinçli bir şekilde geliştirmektir.

Okul bunu başlıca iki biçimde yapar. **a)** Sınıfta küme çalışmalarıyla, **b)** Kulüp çalışmalarıyla. Buna, kuşkusuz öğretmen-öğrenci, öğrenci-öğrenci ilişkileri de yardımcı olur (Binbaşoğlu,1990:169). Bunların yanı sıra, ailenin ekonomik durumu yani ailenin zengin ya da fakir oluşu, yine çocuğun içinde yaşadığı toplumsal çevresi de bireyin sosyal gelişimini büyük ölçüde etkilemektedir.

2.3. Okul Öncesi Sosyal Gelişim

Her birey dünyaya toplumsal bir varlık olarak gelir. Ancak, sosyalleşmiş bir varlık olarak düşünülemez. Çünkü, sosyalleşme yaşantı ve öğrenme sonucu oluşur. Birey dünyaya geldiğinde her şeyden habersizdir. Burada her yeni doğan çocuk için yaşam dönemlerinden bahsetmek gerekir. Bunlar, başlıca, bebeklik, çocukluk, okul öncesi, okul çağı, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık gibi dönemlerdir.

Bireylerin yaşam dönemlerinde sosyalleşme çabaları her dönem içerisinde farklıdır. Mesela, bebeklik çağındaki sosyalleşme çabaları birbirinden çok değişiktir.

Biz, burada bireyin gelişim dönemlerine göre sosyalleşme sürecini ele alacağız. Ancak, daha ziyade sosyalleşme çabalarının en yoğun görüldüğü okul öncesi, okul çağı ve ergenlik çağı üzerinde durmaya çalışacağız.

Bireyin, ailenin sosyal değerlerini anlamaya başlaması ve bunları kendine göre eleştirmesi, benimsemeye çalışması sosyalleşmenin ilk belirtileridir (Başaran, 1974:147).

Sosyal-duygusal gelişim, çocuğun duygularını ifade etme, duygusal denetimini sağlama ve hem kendisiyle hem de çevresiyle uyum içinde olma yeteneğidir. Çocukların duygusal gelişimi üzerine yapılan araştırmalar, bu sürecin hem biyolojik olgunlaşma hem de öğrenme yoluyla şekillendiğini, yalnızca birinin diğerinden daha etkili olmadığını ortaya koymaktadır. (Saarni, 2001:125-127).

2.3.1. İki Yaşına Kadar Sosyalleşme

Bebek dünyaya geldiğinde hiçbir sosyal davranışa sahip değildir. Fakat iki yaşına doğru çocuğun, yetişkin ve diğer çocuklarla ilişkilerinde ki değişimler somut olarak gözlenebilir (Başaran, 1974:147).

2-3 aylık çocuklarda yetişkinlere karşı ilgi uyanır. Çocuk kendisiyle ilgilenilmesinden hoşlanır, fakat ayrılma halinde ağlar. Bu zamanda ilk toplumsal tepki gülümsemedir. 5-6 aylık çocuklar sevildiklerini veya azarlandıklarını yetişkinlerin yüz ifadelerinden anlarlar. 6-7 aylık çocuklar tanıdıklarıyla tanımadıklarını birbirlerinden ayırırlar. 8-9 aylık çocuklar yetişkinlerin bazı davranışlarını ve bazı sözcüklerini taklit edebilirler. 1 yaşına doğru çocuk bazı yasakları anlar. 18. aya doğru çocuğun yetişkinlere karşı bazı durumlarda direndiği ve olumsuz davranışlara başvurduğu görülür. Bebeğin, başka çocuklara karşı ilk tepkisi 5-6 aylarda başlar. 7-13 aylarda, bebeğin başka çocuklara karşı ilgisinde oldukça önemli bir gelişme görülür. 24. aya doğru bebeğin başka çocuklarla oynaması, oyuncaklarını onlarla paylaşması ve kavga etmesi oldukça çok görülür (Başaran ,1974: 147-148).

2.3.2. Okul Çağına Kadar Sosyalleşme

Doğumdan sekiz yaşına kadar, çocuklar duygusal gelişimlerine yönelik yedi temel anlayış geliştirirler. Bunlar, duygusal tepkiler verme, duyguların farklı durumlar karşısında ortaya çıkması, duyguların başkalarıyla iletişimde bir araç olarak kullanılması, duygusal ifadelerin çeşitli yollarla ve farklı şekillerde ifade edilmesi, duyguların belirli olaylar ve kişilerle etkileşim yoluyla değişebileceğini öğrenmeyi kapsar (Caulfield, 2000: 211-268).

2-3 hatta 4 yaşındaki çocuklar yalnızca bir kişiyle arkadaşlık kurabilirler. Bu yaştaki çocuklarda "sen", "ben" kavramı gelişmiştir. Sosyal gelişim bundan sonra hızla artmaya başlar. Bu yaşlarda çocuk oyunları bireyseldir, 4-6 yaşlar arasında 2-3 kişilik küçük küme oyunlarının oynandığı görülür, fakat genelde kavga edilir. Çocuklar bu yaşlarda yalın oyun kurallarını öğrenirler. Doktor-hasta, öğretmen- öğrenci ve evcilik oyunları oynarlar. Bu yaşlarda ciddi arkadaşlıklar görülmez. 4 yaşındaki çocuklarda inatçılık davranışı görülür. Yine bu yaşlarda çocukların arkadaşlığı çıkarıcılığa dayanır. Misafir karşılamayı az çok öğrenirler, 5. yaştaki kız çocukları bebekle oynar, ip atlar. Erkek çocuklar ise, kaçma, yakalama, tencilik oynarlar. Bu yaştaki çocuklar taklitçidir. 5. yaşın sonuna doğru çocuklarda, düşünerek hareket etme davranışları görülür. Bu zamanda çocuk, toplumdaki aileye doğru bir kaçış gösterir. 4-6 yaşları arasında çocuk çok soru sorar. Her şeyin "Neden?", "Niçin?"ini öğrenmek ister (Binbaşoğlu, 1990:172-173).

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, çocuğun çevresi ile ilişkileri, yetişkinlikte toplumsal rolünü belirleyecektir. Nitekim, psikologlar arasında çok yaygın olan bir görüşe göre, kişilik özellikleri 5-6 yaşlar civarında belirlenmektedir.

2.4. Okul Çağında Sosyal Gelişim

Bu dönem 5-8 yaşlarından 10-12 yaşlarına kadar olan zamanı kapsar. Aşağı yukarı ilkökula giden çocukları içerisine alır. Büyüme hızı ve fizyolojik süreçler oldukça düzene girmiştir (Baymur,1993:58).

Bu çağda çocuk çevresiyle bir takım sosyal ilişkiler kurma çabasıdır. Bedensel ve zihinsel özelliklerini kullanmaya çalışır. Çocuk okula başlamakla birlikte yetişkinleri anlama gayreti içerisine girer. Bununla beraber çocuğun kendini yeni bir çevrede bulması, çocuk açısından şaşkınlık yaratır.

Bu dönemde, çocukların sosyal gelişimleriyle ilgili olarak **a)** oyun biçimleri, **b)** ilgileri, **c)** çevreye uyum durumlarını inceleyeceğiz.

a) Oyunlar

Bu çağdaki çocukların oyun anlayışları değişkendir. Oyun bakımından çeşitli gruplara ayrılırlar. 7-8 yaşlarından sonra bu gruplar 6-10 kişilik olabilir. 11-13 yaşlarında 10-15 kişilik olabilir. Bu dönem arkadaşlıkları genel olarak mahalle arkadaşlığı şeklindedir. Çocukların kurdukları arkadaşlıklar genellikle ailelerin ekonomik durumlarına göre şekillenir. Yani, fakir ailelerin çocukları bir arada, zengin ailelerin çocukları da bir arada bulunmaya eğilimlidirler. Okulda 6-8 yaşlarındaki kız ve erkek çocuklar birlikte oyun oynayabilirler, 9-11 yaşlarında çocuklar kendi cinsleriyle arkadaş olmak isterler. Kızlar, erkekler tarafından "mızımız", erkekler de kızlar tarafından nitelendirilir. Her iki cinsten birbirini aşığalar. Bu durum erinlik çağına kadar devam eder (Binbaşıoğlu: 1990:174).

b) İlgiler

6-7 yaşlarında çocuklar, peri masallarına ve coşkusal öykülere meraklıdır. Yapılan araştırmalara göre, çocukların % 50'sinden çoğu, serüven, hayvan öyküleri ve çocukların başlarından geçen olaylarla ilgili masallardan hoşlanırlar. 10 yaşındaki erkek çocuklar, güç ve kuvvete dayalı oyunlara ilgi gösterirler. Mesela, top oynamak, güreş tutmak gibi. Kızlar ise, sinemaya gitmek, kitap okumak gibi daha edilgen davranışlar içerisindedirler. 10-11 yaşlarından sonra erkek çocuklar, uçak ve makinalarla ilgili öykülerden hoşlanmaya başlarlar. Kızlar ise, sevgi ve aşk öykülerine ilgi duyarlar (Binbaşıoğlu ,1990:174).

c) Çevreye Uyum

Okul çağında çocuklarda, kendini beğenme duygusu gelişir. Bu durum çocukların yetişkinleri benimsemeye başlamasının en çok göstergesidir. Çocuklar bu dönemde ele avuca sığmazlar. Anne-baba ve öğretmenler bu durum karşısında çaresiz kalırlar. Yapılan araştırmalara göre, en çok yaramazlık % 25 gibi büyük bir oranda 10-12 yaşlar arasındadır. Bu çağlarda çocuklarda dışa dönüklük egemendir. Bu durum çocuklar açısından birçok problem yaratır (Binbaşıoğlu, 1990:175).

2.5. Ergenlik Çağında Sosyal Gelişim

Ergenlik çağı, 12-18 yaşlara kadar devam eden ve kendi içerisinde 1. Erinlik öncesi, 2. Erinlik ve 3. Son Ergenlik gibi bölümlere ayrılan uzunca bir dönemi kapsar.

Ergenlik dönemine ait sosyal gelişimi bu bölümler çerçevesinde ele alacağız.

1. Erinlik Öncesi

Bu dönem çocukluğun son yılı, ergenliğin başlangıcıdır. Bu çağda, kızlar 11- 12, erkekler ise 13-14 yaşlarda olabilir. Bu zamanın en önemli özelliği, birey ne tam çocuktur ne de yetişkindir. Bu yüzden sıkıntılarının en fazla yaşandığı dönemdir. Bu çağ sosyal gelişim açısından çok önemlidir. Çocuğun sosyalleşme bağlamında kendini en zayıf hissettiği dönemdir. Bu zamanda beden gelişimi hızlı bir şekilde gelişme gösterir. Çocuğun beden kimyasında büyük değişimler olur. Buna bağlı olarak sosyal gelişimde büyük değişiklikler yaşanır. Çocuk ailesi ile olan ilişkilerini zayıflatır, sokakta bir arkadaş kümesi oluşturur. Çeteleşme hadisesi ortaya çıkabilir. Bu da çocuğun çevresini oldukça rahatsız eder (Binbaşıoğlu, 1990:176).

2. Erinlik Çağı

3-4 yıl kadar süren bu çağda çocuk bir önceki dönemin bunalımından nispeten kurtulmuştur. Adeta çocuk kendisine yeni bir dünya kurar. Bu zamanda çocuk, her şeyi kendi isteklerine göre düşünür ve öyle yöneltmesini ister. İlk defa bu çağda cinsel bezler salgı çıkarmaya başlar ve çocuk karşı cinse karşı ilgi duyar. Bu duruma bağlı olarak çocuğun sosyal davranışlarında büyük oranda değişimler yaşanır. Çocuk bağımsızlığına düşkündür ve kendine göre bir yaşam felsefesi oluşturur. Anne-baba ve öğretmen onun gözünde otorite olmaktan çıkmıştır (Binbaşıoğlu ,1990:177).

3. Son Ergenlik

Bu dönem 16-18 yaşlarını içerisine alır. Erkekler yarış oyunlarına, kızlar ise, dansa, çay gibi etkinliklere karşı ilgi duyarlar. Bu zamanda bireyler giyim- kuşamlarına titiz davranırlar. Herhangi bir alanda kendilerini ispatlamaya çalışırlar. Bu yönden doyuma ulaşamayan bireyler eksiklik duygusu yaşarlar. Meslek seçme, yuva kurma bu dönemin önemli sorunlarından. Bu zamanda bireylerin zeka düzeyleri son sınırına varmıştır. Bu yüzden kendi sorunlarını nesnel bir biçimde yorumlayabilirler (Binbaşıoğlu, 1990:.178).

3. AİLE VE SOSYALLEŞMENİN EVRELERİ

3.1. Odipal Öncesi Dönem

Bebek sosyal bir varlık olarak dünyaya gelir. Ancak herhangi bir sosyal davranışta bulunmaz. İlerleyen zaman içerisinde aile içi ilişkilere bağlı olarak çocuk sosyal tepkiler vermeye başlar. Çocuğun ilk sosyal tepkisinin gülümseme olduğunu daha önce belirtmiştik.

Çocuk, dünyaya geldiği andan itibaren kendisini bir ilişkiler yumağı içerisinde bulur. İlk çocukluk yılları çocuğun en fazla etkilendiği yıllardır. Çocuğun yakını olarak, çevresinde anne-baba ve kardeşlerden oluşan aile üyeleri bulunmaktadır (Kıncal, 1994:49).

İleride ortaya çıkacak olan birçok davranışın temeli çocukluk yıllarında atılmaktadır. Bu dönemde özellikle çocuğa en yakın kişiler anne ve babasıdır. Bu nedenle çocuğun sosyalleşmesi anne ve babasıyla kuracağı ilişki sonucu gerçekleşecektir.

Freud gizlilik döneminden bahsederken, çocukların bu dönemde birçok karmaşa içerisinde olduklarını söyler. Freud'a göre, çocuklar anne ve babaya sevgiyle bağlanırlar, bu sevgi gücünü libido adını verdiği bitmeyen bir enerjiden alır. Çocuklar kendi cinslerinin zıddıyla özdeşim kurar. Yani kız babaya, erkek anneye cinsel istek beslemektedir. Ancak bu düşünceler bastırılmak zorundadır. Freud'a göre her iki cinste, bu sevgiden ötürü ebeveynin içten içe ölmesini fakat bilinç düzeyinde yaşamasını istemektedirler. Ebeveyne herhangi bir şey olması durumunda çocuklar kendilerini suçlarlar (Yanbaşı ,1990:25). Ancak bu görüşe katılanlara nazaran eleştirenler ve reddedenler çoğunluktadır.

Bu dönem içerisinde çocuklarda yetişkinlere karşı ilgi doğmaya başlar (Başaran 1974, s.147). Çocuk kendisiyle uğraşanların farkında değildir. Fakat kendisiyle ilgilenenlerin yanından ayrılmasıyla ağlar, ilgilenilmesi halinde ise hoşlanma davranışları gösterir.

Çocukta güven duygusunun gelişmesinde ve yerleşmesinde, annenin çocuğu ile olan ilişkilerinin önemli bir yeri vardır. Öncelikle çocuk ilk aylarında annesi tarafından sevilme ve sıcaklığını duymak ister. Sosyal anlamda ilk temas beslenirken başlamaktadır. Çocuk acıktığında ağlar. Açlığı giderilmezse bebek kafasını vurmak, sallamak gibi daha değişik alışkanlıklar geliştirir. Problemini çözecek yol bulamayınca da zamanla davranışlarında durgunluk, soğukluk görülür. Böylece bebeğin ilk sosyal ilişkileri belirlenir (Ülgen-Fidan, 1988:24-25).

Yapılan araştırmalar, anne ile çocuk arasındaki ilişkilerin çocuğun gelişimi üzerindeki şu sonuçları ortaya koymaktadır.

Doğumdan kısa bir süre sonra anneden ayrılıp yuvalara yerleştirilen bebeklerde gelişim bozuklukları gözlenmiştir. Bu bebekler sık sık hastalanmakta, boyları ve ağırlıkları yaşıtlarına göre çok geri kalmaktadır. Ölüm oranı da bu bebeklerde çok yüksek oranlarda görülür. Annelerinden ayrılıp yatılı bakım evlerinde yetiştirilen çocuklar, gülmeyi unutmakta ilgi ve uyarıcılara cevap vermemekte, başını yastığa vurma, yerinde durmadan sallanmak gibi alışkanlıklar geliştirmektedir (Ülgen-Fidan ,1988:24-25).

Yine yuvalarda annenin sevgi, şefkat ve ilgisinden yoksun olarak büyüyen çocuklarda şu özellikler gözlenmiştir:

- a) Çevreye karşı duyarsız davranırlar
- b) Başkalarıyla arkadaşlık kurmada güçlük çekerler
- c) Pasiftirler
- d) Okulda başarısızdırlar, öğrenmeye istekli değildirlir
- e) İnsanlara şüphe ile bakarlar, sevgiye karşılık vermezler
- g) Hırsızlık yaparlar, sürekli kavga ederler

Bütün bu özellikler çocuklar büyüdüklerinde ortaya çıkarlar (Yörükoğlu 1978,

Bu açıklamalar ilk yaş dönemi içerisinde çocukla anne arasındaki sevgi ve yakınlık ilişkisinin önemini ortaya koymaktadır. Çocuğun ilk yakınlık gösterdiği kişiler arasında birinci sırayı annesi alır. Çocuk, yaşı ilerledikçe nesnelere birlikte diğer aile üyelerini de fark etmeye ve ayırt etmeye başlar. Aile dışından gelen yabancıları garipsir, bazen de yakınlık gösterir. Bazen onlardan korkar. Sonuçta bu durum her geçen gün farklılaşarak devam eder gider.

3.2. Aile Kimliği Dönemi

Sosyalleşme süreci ailede başlar, akran grupları içerisinde devam eder, okul ve diğer sosyal kurumlar yardımıyla sürüp gider (Bilen, 1978:115).

Aile, çocuğun sosyalleşmesinde temel kurum olması itibariyle önemli bir yere sahiptir. Çocuğun yetiştirilmesinde, ana-babanın yerine başkalarının geçmesi çocuğu olumsuz yönde etkiler.

Kimlik kazanma çabaları bireyin, sosyalleşme sürecinde ikinci dönemi oluşturur. Çocuk aile üyelerinin dışında başkalarıyla da etkileşimde bulunarak bu gruplar arasındaki farkı anlamaya çalışır. Benlik ve kişilik oluşumunun şekillenmeye başladığı bu dönemde, çocuğun kimliğini bulmasında anne ve babanın rolü büyüktür (Kıncal ,1994:50).

Bireyin kişilik yapısı, aile yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Geniş aile yapısı içerisinde üye sayısının çokluğu, iş bölümünü gerekli kılmaktadır. Hiyerarşik bir yapı çerçevesinde herkes kendi üzerine düşen iş ve sorumlulukları yerine getirmeye çalışır. Dolayısıyla birey, birçok kişiyle etkileşimde bulunur ve toplumsallaşır.

Geniş aile yapısı içerisinde çocuğun sosyalleşmesine yönelik özel bir gayret sarf edilmemektedir. Birey yoğun iş ilişkileri ve kendi bireysel çabaları ile sosyalleşme gayreti içerisinde (Kıncal, 1994:50). Gerçekten de bu yapı içerisinde çocuk çevresinden fazla bir yardım görmemektedir. Otoritenin ağırlığı karşısında doğrudan anne ve babasıyla etkileşimde bulunamayan çocuk, kimliğini bulmakta güçlük çekmektedir. Bu durum çocuğu ilerleyen yaşlarında olumsuzluk olarak ortaya çıkacaktır. Oysa, sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan modern ailelerde durum farklıdır. Ebeveynler, bireyin sosyalleşmesinde olabildiğince kendisine yardımcı olmaktadır. Çekirdek ailelerde üye sayısının azlığı bir bakıma, çocuk için avantajdır. Bu nedenle çocuğun kendisiyle daha çok

ilgilenirler. Çocuğun doğrudan anne ve babasıyla ilişkiye girmesi ve herhangi birini taklit yoluyla, özdeşleşmesi çocuğun toplumsallaşması bakımından kolaylık arz eder.

Ancak, şunu belirtmeliyiz ki, sosyal değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan, aile yapılarının işlevleri hiç değişmemiştir. Yani, çocuk ilk sosyal davranışlarını, duygu ve düşüncelerini ailesinden öğrenir ve geliştirir (Kıncal ,1994:51).

Aile içerisinde ebeveynler çocuklar için çok önemli modellerdir. Bu nedenle anne ve babanın tutarlı davranışlar içerisinde olmaları gerekir (Kıncal ,1994:52). Çocukluk döneminde, ebeveynin hataları veya olumsuz tavırları çocuğun zihninde iz bırakır. Daha sonra çocuk bu etkileri topluma taşımak suretiyle çatışmalar yaşar. Bu dönem doğru veya yanlış ne verilirse çocuk tarafından kolaylıkla kabul edilir.

Karl Marx'a göre, "Anne ve baba için çocuk ipleri çekilince kımıldayan bir kukladır" yani anne, baba çocuğu kolayca yönlendirebilir. Çocuğun hasta veya sağlıklı bir kişiliğe sahip olması ebeveynin elindedir (Güzel,1990:398).Değişik kişilik yapıları, farklı ana-baba tutumlarından kaynaklanmaktadır. Daha öncede belirttiğimiz gibi "çocukların kimlik gelişimi üzerinde ana-babanın etkisi büyüktür" çocuk için anne ve baba ideal tiplerdir. Dolayısıyla çocuk, özdeşim kurma yoluyla gördüklerini, duyduklarını kendine mal eder. Böylece çocuğun ileride ortaya çıkacak kimliği büyük oranda belirlenir.

Çocuğun kişiliği üzerinde etkili olan ana-baba tutumlarını kısaca açıklamaya çalışalım.

Baskıcı ve Otoriter Tutum

Bu tutum, çocuğun kendine olan güvenini olumsuz yönde etkiler.

Gevşek Tutum

Çocuğun aile içerisinde tek olması ya da kendi cinsinden başka olmaması çocuğun şımartılmasına yol açar. Bu durum çocukta hükmetme, herkes üzerine egemenlik kurma duygusunu geliştirir.

Dengesiz ve Kararsız Tutum

Ana-babanın kararsız ve dengesiz tutumu çocuğun gelişimini olumsuz açıdan etkiler, çocukta dengesiz, tutarsız bir yapı ortaya çıkar.

Koruyucu Tutum

Ana-babanın aşırı koruyucu tutumu sonucu çocukta, bağımlı kişilik yapısı oluşur. Çocuk yalnız başına hiç bir karar veremez, kendine güveni yoktur.

İlgisiz ve Kayıtsız Tutum

Çocuğun ana-bab tarafından dışlanması sonucu, saldırganlık eğilimi ortaya çıkar. Katil kimliği taşıyan birçok insan bu tip ailelerin çocuklarıdır.

Güven Verici, Destekleyici ve Hoşgörülü Tutum

Ana-babanın çocuklarına karşı hoşgörülü olmaları, onları desteklemeleri sonucu çocuklar sağlıklı bir kişilik sahibi olurlar.

Bu tutumlar içerisinde en geçerli ve sağlıklı olanı "güven verici, destekleyici ve hoşgörülü" tutumdur. Çocuğun kişilik oluşumu büyük ölçüde ana-babanın kişilik yapısına bağlıdır (Yavuzer ,1993:28-30).

Ayrıca, aile dışında kalan diğer sosyal kurum ve kuruluşların, çocuğun sosyalleşmesine yönelik koordinasyon içerisinde çalışmaları gerekir.

3.3. Kardeşlik Kimliği Dönemi

Aile içi ilişkiler bir bütün olarak düşünüldüğünde, sosyalleşme açısından, kardeşler arası ilişkiler ve bu ilişkiler üzerinde ana-baba tutumları önemli bir yere sahiptir.

Ailede bütün üyeler birbirleriyle etkileşim içerisindedir. Ebeveynler-çocuklar ve kardeşler arasındaki ilişkiler, aile etkileşim yumağını oluşturur. Burada önemli olan ana-baba tavır ve tutumlarının bu ilişkiler üzerindeki rolüdür. Ana-babanın çocuklar arasında hiçbir ayırım yapmaksızın adil davranmaları durumunda kardeşler arasında dengeli, güzel ilişkiler kurulmakta, zıt durumlarda ise, çocuklar arasında özellikle kıskançlık olmak üzere bir çok sorun ortaya çıkmaktadır (Kıncal, 1994:53).

Kardeşlik duygusu içerisinde her ne kadar "sevgi" söz konusu olsa da, çocuklar zaman zaman birbirleriyle rekabete girmekte ve aralarındaki ilişkiler bozulmaktadır. Uzmanlara göre, kardeşlik bir anlamda rekabet demektir. Kardeşler düşman olarak dünyaya gelir. Bazılarına göre, çocuk anneyi kimseyle paylaşmak istemez. O sadece kendisine aittir. Annenin gözünde en iyi, en üstün o olmak ister. Kardeş ilişkilerinin mekanizmasında iki önemli etken rol oynar.

a) Annenin Çocuklara Karşı Tutumu

Anneye bağlılık ve ondan ayrılma, bebeklik dönemindeki ilk sosyal deneyimlerdir. Bu süreç, çocuğun çevreyi keşfetmeye başladığı ve güven duygusunu geliştirdiği kritik bir aşamadır. Bebek, anneye kurduğu bağ sayesinde dünyayı tanımaya ve çevresindeki insanlarla ilişki kurmaya başlar. Annenin çocuklara karşı tutumu, bu bağlanma sürecinin temelini oluşturur. Anne, çocuğun güven duygusunun gelişmesinde ve çevreyi keşfetme isteğinin artmasında önemli bir rol oynar. Çocuk, annesinin tutumları sayesinde dünyaya güvenle adım atar ve çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurma yetisini kazanır. Annenin destekleyici, anlayışlı ve istikrarlı tutumları, çocuğun bağımsızlık geliştirmesini ve duygusal olarak dengeli bir şekilde büyümesini sağlar. Anneye bağlılık ve ondan ayrılma arasındaki denge, çocuğun hem güvenli bir bağ kurmasına hem de çevresini keşfetmesine olanak tanır.

Çocukların anneye bağlılık gösterdikleri dönem, çevreyi keşfetme isteğinin arttığı bir döneme denk gelir. Bu aşamada, bebekler bağlılık ile ayrılma arasındaki çelişkiyi hissederler. Başlangıçta bebekler, çevreyi keşfetmek için kısa mesafelerde ve kısa süreli olarak annelerinden uzaklaşırlar. Eğer bir tehlike algılandığında, hızla anneye geri dönerler. Zamanla, anne her geri dönüşte yanlarında olduğu sürece, bu ayrılma süreleri ve mesafeleri artar. Böylelikle bebek, bağımsız bir kişilik geliştirme yolunda önemli bir adım atmış olur. Ancak bazı anneler, kendi güvensizliklerini çocuklarına yansıtarak, onların ayrılma davranışlarını engellemeye çalışabilir. Anneler bu engellemeleri yaparken, genellikle mantıklı gibi görünen gerekçeler ileri sürebilirler. Çocukluk döneminde oluşan bağlanma ilişkileri, bireyin ileriki yaşamındaki yakın ilişkilerinin temelini oluşturur ve bu erken bağlanma, bireyin gelecekteki ilişkilerinin niteliği hakkında önemli ipuçları verir. (Orçan, 2012).

Dünyaya gelen çocuğun sosyal yeri ve özellikleri gerçekte anne sevgisi çocuklar arasında eşit olarak bölüşülüyorsa rekabetin ortadan kalkması gerekir. Ancak, bu durum kısmen çocuğun böyle bir dağıtımda yeteri kadar pay alamadığı düşüncesinden kaynaklanmaktadır (Yavuzer, 1995:103). Burada ana ve babaya çok önemli görevler düşmektedir. Ebeveynler, çocuklar arasında maddi ve manevi bölüşümleri yaparken titiz davranmalıdır. Yapılan hatalı davranışlar zaman geçirilmeden telafi edilmelidir. Kesinlikle kardeşler arasında kız-erkek ayrımı yapılmamalı, cinsiyetinden ötürü birisi tutulup diğeri dışlanmamalıdır.

Çocuklardan birisini bir diğeri gibi olmaya zorlamak çok yanlıştır. Çok başarılı olan çocuğu örnek olarak göstermek ve çocuğu onun gibi olmaya zorlamak, çocukta nefret duygularını uyandırır. Daha ilerleyen yaşlarda davranış bozuklukları göstermesine yol açar (Bilen, 1978:126).

Ailenin bir parçası olduğunu anlayan çocuk, bu dönemde diğer kardeşleriyle ilişki içerisinde. Çocuğun kendi cinsel kimliğinin farkına varması sosyal gelişimi açısından önemlidir. Aksi takdirde çocuk tutarsız davranışlar geliştirip, ruhsal sorunlar yaşayacaktır. Burada çocuk için en önemli faktör, aile içinden veya dışından kendisine model olabilecek birisini bulmasıdır. Daha öncede söylediğimiz gibi "çocuk için iyi bir modelin bulunması, sağlıklı bir kişilik geliştirmesi açısından çok önemlidir" (Kıncal, 1994:54).

Babanın rolü kardeş ilişkilerinde daha az göze çarpar. Ancak, annenin çocuklar üzerindeki otoritesini destekler konumdadır. Yani, annenin çocuklarına karşı geliştirdiği tavır ve tutumları onaylar. Davranışlarının devamı için kendisine yardımcı olur. İlk çocuk dünyaya önce gelmenin avantajlarını kullanarak, sonradan doğan çocuğa karşı aile içerisinde bir üstünlük sağlar. İlk çocuğun her zaman aile içerisinde her zaman iyi bir yere sahip olduğu görüşü çok yaygındır (Yavuzer, 1995:104).

Adler, çocuğun dünyaya gelişi sırasında üzerinde durur. Ona göre, ikinci çocuk dünyaya gelince ilk çocuk değerini yitirir. Hemen hemen bütün sevgi ve ilgi yeni doğan çocuk üzerine yöneltilir. Bu durum korkunç derecede çocuğun kıskançlık duyguları geliştirmesine yol açmaktadır (Yanbastı, 1990:77).

Nitekim çocuğun sosyalleşmesinde, büyük kardeşin model olması bakımından önemli bir yere sahip olduğu kabul edilmektedir. Ancak, büyük kardeşin davranışlarını çocuktan yapmasını istemek ve bunun için kendisini zorlamak yanlış olacaktır. Çocuk toplumsallaşma süreci içerisinde kendine uygun bir model bulacak ve onunla özdeşleşerek kendine ait yeni davranışlar ortaya koyacaktır (Kıncal, 1994:54). Burada anne ve babaya düşen en önemli görev, çocuklar arasındaki problemlere mantık çerçevesinde ve adil davranmak şartıyla çözüm bulmaktır. Böylece çocuklar arasında daha iyi ilişkiler kurulacaktır.

3.4. Cinsiyet Rollerinin Tanınması

Birey öncelikle cinsel kimliğini kazandıktan sonra, cinsiyetine ilişkin rolleri benimsemesi çabası içerisine girer. Bu konuda kendisine en yakın yardımcı ana ve babasıdır. Çocuğun cinsiyeti ilk defa kromozomlarla belirlenir. Çocuğun oluşumundan yedi hafta sonra erkeklerde cinsiyetin oluşumu belli kromozomların üretimine bağlıdır. Testosteron adı verilen hormon genleri erkeklik organlarının oluşumuna yön verir. Kızların cinsiyeti önceleri hormon yardımı olmadan belirlenir. Ama yumurtanın döllenmesinden dört ay sonra hipotalamus ve pituitary bezleri erkek veya kadın karakteristiğinin gelişmesini sağlar. Cinsiyet özellikleri doğumdan sonra da hormonal sisteminin yönlendirmesine bağlı olarak olgunlaşmaya kadar devam eder (Ülgen-Fidan, 1988:182). Bireyin biyolojik bir varlık olarak kız veya erkek gruplarına katılmasında ve sosyalleşmesinde cinsiyet rollerinin benimsenmesi çok önemlidir.

İki yaşından itibaren çocuk cinsiyet rollerine ilişkin bir kısım bilgileri öğrenmektedir. Kız ve erkek çocuklar, oyunlarında veya kişilerarası ilişkilerde kendi cinsiyetlerinin özelliklerini ortaya koymaktadırlar. Burada akla şöyle bir soru gelmektedir. Bunu nasıl yapmaktadırlar? Bu konuda iki teori bulunmaktadır. Bunlardan birincisi cinsiyet rollerinin gelişmesinde öğrenme etkeninin, ikincisi ise bilişsel etkenlere ağırlık vermektedir. Sosyal öğrenme yaklaşımı cinsiyet rollerinin diğer davranışlar gibi öğrenildiğini savunurken, bilişsel yaklaşımçılar çocukların belli bir bilişsel gelişim aşamasına ulaştıktan sonra cinsiyet rollerini elde ettiklerini ifade ederler. Bunların yanı sıra cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde bir başka önemli kavramda taklittir. Çocuklar aile içerisinde veya çevrelerinde önem verdikleri kişilere benzemeye çalışırlar. Onlar gibi olmaya gayret gösterirler. Genellikle ilk taklit edilen kişiler ana-babalar olmaktadır (Selçuk, 1994:41).

Bu konu ile ilgili olarak, Freud'un psikoanalitik alan üzerinde yaptığı çalışmalar önemlidir. Freud, özellikle erkek çocuğun babası ile özdeşleşerek cinsiyet rolünü benimsediğini savunmaktadır. Ona göre anne ve baba ile özdeşleşmede iki önemli nokta vardır. Birincisi, çocuk sadece davranışlarıyla

değil, bütün tavır, değer ve ölçüleriyle yetişkinlere benzemeye çalışır. İkincisi, çocuk ilk yıllarda benimsediği cinsiyet rolünü yetişkinlikte gerçekleştirir (Ülgen-Fidan ,1988:183).

Fakat Freud çocuğun tüm davranışlarını cinsel bir enerjiye bağlaması nedeniyle birçok kişi tarafından eleştirilmiştir.

Özetle, çocuğun cinsiyet rolünü belirleyen üç önemli faktörden söz etmek mümkündür. Bunlardan birincisi, diğer insanların benzerliklerini algılama, ikincisi biyolojik karakteristikler, üçüncüsü ise olumlu yada olumsuz duyguları belli düşünce ve davranış örüntüleri ile birleşmesidir (Ülgen-Fidan, 1988:186).

Konunun başında da belirttiğimiz gibi çocuklar kendi cinsel kimliklerini kabullendikten sonra cinsiyetlerinin farkına vararak uygun davranışlar geliştirmek zorundadırlar. Öncelikle çocukların cinsiyet farklılıkları ile ilişkili olarak kendilerine aşağılık veya üstünlük duyguları yaşatmamalıdır. Bu durum karşısında özellikle ana- babanın yanı sıra bütün sosyal kurumlara önemli görevler düşmektedir (Kıncal ,1994:56).

Nitekim çocuk doğum, cinsellik ve cinsiyet rollerine ilişkin konularda ana ve babasından bir şeyler öğrenemezse, başka kaynaklara başvurmak zorunda kalacaktır. O zaman sonuç istendiği gibi olmayabilir (Yavuzer, 1993:219).

Çocukların cinsiyet özelliklerini kazanmalarında ana babanın rolü çok büyüktür. Cinsiyet rollerinin kazanılmasında ebeveynin en çok baş vurduğu yol ödüllendirme veya cezalandırmadır. Çocuğun cinsiyetine ilişkin model aldığı kişi veya kişiler, kendisine uygun olan cinsiyet rolünün içeriğini öğretir. Dolayısıyla çocuk, cinsiyet rolüne uygun davrandığı sürece ana-baba ve diğer kişilerce ödüllendirilmektedir. Aksi durumlarda ise çocuk ceza ile karşılaşır. Zaman içerisinde çocuğun benlik algısı gelişince ödül veya cezaya gerek kalmayacaktır (Kıncal, 1994:56).

4. AİLE - ÇOCUK İLİŞKİLERİ VE SOSYALLEŞME

4.1. Çocuğun Aile İçindeki Yeri

Önceki açıklamalarımızda bireyin sosyalleşme açısından, ilk eğitim gördüğü kurumun aile kurumu olduğunu belirtmiştik. Dolayısıyla çocuğun aile içerisindeki yerini belirleyebilmek için aile yapıları hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. Günümüz toplumlarında başlıca geleneksel ve çekirdek aile olmak üzere iki tip aile yapısından bahsedebiliriz. Bunlardan, sanayi ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak, çekirdek aile tipi ne kadar baskın görünse de geleneksel aile yapısı özellikle ülkemizde hala geçerliliğini korumaktadır (Yavuzer, 1993:43).

Aile içerisinde çocuğun yeri, bağlı bulunduğu ailenin yapısına göre değişiklik arz etmektedir. Özellikle, çekirdek aile yapısının, geniş aile yapısına göre eğitim açısından daha avantajlı olduğu bilinen bir gerçektir. Toplum bireye belirli bir eğitim vermek suretiyle, ileride kendisinin toplumun işleyişinde rol almasını sağlayacaktır. Platon "Devlet" adlı eserinde çocukları bireysel farklılıklarına göre ayırmak ve bu farklılıklara göre eğitim verilmesi gerektiğini söylemektedir. Ona göre, ancak bu yolla yapılan bir eğitim toplumun sağlıklı bir şekilde devamını temin edebilir (Sayın, 1990:117). Bu şekilde bir eğitim olanağı ancak sanayi toplumlarında görülür. Yani, çekirdek aile yapısı bünyesine uygundur.

4.2. Ana-Baba ve Çocuk Arasındaki İlişki

Başta sosyologlar olmak üzere, birçok bilim adamına göre, anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkiler zamana ve toplumdaki topluma bağlı olarak farklılık göstermektedir. Yani çocuğun içerisinde yaşadığı aile yapısına bağlı olarak ilişkilerde değişmektedir (Sayın, 1990:125).

Aile yapısının bireyin anne-baba ve diğer kardeşleriyle ilişkilerinde çok önemli bir rolü vardır. Mesela, geleneksel aile tipinde ebeveynin çocuk üzerinde otoriter tutumu hakimdir. Buna karşın çekirdek aile tipinde ise, çocuk daha bağımsızdır. Çocuğun ebeveynle olan ilişkilerini daha iyi ortaya koyabilmek için, bu iki aile tipinin özellikleri bilinmelidir. Şimdi kısaca bunlara göz atalım.

Sosyal değişim ve gelişmeler doğrudan aile yapısı etkili olmuşlardır. Bu etkiye bağlı olarak geleneksel aile tipi parçalanmak suretiyle ana-baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile sayısı artmaya başlamıştır (Yörükoğlu, 199:45). Her iki aile tipinde de çocuk açısından olumlu ve olumsuz ilişkilerden söz etmek mümkündür. Günümüzde aile başlıca geleneksel ve modern olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Geleneksel aile ;çoğunlukla kırsal kesimlerde yaygın olan bir kaç kuşak içerisinde bulunduran ve ekonomik açıdan kendine yeterliliği olan bir aile tipidir. Bireyler, diğer aile üyeleriyle yakınlık ve tam bir dayanışma içerisinde. Sosyal yaşamla ilgili sorumluluklar tüm aile üyelerine dağıtılmıştır. Bütün bunlara karşın, bireylerin davranış özgürlükleri kısıtlanmış, gereğinden fazla sorumluluk yüklenmiştir. Aile içerisinde hakimiyet ve yönetim ailedeki en yaşlı üyenin elindedir. Bu yüzden ilişkiler kurabilmesi çok zordur (Richter, 1991:20-21).

Çekirdek aile; anne-baba ve çocuklardan kurulu, iki kuşağı içerisinde bulunduran en küçük sosyal yapıdır. Endüstrinin gelişmesiyle, geleneksel ailenin dağılması sonucu oluşmuştur. Sanayileşmeye bağlı yaşam koşullarıyla birlikte, sosyal olanak ve güvenceler daha bireysel hak ve bireysel özgürlük kavramları, çocuğun gelişmesine önemli derecede yansımıştır (Richter, 1991:22).

Aile yapısı değişikliklerine bağlı olarak anne-baba ve çocuk ilişkileri de değişmektedir. Çekirdek ailelerde bireysel hareket etmek, ilişkilerde şeffaflık, çok yakın ebeveyn-çocuk ilişkileri, geniş çapta eğitim olanaklarına karşın, geleneksel ailelerde otorite, toplu hareket etmek, bireysel davranışlarda, hak ve özgürlüklerde kısıtlama, ilişkilerde katı bir hiyerarşi ve dar bir eğitim anlayışı söz konusudur. Sonuç olarak; "çocuğun aile üçgenindeki ilişkileri çekirdek aile tipinde daha olumludur" şeklinde yorumlanabilir.

4.3. Sosyal Kontrol Aracı Olarak Aile

Aile, çocuğun sosyalleşmesi için bir eğitim kurumu olduğu kadar, aynı zamanda bir sosyal kontrol aracıdır.

Çocuk kendisini içten ve dıştan kuşatan birçok tehlikelerle karşı karşıyadır. Aynı zamanda çocuğun kendisi de tehlikeli bir kişilik olabilir. Bütün bu olumsuz durumlar karşısında en büyük görev aileye düşmektedir. Yani aile burada denetleme mekanizması görevini üstlenir. Toplum tarafından hoş karşılanmayan davranışlar çocuktan uzaklaştırılmalı çocuğun kendisinde bu tür eğilimler varsa bunlar eğitim yoluyla düzeltilmelidir.

Bazen anne ve babanın kendisinde de bu tür olumsuz eğilimler görülebilir. Bu gibi durumlarda okul ve çocuklarla ilgili diğer kurum ve kuruluşların devreye girmesiyle çocuk kontrol altına alınır. Ailelerde aile danışmanlığına gönderilebilir (Sayın, 1990:149-150).

Her aile çocuğunun toplum tarafından kabul görmesini ister ve bunun için çaba sarf eder. Aile, bireyin özellikle ilk yıllarında tutum ve davranışları üzerinde çok etkilidir. Aslında aile, okul ve diğer kurumlar eğitim ve denetleme yoluyla, bireyi toplumca benimsenen bir kalıba sokmaya çalışırlar (Dönmez ,1991:232).

4.4. Sosyalleşmede Ana-Babanın Yeri

Ailenin çocuk yetiştirme biçimi, çocuğun gelişimi üzerinde en belirleyici faktörlerden biridir. Anne ve babanın yaklaşımı, kendi kişilik özelliklerinden, ailelerinden edindikleri davranış biçimlerinden ve içinde buldukları çevreden önemli ölçüde etkilenir. Ayrıca, ebeveynlerin eğitim seviyeleri, yaşam deneyimleri ve toplumsal bağlam da çocuk yetiştirme tarzlarını şekillendiren etkenler arasında yer

alır. Bu faktörler, çocuğun sosyal, duygusal ve zihinsel gelişimini doğrudan etkileyebilir (Özdemir, 2006).

Toplumların kendilerine ait normları, değer yargıları ve kaideleri vardır. Her toplum kendi değer sistemlerine uygun davranışlar içerisinde olan bireyleri kabul eder ve onlarla özdeşleşir. Bu nedenle ailelerin temel görevi, çocuğu toplumun kabul gördüğü değer sistemlerine göre yetiştirmek ve onun topluma kabul edilmesini sağlamaktır. Sosyal açıdan ailesinden gerekli yardımları göremeyen birey, toplumla sürekli çatışan olumsuz bir kişilik geliştirir. Aynı zamanda bu kişiler kendi kendileriyle de çatışma içerisinde dirler. Sosyal gelişim bakımından eksik olan bu çocuklar normal olarak başarısızlık ve mutsuzluğun yanı sıra, normalden sapan, suç işleyen, uyuşturucu madde kullanan ve birçok psikolojik rahatsızlıklar sergileyen kişiler olarak kendilerini gösterirler. Öyle ki yapılan araştırmalar bazen, zeka seviyesi çok üstün olan çocukların bile bu tür eğilimler içerisinde olduğunu göstermiştir. Sosyalleşme çocukluğun ilk yıllarında başlar. Aile bu konuda bilinçli ve dikkatli olmak zorundadır. Çocuğu toplumun beklentilerine uygun olarak kültürleme konusunda çaba göstermelidir. Bu bağlamda konuya bakılınca, ana-babanın çocuğun sosyalleşmesinde çok önemli bir yere sahip olduğu açıkça görülür.

Anne ve babalar bazen, açıkça ya da dolaylı yoldan, çocuklarına reddedici tavırlar sergileyebilirler. Bu tür davranışlar arasında hırçınlık, ilgisizlik, çocuğu terk etme veya başka bir yere gönderme gibi tehditlerde bulunmak yer alır. Bu şekilde çocuklarına yetersizlik ve değersizlik mesajları ileten ebeveynler, çocuklarının düşük benlik saygısı ve özgüven duygusu geliştirmelerine yol açabilir (Dirim, 2003:29). Çocuğu olduğu gibi kabul etmeyip, sürekli başkalarıyla kıyaslama yapmak ve çocuğun yaşına veya gelişim düzeyine uygun olmayan beklentilerde bulunmak, bazı anne babaların sergilediği olumsuz tutumlardır. Bu durumda çocuk, isyankar, aşırı hırslı veya çekingen bir kişilik geliştirebilir ve yaşamdan daha az keyif alabilir. Bu olumsuz davranışlar ayrıca, çocuğun akranlarıyla olan ilişkilerini de zarar verebilir (Bakırcıoğlu, 2002:29). Çok sert bir disiplin ve otorite uygulayarak çocuklarını baskı altında tutan, ancak esneklik ve anlayıştan yoksun bir yaklaşım sergileyen anne babaların çocukları, pasif, kendi duygularını ve düşüncelerini ifade etmekte zorlanan, başkalarının etkisi altında kalan bir kişilik geliştirebilir ya da saldırgan davranışlar sergileyebilir (Çağdaş ve Seçer, 2002: 60-71). Anne babaların aşırı hoşgörölü tutumları ise çocukların yardımlaşma, paylaşma ve özveride bulunma gibi sosyal beceriler geliştirmelerini engelleyebilir ve çocuğun grup içinde başkaları tarafından istenmeyen bir duruma düşmesine yol açabilir (Meadows, 1986: 173-185).

Yine yapılan araştırmalar sonucunda, çocuğun hemen hemen her döneminde özellikle, annenin sevgi ve şefkatine çok büyük ihtiyaç duyduğu ortaya çıkmıştır. Kişilik oluşumu üzerinde annenin sevgi ve şefkatinin etkisi bütün araştırma ve pedagoglar tarafından kabul edilen evrensel bir gerçektir. Herhangi bir duruma bağlı olarak, annenin çocuğundan aynı kalması veya çocuğun bir başkasının yanında yetişmesi, kesinlikle çocuğun kişilik gelişimini tehlikeye sokmaktadır. Bu şartlar altında yetişen çocukların, toplum gerçeğiyle yüz yüze geldiklerinde çatışma yaşamaları artık kaçınılmaz olur. Bilim adamlarının ısrarla üzerinde durdukları çok önemli psikolojik bozuklukların (otizm, hiperaktivite, zeka geriliği, fiziksel zayıflık) temelinde anneden ayrı kalma, sevgi ve şefkat yoksunluğu olduğunu söylüyorlar. Dolayısıyla, böylesi çocuklar toplum tarafından kabul görmez aksine reddedilirler.

4.5. Modern Toplumlarda Ana-Baba ve Çocuk İlişkileri

Sanayileşmiş çağdaş toplumlarda sosyal yaşamın gayesi, çocuğun sosyal fonksiyonlarını düzenlemektir. Oysa, gelenekçi toplumlarda birey kendine ait fikir ve düşüncelerini söyleyebilme ve bunları çevresine duyurabilme özgürlüğüne sahiptir. Toplumun ortaya koyduğu kaide ve kurallar, akla ve mantığa dayandığından toplumda geçerliliğini kaybeden söz konusu durumlar bireyin düşüncelerini gündeme getirmesi sonucu değişikliğe uğrar (Sayın, 1987:83).

Aile, sosyal hayattaki en küçük yapıdır. Bunun manası toplumda ortaya çıkan problemlerin büyük bir kısmının aile içerisinde de bulunmasıdır (Sayın ,1987:83). Bu çerçeveden bakıldığında aile, anne-baba ve çocuk ve kardeşler arasındaki ilişkilerin zaman zaman bozulduğu ve birçok problemin yaşandığı sosyal bir ortam durumundadır.

Sanayi toplumları çocuklar için ayrı bir oluşumu da beraberinde getirmiştir. Öyle ki, başta okul kurumu olmak üzere diğer eğitim ve sağlık kurumları, çocuğu aile ortamından alıp çıkardı. Bundan sonra çocuğun yaşamının büyük bir bölümü bu kurum ve kuruluşlar içerisinde geçmeye başladı. Çocuk bu kurumlarda sıkı bir kontrol altına alındı. Yine çocuğun kendisi adına zaman boyutu bu kurumlar tarafından planlandı (Sayın ,1990:133).

Gelenekçi ailelerde birey sıkı bir otoriteyle karşı karşıyadır. Çocuklar büyüklerin yanında izinsiz konuşamaz ve hareket edemezler. 1950 yıllarında izafi olarak otoriter bir eğitim modelinden, izin verici yani bir modele geçiş olduğunu görmekteyiz. Kültürel anlamdaki değişiklikler toplumsal bir yapıdan bir başka yapıya geçildiğinde anlaşılmaktadır. Bu durum, ülkeler arası değişimde de geçerlidir. ABD'nde izin verici eğitim modeli en uçtaki noktalardan birisidir. Bu model içerisinde ailesel değerler, çocuk üzerinde yoğunlaşmaktadır. Yine annenin konumu ikinci sıradadır. Anne üstlenmiş olduğu sorumluluklarını, eğitici, psikolog ve doktor nezaretinde sürdürmektedir. Anne-baba ve çocuk ilişkileri çok özel durumlarda kendini göstermektedir. Kısaca, bu modelin felsefesini "önce çocuklar" oluşturmaktadır (Sayın ,1990:133).

Modern toplumlarda çocuk dünyaya geldikten aile içi ve diğer kurumlarla olan ilişkiler yeniden düzenlenir. Özellikle, yaşam koşullarının zorunluluğu karşısında çalışmak zorunda kalan anneler çocuğu kreşlere veya bir yakınına bırakmak gibi bir durumla karşı karşıya kalırlar. Bu duruma bağlı olarak anneler bazen çalışıp çalışmamak arasında bocalarlar. Bazen de karı-koca böyle durumlarda ortaklaşa hareket etmeye çalışırlar (Sayın ,1990:134). Ancak bu arada çocuğun ailesine, özellikle annesine olan ihtiyacı yapılan araştırmalar sonucu ortaya konmuştur.

Ebeveynin görevi, diğer sosyal kurumlarla işbirliği yaparak, çocuğun bu yeteneklerinin geliştirilmesinde kendisine rehberlik etmektir (Sayın ,1990:135).

Ailenin dışında çocuğun ilişki içerisine girdiği kurum ve kuruluşlar, çocuğun gelişimi üzerinde çok etkili olmuşlardır. Ancak, ailenin sorumluluğunu ortadan kaldıramamışlardır. Bilakis, aile bütün bu kurumlarla ilişkiye girerek, daha yoğun bir çalışma içerisinde kendisini bulmuştur. Bu anlamda gelenekçi aile ile modern aile ve çocuk ilişkilerini değerlendirecek olursak, modern ailenin kaynak aktarımı bakımından, sorumluluğun daha çok arttığına şahit oluruz. Bu konuda Kağıtçıbaşı'nın "Türkiye'de Çocuğun Değeri" araştırmasında, çocuklara verilen değerler arasında, çocuğun ekonomik ve psikolojik değerleri ön plana çıkmıştır. Bu değerleri batıdan elde edilen sonuçlarla karşılaştırmada şöyle bir sonuca ulaşabiliriz. Bu araştırmaya göre, çocuğun maddi yönden katkısı % 47, yaşlılık güvencesi % 79 olarak ortaya çıkmıştır. Ebeveyn ve çocuk arasındaki karşılıklı bağımlılık önceleri çocuğun anne ve babasına karşı bağıllığı iken, daha sonra bağımlılık ilişkisi yön değiştirerek yaşlı anne ve babanın yetişkine karşı bağıllığı şeklinde devam etmiştir. Kağıtçıbaşı'na göre, ülkemizde çocuğun öncelikle anne ve babaya bağımlı olması istenmektedir. Gelişmiş toplumlarda ise, bu durumun tam tersi söz konusudur. Aynı araştırmanın ABD ve Almanya'daki sonuçlarına göre, bireysel bağımsızlığa daha çok önem verilmektedir (Sayın, 1990:136). Özet olarak şunu söyleyebiliriz ki Batı toplumlarında çocuğa bir şeyler kazandırmak amaçlanırken, bizim ülkemizde daha ziyade çocuktan istifade etmek düşüncesi hakimdir.

SONUÇ

Aile, bireyin sosyalleşme sürecinde temel rolü üstlenen ilk sosyal çevre olarak, çocuğun toplumsal uyum sağlama ve bireysel kimliğini geliştirme aşamalarında kritik bir öneme sahiptir. Doğumdan itibaren çocuk, çevresindeki dünyadan habersiz bir şekilde gelir ve biyolojik gereksinimlerinin yanı

sıra duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için aile üyelerinin desteğine ihtiyaç duyar. Aile, çocuğun ilk sosyal etkileşim alanıdır ve bu ortam, çocuğun dünyaya ilişkin temel algılarını şekillendirir. Aile üyelerinin gösterdiği sevgi, şefkat, ilgi ve anlayış, çocuğun sosyalleşme sürecini hızlandırarak sağlıklı bir kişilik gelişiminin temellerini atar.

Çocuğun toplumsal uyum becerilerini kazanması, zaman alıcı bir süreçtir ve bu süreç, tek bir aşamadan ziyade, farklı gelişimsel evrelerin birikimli etkisiyle gerçekleşir. Çocuğa aşırı baskı yaparak hızlı bir şekilde toplumsal kuralları kabul ettirmeye çalışmak, onun gelişim sürecine zarar verir ve çatışmaların, duygusal bunalımların ortaya çıkmasına neden olabilir. Sosyalleşme, çocuğun çevresiyle olan etkileşimlerinde öğrenilen davranış biçimlerinin yavaşça özümlemesi ve zaman içinde içselleştirilmesiyle gerçekleşir.

Aile dışında, çocuğun toplumsallaşmasında okul, sağlık kurumları ve diğer sosyal yapılar da önemli rol oynar. Bu kurumlar, bireyin çevresiyle olan ilişkilerini çeşitlendirir ve farklı sosyal deneyimler kazandırarak sosyalleşme sürecine yeni boyutlar ekler. Eğitim, toplumda kabul gören davranışların ve normların öğrenilmesinde önemli bir araçtır. Bu kurumlar aracılığıyla birey, toplumsal kurallar ve roller hakkında bilgi edinir ve bu bilgileri kendi hayatına adapte eder.

Sonuç olarak, bireyin sosyalleşmesi, ailesi ve çevresi tarafından şekillendirilen, dinamik ve çok aşamalı bir süreçtir. Bu süreç, bireyin hem kendi içsel dünyasında hem de toplumsal düzeyde uyum sağlamasını mümkün kılar. Aile, bu sürecin temel taşlarını atarken, sosyal kurumlar da bireyin toplumsal becerilerinin gelişimine katkı sağlar. Sonuç olarak, başarılı bir sosyalleşme, bireyin toplumsal rollerini kabul etmesi, kendisini toplumla uyum içinde hissetmesi ve toplumun bir parçası olarak etkin bir şekilde varlık göstermesiyle sonlanır.

KAYNAKÇA

Armağan, İbrahim. Toplumbilim, İzmir, 1988

Baran, G. (2011). Sosyal Gelişim. N. Aral Ve G. Baran (Ed.), Çocuk Gelişimi (Ss.193- 222) İçinde. İstanbul: Ya-Pa Yayın A.Ş.

Bakırcıoğlu, R. (2002). Çocuk Ruh Sağlığı ve Uyum Bozuklukları. 110–113. Anı Yayıncılık. Ankara.

Başaran, Fatma. Psiko Sosyal Gelişim, Ankara, 1992

Başaran, İbrahim Ethem. Eğitim Psikolojisi. Yargıcıoğlu Matbaası, Ankara, 1974

Baymur, Feriha. Genel Psikoloji. İstanbul, 1993

Bilen, Mürevvet. Ailede Sağlıklı İlişkiler, Mars Matbaası, Ankara, 1978

Binbaşıoğlu, Cavit. Gelişim Psikolojisi. Kadioğlu Matbaası. Ankara, 1990

Caulfield, R. (2001). Infants Toddlers. 211-268. New Jersey: Prentice Hall,

Celkan, Hikmet Yıldırım. Eğitim Sosyolojisi. Eğitim Fak. Basımevi, Erzurum, 1993

Çağdaş, A., Seçer, Z. (2002). Çocuk ve Ergenlerde Sosyal ve Ahlak Gelişimi. 34-71. Nobel Yayınevi, İstanbul.

Dirim, A. (2003). Çocuk Ruh Sağlığı. Esin Yayınevi. İstanbul. 26-35.

- Dönmez, Ali "Çocukta Sosyal Gelişim" Türk Aile Ansiklopedisi, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Cilt 1, Ankara, 1991
- Dönmezer, Sulhi. Sosyoloji. Sermet Matbaası, İstanbul, 1990
- Edgar, A. ve Sedgwick, P. (2007). Kültürel kuramda anahtar kavramlar. (M. Karaşahan,Çev.), İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- Erkal, Mustafa. Sosyoloji. İstanbul, 1996
- Fazlıoğlu, Y. (2009). Sosyal Gelişim. N. Aral, T. Duman (Ed.). Eğitim Psikolojisi. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Güzel, Abdurrahman. "Ailede Çocuk Eğitimi". I. Aile Şurası Bildirileri, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1990
- Hollingshead, A.D. A Sciologic Perspective on Andoloscenee, Amerika, 1960
- Kıncal, Remzi Yavaş. Ailenin Eğitim Fonksiyonları. Eğitim Fak. Basımevi, Erzurum, 1994.
- Marshall, G. (1999), Sosyoloji sözlüğü. (O. Akınhay, D. Kömürcü, Çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Meadows, S. (1986). Understanding Child Development. London: Unvin Hyman, 173-185.
- Orçan, M. (2012). Sosyal Gelişim. M. Orçan (Ed.), Erken Çocukluk Döneminde Gelişim (Ss. 127-181) İçinde (4.Baskı). Ankara: Maya Akademi Yayınevi.
- Özdemir, N. (2006). Türk Çocuk Oyunları. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Richter, H.E. Hasta Aile. Çeviri: Günsel Koptagel, Gümüş Basımevi, İstanbul, 1991
- Saarnı, C. (2001). Cognition, Context and Goals : Significant Components in Social-Emotional Effectiveness. Social Development, 10 (1), 125- 127.
- Sayın, Önal. Aile Sosyolojisi. Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1990
- Sayın, Önal. Aile içi İlişkiler Toplum ve Birey Çözümlemesi. Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, Sayı 1, İzmir, 1990
- Selçuk, Ziya. Eğitim Psikolojisi. Atlas Kitabevi. İstanbul, 1994
- Tolan, Barlas. Toplum Bilimine Giriş. Feryal Matbaası, Ankara, 1991
- Ülgen, Gülten, Fidan, Emel. Çocuk Gelişimi. Hürriyet Matbaası, İstanbul, 1988
- Yanbastı, Gülgün. Kişilik Kuramları. Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1990
- Yavuzer, Haluk. Ana-Baba ve Çocuk. İstanbul, 1993
- Yörükoğlu, Atalay. Çocukta Ruh Sağlığı. İstanbul, 1978
- Yörükoğlu, Atalay. Aile ve Çocuk. İstanbul, 1992

Nefret Söylemi: Metinsel Boyuttan Görsel Boyuta Geçiş Ve Toplumsal Etkileri

Hakan ALP

Doçent, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
hakan.alp@iuc.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-9696-8902>

Makale Başvuru Tarihi : 20.12.2024

Makale Kabul Tarihi : 27.01.2025

Makale Yayın Tarihi : 31.01.2025

Makale Türü : Araştırma Makalesi

DOI: 10.5281/zenodo.14782791

Meltem GÜZEL

Doçent, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
hakan.alp@iuc.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-1805-0490>

Anahtar

Kelimeler:

Nefret Söylemi,
Görsel Medya,
Toplumsal
Kutuplaşma,
Dijital Platformlar

Özet

Bu çalışma, nefret söyleminin metinsel boyuttan görsel boyuta evrilmesini ve bu dönüşümün toplumsal etkilerini incelemektedir. Dijital platformlarda yaygınlık kazanan görsel nefret söylemi, manipüle edilmiş görüntüler, mizahi veya alaycı içerikler aracılığıyla hızla yayılmaktadır. Bu çalışma, bu tür görsel unsurların bireyler ve toplum üzerindeki psikolojik ve sosyal etkilerini tartışmakta, aynı zamanda görsel nefret söyleminin medya aracılığıyla normalleşme sürecini ele almaktadır. Bulgular, bu içeriklerin önyargıları pekiştirerek toplumsal kutuplaşmayı artırdığını ve ayrımcılığı normalleştirdiğini göstermektedir. Görsel nefret söylemi ile mücadele etmek için bireylerin medya okuryazarlığını geliştirmesi ve algoritmik düzenlemelerin daha etkili hale getirilmesi gerekmektedir.

Hate Speech: The Transition from Textual to Visual Dimensions and Its Societal Impacts

Keywords:

Hate Speech, Visual
Media, Societal
Polarization, Digital
Platforms

Abstract

This study examines the evolution of hate speech from textual to visual forms and investigates the societal impacts of this transformation. Visual hate speech, which has gained prominence on digital platforms, spreads rapidly through manipulated images, humorous or sarcastic content. The study discusses the psychological and social effects of such visual elements on individuals and society while addressing the normalization process of visual hate speech through media. Findings reveal that such content reinforces prejudices, increases societal polarization, and normalizes discrimination. To combat visual hate speech, individuals need to enhance their media literacy, and algorithmic regulations must become more effective.

1. GİRİŞ

Nefret söylemi, bireyleri veya grupları kimlikleri nedeniyle aşağılayan, dışlayan veya tehdit eden ifadeleri kapsar. Toplumun tarihsel ve sosyal yapısından beslenen bu olgu, küreselleşme ve dijital iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle daha karmaşık hale gelmiştir (Paz ve diğerleri, 2020). Özellikle sosyal medya platformları, nefret söyleminin yayılmasında çok etkili olmuş ve bu söylemlerin görsel unsurlarla birleşerek daha çarpıcı hale gelmesine yol açmıştır (Wanniarachchi ve diğerleri, 2023).

Görsel nefret söylemi, semboller, grafikler, resimler ve videolar gibi görsel içerikler aracılığıyla yayılır (Jamaluddin ve Briel, 2024). Wang (2024) çalışmasında görsel nefret söyleminin, metinsel nefret söylemine göre daha kalıcı ve etkili olduğunu belirtir. Bunun nedeni, görsel unsurların daha çabuk algılanabilir ve hatırlanabilir olmasıdır (Paivio ve Csapo, 1973).

Nefret söylemi sadece bireyleri hedef almaz; aynı zamanda toplumsal yapıyı, demokratik değerleri ve sosyal adaleti de tehdit eder (Paz ve diğerleri, 2020). Özellikle görsel nefret söylemi, önyargıları güçlendirir ve gruplar arasındaki kutuplaşmayı derinleştirir (Wang, 2024; Sosyal Değişim Derneği, 2010). İçeriklerin anonimlik sayesinde hızlı ve yaygın bir biçimde paylaşılması, nefret söyleminin dijital ortamlarda daha rahat yayılmasına olanak sağlar (Erjavec ve Kovačić, 2012).

Literatürde, nefret söyleminin görsel boyutunun toplumsal etkileri çeşitli yönlerden incelenmiştir. Örneğin, Wang (2024) çalışması, görsel nefret söylemine maruz kalmanın bireylerde önyargıları artırdığını ve empati seviyelerini düşürdüğünü göstermiştir. Jamaluddin ve Briel (2024), Asya kültüründe görsel nefret söyleminin algılanmasında kültürel farklılıkların etkisini vurgulamıştır.

Nefret söylemi çalışmalarında disiplinlerarası bir yaklaşım benimsenmiş ve çeşitli kuramsal çerçeveler kullanılmıştır. Örneğin, sosyal kimlik teorisi nefret söyleminin gruplar arası dışlama mekanizmaları ile nasıl ilişkili olduğunu açıklarken (Tajfel ve Turner, 1979), semiyotik analiz, görsel sembollerin toplumsal anlamlarını incelemektedir (Messaris ve Abraham, 2001).

Bu çalışma, nefret söyleminin metinsel boyuttan görsel boyuta geçişini inceleyerek, bu dönüşümün toplumsal etkilerini değerlendirecek ve nefret söylemi ile mücadelede etkili stratejiler geliştirilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır (Wanniarachchi ve diğerleri, 2023; Sosyal Değişim Derneği, 2010).

Bu çalışmanın amacı, nefret söyleminin görsel boyutta nasıl ortaya çıktığını, hangi toplumsal dinamikleri etkilediğini ve bu görsel söylemlerin bireysel ve toplumsal düzeyde ne gibi sonuçlar doğurduğunu teorik olarak incelemektir. Görsel medya üzerinden yayılan nefret söylemi, metinsel nefret söylemine göre daha hızlı yayılmakta ve daha derin toplumsal ve psikolojik etkiler yaratmaktadır (Jamaluddin ve Briel, 2024). Bu çalışma, nitel bir yaklaşım benimseyerek kuramsal ve literatüre dayalı bir analiz yapmaktadır. Yöntem olarak, nefret söylemi üzerine yapılmış önceki araştırmaları inceleyen literatür taraması ve nefret söyleminin toplumsal, psikolojik ve kültürel boyutlarını açıklayan teorik analiz kullanılmıştır (Wanniarachchi ve diğerleri, 2023).

2. NEFRET SÖYLEMİ

Nefret söylemi, bireyleri veya grupları etnik köken, din, cinsiyet, cinsel yönelim gibi kimlik unsurları nedeniyle hedef alan ayrımcı ve aşağılayıcı ifadeler olarak tanımlanır (Paz ve diğerleri, 2020). Bu ifadeler, toplumsal yapıda var olan önyargıları güçlendirir ve hedef kitleyi psikolojik, fiziksel ve sosyal açıdan tehdit eder (Sosyal Değişim Derneği, 2010).

2.1. Görsel Nefret Söylemi

Görsel nefret söylemi, metinsel ifadelerle ek olarak semboller, grafikler, resimler ve videolar gibi görsel öğeler aracılığıyla nefretin yayılmasını içerir (Jamaluddin ve Briel, 2024). Wang (2024), görsel nefret söyleminin izleyiciler üzerindeki etkisinin metinsel nefret söylemine göre daha kalıcı ve yayılabilir olduğunu belirtir. Görsel unsurlar, psikolojik mekanizmalara hitap ederek izleyicinin duygusal tepkilerini tetikler ve nefretin daha kolay içselleştirilmesine yol açar (Paivio ve Csapo, 1973; Messaris ve Abraham, 2001).

Bu tür söylemler, sıkça önyargılı görsel imgeler veya sembollerle desteklenir. Örneğin, küçük düşürücü karikatürler veya manipüle edilmiş fotoğraflar, belirli gruplara yönelik nefret ve ötekileştirmeyi körükler

(Jamaluddin ve Briel, 2024). Bu görsel içerikler, mesajı daha etkili hale getirir ve sosyal medya platformlarında hızlı bir şekilde yayılmasına olanak tanır (Wanniarachchi ve diğerleri, 2023).

Görsel nefret söylemi, metinsel nefret söyleminin ötesine geçerek imgeler, semboller ve grafikler ile nefretin yayılmasını sağlar. Görsel unsurlar, izleyicinin duygusal tepkilerini tetikleyerek daha kalıcı bir iz bırakır ve nefret söyleminin etkisini artırır (Kilvington, 2021). Sosyal medya platformları, nefret söylemini tanımlama ve kontrol etme politikalarını geliştirse de, görsel nefret söylemini algılamak ve engellemek metinsel söylemden daha zordur (Brown-Sica & Beall, 2008). Bu zorluk, platformların algoritmalarında ve kullanıcıların şikayet mekanizmalarında görsel içeriklerin yeterince filtrelenmemesine yol açar (McCluskey, 2020).

Bu bağlamda, sosyal medya içeriklerinin daha kapsamlı analiz edilmesi ve otomatik filtreleme sistemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Görsel nefret söylemiyle mücadelede bireysel duyarlılığı artıracak eğitim programları ve sosyal medya platformlarının sorumluluk bilinciyle hareket etmesi kritik bir önem taşımaktadır. Bu eylemler, toplumsal bilincin artması ve dijital ekosistemin daha adil hale gelmesi için temel adımlar olarak görülmektedir.

Görsel nefret söylemi, dijital platformlarda farkındalık yaratmadan yayılabilecek kadar sinsi bir nitelik taşır. Görsel unsurların dikkat çekici yapısı, izleyicilerin bu içeriklere daha kolay maruz kalmasını sağlar. Aynı zamanda, bu tür içerikler, izleyicilerin algılarını manipüle etme potansiyeli taşır; bu durum nefret söyleminin toplumsal etkilerini daha da artırır. Görsel materyallerin genelde daha uzun süre akılda kalma ve kolay yayılma gibi özellikleri, nefretin hızlı bir şekilde genelleşmesine katkı sağlar. Bu nedenle, dijital ortamda görsel nefret söyleminin etkili bir şekilde tespit edilmesi ve engellenmesi, hem bireysel hem de toplumsal anlamda önemlidir.

2.2. Dijital Platformlarda Nefret Söylemi

Sosyal medya platformları, nefret söyleminin yayılmasında çok önemli bir rol oynamaktadır (Wanniarachchi ve diğerleri, 2023). Dijital ortamın sunduğu anonimlik, kullanıcıların kimliklerini gizleyerek nefret söylemi yaymalarını kolaylaştırır (Erjavec ve Kovačić, 2012). Anonimlik, bireylerin yüz yüze iletişimde gösterecekleri çekingenliği ortadan kaldırarak, daha çok nefret dolu ve provokatif söylemler yaymalarına yol açar (De Brún ve diğerleri, 2014).

Sosyal medya üzerinde nefret söylemi, yalnızca bireysel ifadelerle sınırlı kalmaz; aynı zamanda organize kampanyalar, "trol" grupları ve bot hesapları aracılığıyla sistematik bir şekilde yayılabilir (Harriman ve diğerleri, 2020). Wang (2024), nefret söyleminin çoklu ortamları (multimodal) kullanarak yayıldığında, izleyiciler üzerinde daha büyük bir etki yarattığını göstermiştir.

Dijital platformlarda görsel nefret söylemi, genellikle alaycı görseller, infografikler veya videolar yoluyla kendini gösterir. (Sabat ve diğerleri, 2019; Schmid ve diğerleri, 2022). Bu görsel unsurlar, izleyicilerin algılarını çarpıtarak, nefret dolu mesajların daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlar (Paz ve diğerleri, 2020).

Görsel nefret söylemi, hedef grupların psikolojik sağlığı üzerinde derin etkiler yaratabilir. Özellikle maruz kalan bireylerde kaygı, depresyon ve öz-değer kaybı gibi sorunlara yol açabilir (Sosyal Değişim Derneği, 2010; Wang, 2024). Öte yandan, nefret söylemi, çatışma ve kutuplaşmayı artırarak toplumsal barışı tehdit eder (Paz ve diğerleri, 2020).

Son olarak, dijital platformlarda nefret söylemiyle mücadele stratejileri geliştirilmesi önemlidir. Platformların otomatik filtreleme sistemleri, kullanıcı raporlama mekanizmaları ve hukuki düzenlemeler bu mücadelede kritik rol oynar.

Otomatik filtreleme sistemleri, algoritmalar aracılığıyla nefret söylemi içeren içerikleri tespit eder ve yayınlanmadan önce engeller (Wang, 2024). Ancak bu sistemler bazen yanlış pozitif sonuçlar üretebilir veya incelikli nefret söylemlerini kaçırabilir (Harriman ve diğerleri, 2020). Bu nedenle, otomatik sistemlerin insan denetimiyle desteklenmesi önerilmektedir (Erjavec ve Kovačić, 2012).

Kullanıcı raporlama mekanizmaları, toplulukların nefret söylemiyle mücadelede aktif rol oynamasını sağlar (Paz ve diğerleri, 2020). Kullanıcılar, nefret içerikli paylaşımları bildirerek platform yöneticilerinin harekete geçmesini sağlayabilir.

Hukuki düzenlemeler ise nefret söyleminin yayılmasının önlenmesinde caydırıcı bir etkiye sahiptir. Bazı ülkelerde nefret söylemi suç olarak tanımlanmış ve yasal yaptırımlarla desteklenmiştir (Sosyal Değişim Derneği, 2010). Uluslararası hukuki çerçeveler ve şirket politikaları, platformların nefret söylemiyle mücadelesini daha etkin hale getirebilir (Jamaluddin ve Briel, 2024).

Bu stratejilerin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için toplumsal farkındalığın artırılması, eğitim programlarının yaygınlaştırılması ve medya okuryazarlığının geliştirilmesi gereklidir (Wanniarachchi ve diğerleri, 2023).

2.2. Sosyal Medyada Görsel Nefret Söylemi ile Mücadele

Bazı çalışmalar, görsel nefret söyleminin kullanıcılar üzerindeki etkisinin yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de önemli olduğunu göstermektedir. Örneğin, TikTok gibi platformlar, nefret söylemini önlemek adına milyonlarca içeriği kaldırsa da, algoritmaların önyargıları çoğu zaman göz ardı edilir (Ribeiro ve diğerleri, 2018). Görsel nefret söyleminin yaygınlığı ve etkileri, nefret söyleminin tanımının yeniden gözden geçirilmesini ve platformların bu tür içerikleri daha etkili şekilde tespit edecek teknolojiler geliştirmesini zorunlu kılar (Jamaluddin ve Briel, 2024). Ayrıca, kullanıcıların görsel nefret söylemiyle karşılaştıklarında bilinçli tepkiler verebilmeleri için eğitim ve farkındalık programlarının yaygınlaştırılması gerekmektedir (Giglietto & Lee, 2017).

Görsel nefret söylemi ile mücadele, yalnızca teknolojik çözümlerle sınırlı kalmamalı, aynı zamanda etik bir perspektifi de içermelidir. Sosyal medya platformları, algoritmaların geliştirilmesinin yanı sıra, nefret söylemini yayımlayan hesapların sorumluluğunu daha etkin bir şekilde denetlemelidir. Bu kapsamda, platformların şeffaflık politikalarını artırması, kullanıcıların bu tür içerikleri bildirme mekanizmalarını daha etkili hale getirebilir. Bireylerin bilinçlenmesi için eğitim materyalleri ve rehberlik programları sunulması da, bu tür söylemlerle mücadelede kritik bir rol oynar.

Ayrıca, toplumsal dayanışma mekanizmalarını güçlendirmek, nefret söyleminin etkilerini azaltmada anahtar bir strateji olabilir. Bu, sivil toplum örgütlerinin ve yerel toplulukların nefret söylemine karşı ortak bir duruş sergilemesini sağlayacak projeler ve kampanyalarla desteklenebilir. Bu yaklaşımlar, bireylerin ve grupların nefret söyleminin zararlarına karşı daha dirençli hale gelmelerine yardımcı olabilir.

Son olarak, görsel nefret söyleminin etkisini azaltmak için yasal düzenlemelerin daha kapsamlı hale getirilmesi gerekmektedir. İlgili düzenlemeler, sadece nefret söylemini yayımlayanları değil, aynı zamanda bu içeriklerin yayılmasına aracılık eden platformları da sorumlu tutacak bir yapıya sahip olmalıdır. Hükümetler ve uluslararası kurumlar, platformların bu konuda daha sorumlu davranmasını sağlamak için gerekli mekanizmaları devreye sokmalıdır. Bu adımlar, dijital ekosistemin daha güvenli ve adil bir hale gelmesine katkı sağlayacaktır.

3. NEFRET SÖYLEMİNİN GÖRSEL BOYUTU

Görsel medya, metinsel içeriklere göre daha çabuk algılanabilir ve hatırlanabilir (Wang, 2024). Bu durum, nefret söyleminin görsel olarak daha etkili ve yayılabilir hale gelmesine yol açar. Wang (2024), görsel içeriklerin bilişsel süreçlerdeki hızlı etkileşimi sayesinde izleyicinin duygusal tepkisini çabuk tetiklediğini belirtir. Görsel unsurlar, semboller, renk kullanımı, jestler ve yüz ifadeleri gibi öğelerle nefret mesajını daha yoğun ve çok katmanlı bir biçimde iletebilir (Messaris ve Abraham, 2001).

Dijital platformlarda görsel nefret söylemi, genellikle manipüle edilmiş görseller veya mizahi ve alaycı görsel içerikler yoluyla hızla yayılmaktadır (Jamaluddin ve Briel, 2024). Bu tür içerikler, şiddet ve aşağılama içeren mesajların daha fazla kişiye ulaşmasına olanak tanırken, nefret söylemini masum ve zararsız bir iletişim biçimi olarak algılatıp normalleştirmektedir (Sabat ve diğerleri, 2019).

Görsel nefret söylemi, bireylerin bilinçaltı mekanizmalarını hedef alarak, izleyicilerin davranış ve algılarında daha uzun vadeli etkiler yaratma potansiyeline sahiptir. Bu tür içerikler, genellikle "zararsız görünen" formatlarda sunulsa da, izleyicilerin toplumsal grupları algılama biçimini derinden etkileyebilir. Dolayısıyla, bu formatların etkili bir şekilde denetlenmesi, görsel medya üzerine daha yoğun eğitim ve farkındalık programlarını gerektirmektedir.

Ayrıca, görsel unsurların çok boyutlu yapısı, bu tür içeriklerin birden fazla anlam katmanı içermesine olanak tanır. Bir sembol veya renk, farklı gruplar tarafından farklı şekillerde algılanabilir ve bu durum, toplumsal kutuplaşmayı daha da derinleştirebilir. Bu nedenle, nefret söyleminin bu görsel boyutunun analiz edilmesi, algılanan anlamların toplumsal etkilerini anlamak için çok önemlidir.

Son olarak, görsel nefret söyleminin yayılma hızı, dijital platformların algoritmik yapısıyla yakından ilgilidir. Popüler ve dikkat çekici içeriklerin öne çıkarılmasını sağlayan bu algoritmalar, nefret söylemi içeriklerinin daha geniş kitlelere ulaşmasına olanak tanır. Bu durum, platformların algoritmalarını daha etik bir perspektifle yeniden düzenlemesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

3.1. Görsel Nefret Söyleminin Psikolojik ve Sosyal Etkileri

Görsel nefret söylemi, hedef kitlede anksiyete, öz-değer kaybı ve toplumsal dışlanma gibi psikolojik etkilere neden olmaktadır (Paz ve diğerleri, 2020; Sosyal Değişim Derneği, 2010). Bu görüntüler, izleyicilerin bilinçaltına işleyerek korku ve endişe hissini pekiştirir (Wang, 2024). Nefret dolu görsel içeriklere sık maruz kalan bireyler, kendilerini değersizleşmiş ve toplumdan soyutlanmış hissetmektedirler (Erjavec ve Kovacic, 2012).

Ayrıca, görsel nefret söylemi toplumsal kutuplaşmayı ve ayrımcılığı arttırmaktadır (Wanniarachchi ve diğerleri, 2023). Örneğin, etnik veya dini gruplara yönelik karikatürler, toplumsal önyargıları güçlendirir ve bu gruplara yönelik ayrımcılığı meşrulaştırmaktadır (Paz ve diğerleri, 2020). Bu tür içerikler, toplumda "biz" ve "onlar" ayrımı yaratır ve sosyal barışı tehdit eder (Sosyal Değişim Derneği, 2010).

Görsel nefret söylemi, bireyler üzerinde derin travmatik etkiler yaratmaktadır. Sürekli olarak bu tür içeriklere maruz kalan bireyler, kendi kimliklerinden utanma, çekingenlik ve sosyal izolasyon gibi davranışlar sergilemektedir. Bu durum, toplumsal dayanışmanın azalmasına ve sosyal dokunun zarar görmesine yol açmaktadır.

Aynı zamanda, bu tür görsel içeriklerin yayılması, toplumdaki gruplar arasındaki empati seviyesini düşürmektedir. Empati eksikliği, farklı grupların birbirine yönelik anlayış ve dayanışma eksikliği olarak tezahür eder. Bu şekilde, nefret söylemi, toplumsal barışın zedelenmesine neden olmaktadır.

Son olarak, görsel nefret söyleminin uzun vadeli etkileri, bireylerin kökleşmiş önyargılarının toplumsal normlara dönüşmesi şeklinde görülmektedir. Bu normlar, yeni kuşakların bu önyargılarla büyüyerek daha kutuplaşmış bir toplum yaratmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, görsel nefret söylemi ile mücadele, uzun vadeli stratejik adımlar gerektiren bir öncelik olmalıdır.

3.1. Görsel Nefret Söyleminin Medyada Normalleşmesi

Görsel nefret söylemi, özellikle medya organlarında tekrarlandıkça toplumsal normlar tarafından kabul görebilir hale gelir. Bu durum, medyada sıkça kullanılan nefret söylemi içeren semboller ve grafiklerle beslenir. Türkiye’de yapılan çalışmalar, nefret söyleminin bazı gazetelerde sistematik olarak yayıldığını ve bu söylemin hedef gruplar üzerindeki etkisini artırdığını ortaya koymaktadır (Sosyal Değişim Derneği, 2010). Özellikle siyasi ve etnik gruplara yönelik karikatürler ve manipüle edilmiş fotoğraflar, önyargıları pekiştirir ve ayrımcılığı normalleştirmektedir (Göregenli, 2009). Bu tür görseller, nefret söyleminin kabul edilebilir bir ifade biçimi olduğu yanlışlığını oluşturmaktadır.

Medyada tekrarlanan görsel nefret söylemi, toplumdaki algıları derinden etkilemektedir. Görsel içeriklerin sıkça kullanılması, bu tür mesajların normalleşmesine ve izleyiciler tarafından daha kolay kabul edilmesine yol açmaktadır. Bu durum, nefret söyleminin bireysel önyargılardan toplumsal normlara dönüşmesine neden olmaktadır.

Ayrıca, medya aracılığıyla yayılan görsel nefret söylemi, bu söylemlerin meşrulaşmasına katkı sağlamaktadır. Karikatürler veya mizahi görüntüler, nefret söyleminin zararsız bir şekilde algılanmasına yol açarak bu tür mesajların daha geniş kitlelere ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Bu ise toplumda ayrımcılığı ve önyargıyı pekiştirerek sosyal barışı tehdit etmektedir.

Son olarak, medyada yaygın bir biçimde yer bulan nefret söylemi içerikleri, toplumun uzun vadeli algılarını şekillendirmektedir. Bu durum, özellikle yeni kuşakların nefret söylemini farklı gruplara yönelik normal bir iletişim aracı olarak benimsemesine yol açmaktadır. Dolayısıyla, bu tür görsel içeriklere karşı bilinçli bir medya politikası geliştirilmesi önem arz etmektedir.

3.2. Toplumsal Normlar ve Nefret Söylemi

Toplumsal normlar, görsel nefret söyleminin algılanması ve yayılmasında kritik bir rol oynar (Wang, 2024; Jamaluddin ve Briel, 2024). Toplumda belirli gruplara yönelik var olan önyargılar, görsel nefret söyleminin daha kolay kabul görmesine yol açar. Örneğin, belirli etnik veya dini grupları hedef alan görsel öğeler, bu grupları "tehdit" olarak algılayan toplumsal normlar nedeniyle daha hızlı yayılabilmektedir (Sabat ve diğerleri, 2019).

Görsel nefret söylemi, toplumsal algıyı öylesine şekillendirir ki, bu tür nefret içerikli mesajlar "doğal" veya "haklı" olarak görülmeye başlanır (Paz ve diğerleri, 2020). Bu durum, ayrımcılığı ve nefret söylemini normalleştirerek, toplumda bu söylemlere karşı duyarlılığı azaltmaktadır (Harriman ve diğerleri, 2020). Toplumsal normların değişmesi ve nefret söylemine karşı direnç geliştirilmesi için eğitim ve farkındalık programları kritik öneme sahiptir (Wanniarachchi ve diğerleri, 2023).

Görsel nefret söylemi hedef gruplarda yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de travmalara yol açar. Görseller aracılığıyla yayılan nefret söylemi, özellikle uzun süreli maruziyet sonucunda anksiyete, depresyon ve sosyal izolasyon gibi psikolojik sorunlara neden olabilir (Göregenli, 2009). Özellikle LGBTİ+ bireyler, etnik azınlıklar ve dini gruplar bu tür görsel saldırılara maruz kaldıklarında, toplumsal aidiyet duygularında ciddi zayıflamalar görülmektedir (Sosyal Değişim Derneği, 2010). Medyanın sorumluluk bilinciyle hareket etmemesi, bu etkilerin kalıcı hale gelmesine ve toplumsal barışın zedelenmesine yol açar (Brink, 2001).

4. SONUÇ

Bu çalışma, nefret söyleminin metinsel boyuttan görsel boyuta geçişinin etkilerini incelemiş ve bu dönüşümün bireysel ve toplumsal düzeyde nasıl sonuçlar doğurduğunu ortaya koymuştur. Dijital iletişim araçlarının yaygınlaşması ve sosyal medya platformlarının etkisiyle, nefret söylemi sadece metinlerle değil, aynı zamanda görsel unsurlar aracılığıyla da yayılmaktadır (Wang, 2024; Jamaluddin ve Briel, 2024). Bu görsel nefret söylemi, izleyiciler üzerinde daha hızlı ve kalıcı etkilere neden olmakta, toplumsal kutuplaşmayı derinleştirmekte ve ayrımcılığı normalleştirmektedir.

Görsel nefret söyleminin etkileri, bireylerde kaygı, öz-değer kaybı ve toplumsal dışlanma gibi psikolojik sorunlara yol açarken, toplumsal düzeyde ise "biz" ve "onlar" ayrımını güçlendirmekte ve sosyal barışı tehdit etmektedir (Sosyal Değişim Derneği, 2010; Harriman ve diğerleri, 2020). Dijital platformlarda anonimlik ve organize nefret kampanyaları, nefret söyleminin yayılmasını kolaylaştırmaktadır (Erjavec ve Kovačić, 2012).

Öneriler

1. Eğitim ve Farkındalık Programları: Nefret söylemine karşı direnç geliştirmek için okullarda ve toplumsal kurumlarda eleştirel düşünme ve medya okuryazarlığı eğitimlerine yer verilmelidir (Wanniarachchi ve diğerleri, 2023). Bu sayede bireyler, nefret söylemini tanıyabilir ve bu tür içeriklere karşı bilinçli tepkiler verebilir.
2. Dijital Platformlarda Denetim Mekanizmaları: Sosyal medya platformları, otomatik filtreleme sistemlerini geliştirerek ve insan denetimini güçlendirerek nefret söylemini daha etkili bir şekilde tespit ve engelleyebilir (Wang, 2024; Harriman ve diğerleri, 2020). Kullanıcı raporlama mekanizmalarının daha etkin hale getirilmesi önemlidir.
3. Hukuki Yaptırımlar: Nefret söylemiyle ilgili yasal düzenlemeler güçlendirilmelidir. Hukuki yaptırımlar, nefret söylemini caydırmak için etkili bir araç olarak kullanılabilir.
4. Toplumsal Dayanışma ve Sivil Toplum Kuruluşları: Sivil toplum kuruluşları, nefret söylemiyle mücadelede farkındalık kampanyaları düzenlemeli ve nefret söyleminin hedefi olan gruplara destek sağlamalıdır.

5. Medya Etiği ve Sorumlu Yayıncılık: Medya kuruluşları, nefret söylemi içeren görsel ve metinsel içeriklerin yayılmasını önlemek için sorumlu yayıncılık ilkelerine uymalı ve nefret söylemini teşvik etmeyen içerikler üretmelidir.

Bu öneriler, nefret söylemiyle mücadelede kapsamlı ve sürekli bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini göstermektedir. Toplumun tüm kesimlerinin bu konuda duyarlılık göstermesi, daha adil ve barışçıl bir sosyal yapının oluşmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Brink, D. O. (2001). *Millian Principles, Freedom of Expression and Hate Speech*. Legal Theory.
- Brown-Sica, M., & Beall, J. (2008). *Definitions of Hate Speech and Their Discontents*. Mass Communication and Society.
- De Brún, A., McAuliffe, E., & Macdonald, S. (2014). *Social Media and the Spread of Hate Speech: An Exploratory Study*. Information, Communication & Society.
- Delgado, R., & Stefancic, J. (2014). *Hate Speech in Cyberspace*. In *Understanding Words That Wound*.
- Erjavec, K., & Kovačić, M. P. (2012). "You Don't Understand, This Is a New War!": Analysis of Hate Speech in News Web Sites' Comments. *Mass Communication and Society*.
- Göregenli, M. (2009). *Irk Kavramı ve Sosyal Psikoloji*. The Blackwell Encyclopedia of Sociology.
- Göregenli, M. (2009). *Nefret Suçları: Kimin Sorunu? Kaos GL*.
- Harriman, S., Tuffin, K., & Welch, R. (2020). *Disrupting the Discourse: Combating Hate Speech in Online Environments*. *Journal of Media Psychology*.
- Jamaluddin, B. A., & Briel, H. (2024). *Visual Hate Speech and Its Discontents: Young Adult Chinese and Malaysians' Perception of Visual Hate Speech*. *International Journal of Communication*.
- Kilvington, D. (2021). *The Virtual Stages of Hate: Using Goffman's Work to Conceptualize the Motivations for Online Hate*. *Media, Culture & Society*, 43(2), 256–271.
- McCluskey, M. (2020, July 22). *These TikTok Creators Say They're Still Being Suppressed for Posting Black Lives Matter Content*. TIME.
- Messariss, P., & Abraham, L. (2001). *The Role of Images in Framing News Stories*. In *Framing Public Life*.
- Paivio, A., & Csapo, K. (1973). *Picture Superiority in Free Recall: Imagery or Dual Coding?*. *Cognitive Psychology*.
- Paz, M. A., Montero-Díaz, J., & Moreno-Delgado, A. (2020). *Hate Speech: A Systematized Review*. SAGE Open. DOI: 10.1177/2158244020973022.
- Ribeiro, M. H., Pedro, H. C., Yuri, A. S., Virgílio, A. F. A., & Wagner, M. J. (2018). *Characterizing and Detecting Hateful Users on Twitter*. AAAI Conference on Web and Social Media.
- Sabat, I., Johnson, A. F., & Joffe, H. (2019). *Images and Memes in Online Hate Speech: Symbolic Representations and Their Impact on Perceptions*. *Journal of Communication Research*.
- Sosyal Değişim Derneği (2010). *Ulusal Basında Nefret Suçları: 10 Yıl, 10 Örnek*.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). *An Integrative Theory of Intergroup Conflict*. In *The Social Psychology of Intergroup Relations*.
- Tsesis, A. (2002). *How Hate Speech Paves the Way for Harmful Social Movements*. New York: New York University Press.
- Wang, S. (2024). *The Power of Images: How Multimodal Hate Speech Shapes Prejudice and Prosocial Behavioral Intentions*. *Social Media + Society*. DOI: 10.1177/20563051241292990.

Wanniarachchi, V. U., Scogings, C., Susnjak, T., & Mathrani, A. (2023). Hate Speech Patterns in Social Media: A Methodological Framework and Fat Stigma Investigation Incorporating Sentiment Analysis, Topic Modelling and Discourse Analysis. *Australasian Journal of Information Systems*.

Uluslararası Akademik

ISSN 2757-6469

Birikim Dergisi

31 OCAK 2025 Cilt /8 Sayı/1

International Journal of ACADEMIC Accumulation

Uluslararası Hakemli E-Dergi

<https://akademikbirikimdergisi.com>